

DEBRECENI EGYETEM  
**Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma**  
Mezőgazdaságtudományi Kar  
Földhasznosítási, Műszaki és Területfejlesztési Intézet

INTERDISZCIPLINÁRIS AGRÁR- ÉS TERMÉSZETTUDOMÁNYOK  
DOKTORI ISKOLA

Doktori Iskola vezető:

**Prof. dr. Nagy János**

MTA doktora

Témavezető:

**Dr. habil. Baranyi Béla**

MTA doktora

**KOMPETENCIA ELVÁRÁSOK VIZSGÁLATA,  
KÜLÖNÖS TEKINTETTEL AZ IDEGENNYELV-  
TUDÁSRA AZ ÉSZAK-ALFÖLDI RÉGIÓBAN**

Készítette:

**Hajdú Zita**

doktorjelölt

**Debrecen  
2008**

# TARTALOMJEGYZÉK

Ábrák jegyzéke .....	3
Táblázatok jegyzéke .....	4
<b>1. BEVEZETÉS</b> .....	6
<b>1.1. A témaválasztás indoklása</b> .....	6
<b>1.2. A kutatás célja</b> .....	8
<b>2. SZAKIRODALMI ELEMZÉS</b> .....	10
<b>2.1. Idegennyelv-ismeret és versenyképesség az Európai Unióban</b> .....	10
2.1.1. <i>Az Európai Unió pozíciója a világgazdaságban</i> .....	10
2.1.2. <i>A kompetencia igények megjelenése az Európai Unió oktatás-         és foglalkoztatáspolitikájában</i> .....	13
2.1.3. <i>Az idegen nyelvek szerepe az európai versenyképességben és         foglalkoztatásban</i> .....	15
2.1.4. <i>Az idegennyelv-ismeret helyzete Európában és Magyarországon</i> .....	18
<b>2.2. Az idegennyelv-tudás szerepe regionális megközelítésben</b> .....	20
2.2.1. <i>A humán tőke és az idegennyelv-tudás hozzájárulása a régiók         gazdaságfejlesztéséhez</i> .....	20
2.2.2. <i>Az Észak-alföldi régió rövid leírása</i> .....	28
2.2.3. <i>Az észak-alföldi gazdasági kapcsolatok nyelvterületek szerint</i> .....	30
2.2.4. <i>Idegennyelv-ismeret az Észak-alföldi régióban</i> .....	33
<b>2.3. Idegennyelv-ismeret és szervezeti sikeresség</b> .....	42
2.3.1. <i>A vállalatok nemzetközivé válásának okai és hatása az         emberi erőforrásokra</i> .....	42
2.3.2. <i>Az idegennyelv-tudás hozzájárulása a vállalkozások         eredményességéhez</i> .....	45
<b>3. ANYAG ÉS MÓDSZER</b> .....	50
<b>3.1. Az empirikus vizsgálatok leírása</b> .....	50
3.1.1. <i>Az empirikus vizsgálatok célja és forrásai</i> .....	50
3.1.2. <i>Az empirikus vizsgálatban szereplő minta jellemzői</i> .....	53
<b>3.2. A vizsgálatban alkalmazott módszerek</b> .....	56

<b>4. EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉSÜK .....</b>	<b>60</b>
<b>4.1. A szervezetek diplomásokra vonatkozó elvárásai.....</b>	<b>60</b>
4.1.1. <i>A képző intézményekkel történő tananyag egyeztetése .....</i>	<i>60</i>
4.1.2. <i>Szakképzettség elvárások .....</i>	<i>63</i>
4.1.3. <i>Az elvárt munkahelyi kompetenciák.....</i>	<i>65</i>
4.1.4. <i>Az idegennyelv-tudás szükséges készségei .....</i>	<i>72</i>
4.1.5. <i>Idegennyelv-tudást igénylő munkahelyi feladatok.....</i>	<i>76</i>
4.1.6. <i>Jelenleg használt idegen nyelvek.....</i>	<i>80</i>
4.1.7. <i>A jövőben hasznosnak vélt idegen nyelvek.....</i>	<i>88</i>
<b>4.2. A kiválasztási folyamat idegennyelv-tudásra vonatkozó elvárásai,     elvei és eljárásai .....</b>	<b>93</b>
4.2.1. <i>Diplomás pályakezdőktől elvárt idegen nyelvi követelmények.....</i>	<i>93</i>
4.2.2. <i>A kiválasztási folyamat idegennyelv-tudásra vonatkozó elvei .....</i>	<i>98</i>
4.2.3. <i>A kiválasztási folyamat idegennyelv-tudásra vonatkozó eljárásai .....</i>	<i>101</i>
<b>5. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK.....</b>	<b>109</b>
<b>6. ÚJ ÉS ÚJSZERŰ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK.....</b>	<b>114</b>
<b>7. ÖSSZEFOGLALÁS .....</b>	<b>115</b>
<b>8. SUMMARY .....</b>	<b>121</b>
<b>9. IRODALOMJEGYZÉK .....</b>	<b>127</b>
<b>10. MELLÉKLETEK.....</b>	<b>138</b>
<b>Munkaadói kérdőív .....</b>	<b>138</b>
<b>Köszönetnyilvánítás.....</b>	<b>144</b>
<b>Nyilatkozatok.....</b>	<b>145</b>

## ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. ábra: Az európaiak által leghasznosabbnak tartott idegen nyelvek 2005-ben.....	17
2. ábra: Legalább egy idegen nyelv ismeretének százalékos aránya, 2005.....	19
3. ábra: A területi egységek versenyképességének piramis-modellje.....	23
4. ábra: A régió- és településmarketing mint kompetenciamarketing hatás- mechanizmusa.....	24
5. ábra: A helyi gazdaság, a humán tőke és a képzés kölcsönhatásai.....	25
6. ábra: Az emberi erőforrás fejlesztésére fordított regionális támogatások hatása...	26
7. ábra: Képzettségi igények felmérésének modellje, 2002.....	27
8. ábra: A legalább egy idegen nyelvet beszélők arányainak összehasonlítása, 2001.....	34
9. ábra: Az angolt, mint idegen nyelvet beszélő népesség aránya, 2001.....	36
10. ábra: A franciát, mint idegen nyelvet ismerők aránya, 2001.....	37
11. ábra: A németet, mint idegen nyelvet beszélők aránya, 2001.....	37
12. ábra: Az Észak-alföldi régióban legerősebben beszélt idegen nyelvek sorrendje százalékos arányban, 2001.....	39
13. ábra: A régió idegen nyelvet beszélő népessége korcsoportonként, fontosabb nyelvek szerint, 2001.....	40
14. ábra: Idegen nyelvet beszélők aránya az Észak-alföldi régióban iskolai végzettség szerint, 2001.....	41
15. ábra: Idegen nyelvet ismerők aránya a Régióban, foglalkoztatottsági csoportok szerint, 2001.....	41
16. ábra: A nyugat-európai kisvállalkozások nemzetközi üzleti tevékenységgel kapcsolatos problémáinak százalékos aránya, 2002.....	46
17. ábra: Idegen nyelv igényes feladatok százalékos aránya az összes tevékenységből...	53
18. ábra: A minta megoszlása gazdasági ágak szerint, százalékos arányban.....	54
19. ábra: A minta megoszlása szervezeti tulajdonosi forma alapján.....	55
20. ábra: A minta megoszlása szervezeti méret alapján.....	55
21. ábra: A munkaadókkal egyeztetett tananyag jelentőségének megítélése különböző szervezeti formák esetén.....	61
22. ábra: Diplomás pályakezdők munkavállalói kompetenciáinak munkaadói értékelése.....	67
23. ábra: A munkahelyi kompetenciák fontosságának rotált főkomponens- struktúrája.....	69
24. ábra: Az idegen nyelvi készségek fontosságának munkaadói megítélése.....	74
25. ábra: Idegennyelv-tudást igénylő munkafeladatok alkalmazásának százalékos aránya.....	77
26. ábra: Az első és második helyen megjelölt leggyakrabban használt idegen nyelvek százalékos aránya az Észak-alföldi régió foglalkoztatóinál.....	81
27. ábra: A harmadik helyen megjelölt legfontosabb idegen nyelvek aránya.....	82
28. ábra: Az Észak-alföldi régió munkáltatói által jelenleg használt idegen nyelvek százalékos aránya gazdasági áganként (első helyen megjelölt idegen nyelv)....	83
29. ábra: A jövőben hasznosnak ítélt idegen nyelvek százalékos aránya az összesített eredmények alapján.....	89
30. ábra: A jövőben hasznosnak vélt idegen nyelvek gazdasági áganként (első helyen megjelölt nyelv).....	89
31. ábra: A jövőben hasznosnak vélt idegen nyelvek aránya tulajdonosi forma szerint (első helyen megjelölt nyelv).....	91
32. ábra: A jövőben hasznosnak vélt idegen nyelvek aránya tulajdonosi forma szerint (második helyen megjelölt nyelv).....	92

33. ábra: A friss diplomásoktól, első helyen megkövetelt idegennyelv-ismeret százalékos aránya.....	94
34. ábra: A friss diplomásoktól megkövetelt idegennyelv-ismeret százalékos aránya (második helyen megjelölt nyelvek).....	95
35. ábra: A friss diplomásoktól megkövetelt idegennyelv-ismeret százalékos aránya (harmadik helyen megjelölt nyelvek).....	95
36. ábra: Az idegennyelv-tudással kapcsolatos kiválasztási elvek alkalmazásának százalékos aránya (szervezetek összesített eredménye) .....	99
37. ábra: Az idegennyelv-tudással kapcsolatos, munkáltatói, kiválasztási elvek alkalmazásának százalékos aránya tulajdonosi forma szerint.....	100
38. ábra: A nyelvtudás-ellenőrző módszerek százalékos aránya tulajdonosi forma szerint.....	103
39. ábra: A nyelvtudás-ellenőrzés módszereinek százalékos aránya szervezeti méret szerint .....	105
40. ábra: Az idegen nyelvi szintfelmérés céljából alkalmazott feladatok százalékos aránya tulajdonosi forma szerinti megbontásban.....	107

## TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. táblázat: Az eurózóna adatai néhány versenytársához képest, 1973–2003 (százalékos adatok).....	11
2. táblázat: A befektetett külföldi tőke nyelvterületek szerint, Észak-alföldi régió, 2003 .....	31
3. táblázat: Magyarország legfontosabb külgazdasági partnerei az export értéke alapján, 2006 .....	32
4. táblázat: Magyarország legfontosabb külgazdasági partnerei az import értéke alapján, 2006.....	33
5. táblázat: Legalább egy idegen nyelvet ismerők százalékos aránya, 1960–2001 .....	35
6. táblázat: Az Európai Unió munkanyelveinek ismertsége a Régióban, végzettségi és foglalkoztatottsági kategóriák szerint, 2001.....	42
7. táblázat. A tananyag-egyeztetés Kruskal-Wallis elemzésének eredmény-táblázata .....	62
8. táblázat: Diplomás szakképzettségek iránti kereslet és kínálat rangsora az Észak-alföldi régióban, 2006 .....	64
9. táblázat: Munkahelyi kompetenciák fontosságának értékelése szervezeti méret szerint.....	68
10. táblázat: Munkahelyi kompetenciák fontosságának varianciaanalízise a főkomponensekre .....	70
11. táblázat: A kommunikációs főkomponens átlagértékei gazdasági áganként.....	71
12. táblázat: Az idegen nyelvi készségek fontossága az elemzésbe bevont hét gazdasági ágban.....	75
13. táblázat: Az idegen nyelvi készségek Kruskal-Wallis elemzés eredménytáblázata .....	76
14. táblázat: A gazdasági ágak és az idegen nyelvi feladatok elemzésének változói.....	78
15. táblázat: A gazdasági ágak és az idegen nyelvi feladatok loglineáris elemzésének paraméterei .....	79
16. táblázat: A gazdasági ágak és az idegennyelv-használat közötti korreláció Kruskal-Wallis analízisének eredményei (összesített rangátlagok) .....	84

17. táblázat:	Az első helyre sorolt idegen nyelvek tulajdonosi forma szerinti százalékos aránya .....	86
18. táblázat:	A tulajdonosi formák és az idegennyelv-használat közötti korreláció Kruskal-Wallis analízisének eredményei .....	86
19. táblázat:	Az Észak-alföldi régióban a különböző idegen nyelveket tanuló egyetemi, főiskolai hallgatók aránya az összes idegen nyelvet tanuló egyetemista, főiskolás számához viszonyítva, 2005/2006 .....	87
20. táblázat:	A gazdasági ágak és a jövőben hasznosnak talált idegen nyelvek közötti korreláció Kruskal-Wallis analízisének eredményei .....	90
21. táblázat:	A tulajdonosi formák és a jövőben hasznosnak talált idegen nyelvek közötti korreláció Kruskal-Wallis analízisének eredményei ..	92
22. táblázat:	A gazdasági ágak és a diplomásoktól megkövetelt nyelvtudás közötti korreláció Kruskal-Wallis analízisének eredményei .....	96
23. táblázat:	A szervezetek tulajdonosi formája és a diplomásoktól megkövetelt nyelvtudás közötti korreláció Kruskal-Wallis analízisének eredményei .....	97
24. táblázat:	A valódi nyelvtudás nyelvvizsga-bizonyítványokkal szembeni preferenciája a felvételi eljárás során (loglineáris elemzés becslésértékei különböző tulajdonosi formáknál) .....	101
25. táblázat:	A nyelvtudás kiválasztási folyamatban történő ellenőrzése (loglineáris elemzés értékei) .....	104
26. táblázat:	A nyelvtudás-ellenőrzése szervezeti méret szerint (loglineáris elemzés értékei) .....	106

# 1. BEVEZETÉS

## 1.1. A témaválasztás indoklása

Korunk legfontosabb gazdasági, társadalmi jelenségei közül a disszertáció témája szempontjából megkerülhetetlen fogalmak a *globalizáció*, a *tudásalapú gazdaság és társadalom*, valamint a *versenyképesség*. Az ezredforduló talán legdominánsabb és leggyakrabban emlegetett jelensége, a globalizáció, erőteljes befolyással bír a gazdaság és társadalom egészére, a munkaerő-piaci, foglalkoztatási folyamatokra és ezáltal az oktatási-képzési rendszer feladataira is. A globalizálódó világban a mobilitás nemcsak az áruk és a szolgáltatások, hanem a munkavállalók és a szervezetek esetében is egyre gyakoribbá válik. Ennek következtében nemcsak a termékek és a vállalkozások kerültek élesebb versenyhelyzetbe, hanem a munkát kereső személyek, a befektetőket területükre vonzani igyekvő régiók és az oktatási intézmények is. A piaci verseny szabályai alapján a siker kulcsa az igények minél pontosabb és minél korábbi feltérképezése, majd állandó nyomon követése.

Az állandó változások mindenkitől gyors reakciót igényelnek és felértékelik az információt, a tudás szerepét. Az emberiség történetét befolyásoló, forradalmi átalakulások harmadik hullámának a tudásalapú társadalmat tartják. Az elnevezés jól fejezi ki a mezőgazdasági, majd ipari forradalom után a poszt-indusztriális forradalom esszenciáját. A huszadik század végének egyik legfontosabb változása a tudás felértékelődése (*Toffler, 1990*).

Az információdömpingben azonban legalább ilyen fontos az ismeretek célokhoz igazított szelektálása. Versenyképes az a szervezet, munkavállaló vagy régió lesz, amely az adott terület legfontosabb vagy számára leghasznosabb információit megszerzi és alkalmazza. Ma ez a feladat fokozottabban indokolt, mivel a közép- és felsőfokú oktatás huszadik század végén tapasztalható expanziójának eredményeképpen a huszonegyedik század munkaerő-piacára a korábbinál nagyobb mennyiségű, magasabban képzett munkaerő kerül, amely a mennyiségi előrejelzéseken kívül felértékeli a minőségre és a konkrét elvárásokra vonatkozó, minél korábbi prognózisokat is. Az előrejelzések eredményei a munkaerőpiac minden szereplője számára kulcsfontosságúak. A kormányok nem engedhetik meg ugyanis, hogy olyan jellegű képzésekbe fektessenek milliárdokat, amikre már nincs kereslet, annál kevésbé, mert ez az anyagi veszteségen túl, társadalmi problémákhoz is vezethet (*Hilbert–Schömann, 2004*).

Regionális szinten, mindenekelőtt a foglalkoztatási gondokkal küzdő térségek számára különösen fontos, a munkaerőre vonatkozó igények ismerete. A munkahelyteremtő külföldi

beruházások általában előnyben részesítik azokat a régiókat, ahol a munkaerő magas képzettséggel és korszerű ismeretekkel rendelkezik. Külföldi beruházások esetében természetes elvárás az *idegennyelv-tudás*. A munkaadói oldal igényeinek alapos megismerése és a képzés foglalkoztatói igényekkel történő harmonizálása a helyi vállalatok számára is fontos. Egy régió versenyképességét pedig erőteljesen befolyásolja az adott terület vállalati szektorának teljesítménye. A vállalatok jövedelmezőségében, különösen, ha nem elég nagy a fizetőképes, helyi kereslet egyre nagyobb szerepet játszik az export tevékenység. Nemzetközi kereskedelmi tevékenység viszont nem működik idegennyelv-tudás és a kultúrák ismerete nélkül. Az Európai Unió szervezeteinek megbízásából, az utóbbi években készült felmérések szerint az európai vállalkozások üzleti lehetőségeket veszítenek, mivel nem beszélnek ügyfeleik nyelvét (*REFLECT, 2002; CILT, 2005; ELAN, 2006*). A nyelvtudás gazdasági hasznáról beszélve kihagyhatatlan terület még a turizmus. Az idegennyelv-ismeret tehát, a régió tökevonzó képessége, valamint a helyi cégek érdeke szempontjából is fontos, így elengedhetetlen eleme egy régió gazdaságfejlesztési programjának.

A magyarok nyelvtudására vonatkozó adatok az európai átlagnál is sokkal alacsonyabbak (*Eurobarometer, 2006*). Figyelemre méltó, hogy a Magyarországon az Észak-alföldi régióban élők beszélnek legkevésbé idegen nyelveket (*KSH, 2003a*). Pedig a magyarországi szervezetek szempontjából a nyelvtudás különösen felértékelődött az Európai Unióhoz történt csatlakozásunk után, hiszen kibővült azon feladatok köre, amelyek nyelvtudás nélkül nem valósíthatók meg: gyors információcsere, pályázatok, konzorciumos együttműködések, tárgyalások stb. Ezáltal a nyelvtudás azokban a munkakörökben is fontossá vált, amelyek klasszikus értelemben nem tekinthetők nyelvigényesnek és feladataikat a szervezeteken belül végzik.

Az idegen nyelvek jelentőségét vizsgálhatjuk a leendő munkavállalók szemszögéből is. A munka globalizálódó világa főképpen a diplomás munkakörökben uniformizálta a munkavállalóktól elvárt kompetencia igényeket. Elsősorban az informatikai ismeretek és a kommunikációs készségek váltak elengedhetelenné. A *kommunikációs készségeken* belül kiemelt jelentősége van az idegen nyelvű kommunikációnak. Nemcsak a kereskedelem és a gazdaság vált nemzetközivé, hanem szinte minden diplomához kötött munkakör igényli a nyelvtudást. A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Gazdaság- és Vállalkozáselemző Intézete 2005-ben országos felmérést végzett az üzleti szféra által alkalmazott, diplomás pályakezdők iránti kereslet és elégedettség tárgyában. A felmérés



szerint az idegennyelv-tudás, azon belül pedig a szakmai nyelv ismerete, az egyik leginkább hiányolt készségnek bizonyult (*Selmeczy, 2006*).

A szabad európai munkavállalás pedig nagyságrendekkel növelte meg az idegennyelv-tudás értékét. Az Európai Unió bővülésével a munkavállalói mobilitás előnyeit egyre több ország állampolgára élvezi, és ez a munkavállalókat Magyarországon és külföldön is versenyhelyzetbe kényszeríti. Az idegennyelv-tudás tehát mind az egyének, mind az exportlehetőségeket kereső vállalatok, mind a befektetőket területükre vonzani igyekvő régiók számára versenyelőnyt biztosíthat. Úgy ítéljük meg, hogy mindez önmagában is elégséges alap a nyelvtudás munkaerő-piaci szerepének vizsgálatához.

## 1.2. A kutatás célja

Annak ellenére, hogy a felsőoktatási intézmények egyre inkább a beiratkozott hallgatók létszámának a növelésében érdekeltek, egyszersmind legalább ennyire fontos számukra, hogy hallgatóikat olyan végzettséggel, tudással és készségekkel lássák el, amelyek a jelenben hiányoznak a munkaerő-piacról, a jövőben pedig szükségessé vagy elengedhetetlenné válnak. A munkaerőpiac telítődésével, különösen a diplomás kínálati oldal növekedésével, egyre értékesebbé válnak az alapvégzettségen kívüli munkahelyi kompetenciák, amelyek állás pályázatokon versenyelőnyt biztosíthatnak. A kompetenciák sorában kitüntetett szereppel bír ma már az idegennyelv-tudás, az idegen nyelvek ismeretével megalapozott kommunikációs készség.

Az Észak-alföldi régió szervezetei\* idegennyelv-tudásra vonatkozó elvárásainak elemzésével, a kutatás legfontosabb célja elősegíteni, hogy a felsőfokú képzésben folyó idegen nyelvi, ezen belül, szaknyelvi oktatás rugalmasan alkalmazkodjon a felhasználói oldal igényeihez. Az idegen nyelvek tanulása ma már elsősorban szakmai célból történik, ezért az oktatásnak is a szakmai célokhoz kell igazodnia (*Eurobarometer, 2006*).

Az elméleti, szakirodalmi elemzéseket kiegészítő és alátámasztó, empirikus vizsgálatok segítségével pedig arra kerestük a választ, hogy az észak-alföldi munkaadók, a munkahelyi nyelvhasználat alapján az idegen nyelvi készségek és feladatok közül melyeket érzik fontosnak, milyen munkahelyi feladatok esetén szükséges idegennyelv-tudás, valamint, hogy me-

---

\* Megjegyzendő, hogy az értekezés stílárius árnyaltsága érdekében a szervezetek elnevezés helyett munkaadó, foglalkoztató, munkáltató, illetve munkahely szinonimák is előfordulnak a dolgozatban, de ezek mindig a szervezetekre vonatkoznak. A vállalat, cég, vállalkozás szavak kizárólag a magán szektor szervezeteire vonatkoznak. A költségvetési szervezetekre költségvetési intézményként, a non-profit szférára non-profit szervezetként történik utalás.

lyek azok az idegen nyelvek, amelyek a diplomásokat foglalkoztató szervezetek jelenlegi, illetve jövőbeli tevékenysége igényel. Fontosnak tartottuk továbbá a szaknyelvi képzés tematikájába kiválóan beilleszthető munkahelyi, illetve vezetői kompetenciák vizsgálatát, a kompetenciákra vonatkozó elvárások és a velük való elégedettség kiderítését. A felsőfokú oktatás idegen nyelvi képzésének egyik legfontosabb feladata, hogy az állások elnyerésében segítse a hallgatókat, ezért a kiválasztási folyamat idegen nyelvi részére vonatkozó elvárásait, elveit és eljárásait is elemezni kívánjuk. Az elemzés végső célja az eredmények beépítése a régió felsőoktatásának idegen nyelvi, illetve szaknyelvi tanterveibe, nem utolsósorban pedig a munkaerő-piaci igények témaspecifikus feltérképezése, valamint a szükségletek kielégítését szolgáló gyakorlati szempontú elemzések elvégzése, különös tekintettel az Észak-alföldi régióra. A téma elméleti feltárása során mindenképp először arra kerestük a választ, hogy milyen szerepet játszik az idegen nyelvek ismerete, elméleti és gyakorlati összefüggésekben, a versenyképesség alakításában szervezeti, regionális és európai szinten egyaránt.

## 2. SZAKIRODALMI ELEMZÉS

### 2.1. Idegennyelv-ismeret és versenyképesség az Európai Unióban

A versenyben való eredményesség kifejezésére használjuk a versenyképességet, vagyis a vetélytársakénál jobb pozíció elérésének képességét. A versenyképesség azonban, mint ahogy ez a nevében is benne van, nem jelent feltétlenül győzelmet, hanem csak az arra való potenciált és lehetőséget.

Egyes elméletek szerint a versenyképesség vállalatnál magasabb szinten már nem is értelmezhető (*Krugman, 1994*). Inkább egyetérthetünk azonban azzal a véleménnyel, hogy a verseny más szintereken is zajlik, és a résztvevők alapján a versenynek legalább öt szintjét különböztethetjük meg: a nemzetközi, regionális, iparági, vállalati és termék szintet. (*Németh, 2005*). Ezek nem külön léteznek, hanem hatnak egymásra. A vállalati szint sikeressége alaptényezőnek számít egy régió versenyképességének meghatározásakor (*Lengyel, 2003*). Az EU világgazdasági versenyelőnyét pedig a többi centrumhoz képest a régiók eredményes gazdasági működése teremtheti meg. Mivel regionálisan és nemzetközileg is beszélhetünk gazdasági versenyről, a regionális és nemzetközi versenyképesség meghatározása és mérése is szükséges a gazdasági folyamatok elemzéséhez. Ebben a szellemben született a versenyképesség legszélesebb körben elterjedt, egységes értelmezése is, amely az OECD dokumentumaiból és az Európai Unió hatodik regionális jelentéséből vált ismertté. A definíciószerű megfogalmazás szerint a versenyképesség a vállalatok, iparágak, régiók, nemzetek és nemzetek feletti régiók képessége relatíve magas jövedelem és relatíve magas foglalkoztatottsági szint tartós létrehozására, miközben a külgazdasági versenynek ki vannak téve (*EC, 1999*).

#### 2.1.1. Az Európai Unió pozíciója a világgazdaságban

Az 1990-es évekig a világgazdaság három nagy centrum, az úgynevezett triádok, az Egyesült Államok, Japán és az Európai Unió, köré összpontosult, ezért az EU világgazdasági teljesítményét is még mindig a másik két gazdasági erőközponttal összehasonlítva mérik. Az Európai Unió a többi világgazdasági centrummal, de elsősorban az észak-amerikai térséggel szemben, számos területen versenyhátrányba került. Idesorolható: a világpiacon élmezőnybe tartozó európai cégek kis száma, a gazdasági növekedést biztosító húzóágazatok alacsony aránya a teljes gazdasági teljesítményben, az ebből

fakadó műszaki-technológiai lemaradás, a kisméretű és széttöredezett tőkepiac, az alacsony jövedelmezőség, valamint a leggyakrabban emlegetett elégtelen gazdasági növekedés (Kőrösi, 2001).

Az USA 1990-es évekbeli tartós gazdasági fellendülése Japánhoz és az Európai Unió nagy gazdaságaihoz képest, a nemzetközi figyelem középpontjába helyezte a gazdasági növekedés témakörét. Az Európai Unió ezt az évtizedet a stabilitás fenntartásának (Európai Monetáris Unió kiépítése, konvergencia kritériumok fenntartása, infláció ellenes lépések) szentelte, és ezt megsínylette a gazdasági növekedés (Zádor, 2003). A gazdasági teljesítmény vonatkozásában az euró-övezet hosszú távon nem maradt le túlzottan vetélytársaitól, viszont a munkanélküliség adatai a két európai gazdasági centrumban már jóval kedvezőtlenebbek. Európában a munkanélküliség aránya az 1990-es években szökött magasra és azóta sem csökkent jelentősen (1. táblázat).

#### 1. táblázat

*Az eurózóna adatai néhány versenytársához képest, 1973–2003 (százalékos adatok)*

<i>Világgazdasági centrum</i>	<i>GDP-növekedés</i>	<i>1 főre eső GDP-növekedés</i>	<i>Munkanélküliségi ráta</i>
Euró-övezet	2,3	2,0	7,9
USA	3,0	1,6	6,4
Nagy-Britannia	2,3	2,0	7,3
Japán	3,0	2,5	2,9

*Forrás:* OECD Data Bank, European Commission, European Economic and Oxford Economic Forecasting. Idézi: Szentessy (2004).

*Megjegyzés:* Mivel Nagy-Britannia nem tartozik az eurózónához, összehasonlító elemzéseknél gyakran külön gazdasági egységként kezelik.

Az életszínvonalat mutató adatok – a vásárlóerő paritáson számolt, egy főre jutó GDP – szerint a XXI. század elejére már jelentős volt a különbség az EU-15 gazdasági és az USA között; az Egyesült Államok életszínvonala 37 százalékkal volt magasabb. Mindez hasonló GDP értékek mellett főképpen az eltérő termelékenységi adatokkal magyarázható. Az üzleti szektor egy órára jutó termelékenység-növekedése az USA-ban az 1973–1990 közötti időszak 1,2-es értékéről 2,2-re növekedett, míg az eurózónában 2,9-ről 1,6-ra esett. Igaz ugyan, hogy jelentősen csökkent a termelékenység Japánban és Nagy-Britanniában is. A fentiekben említett időszakból kiemelve az 1990-es éveket, az Európai Unió 15 állama az 1991–1995-ös időszakban évi átlag 1,5%-os GDP növekedést teljesített az USA-beli 2,4%-hoz képest. Ez a különbség valamivel még fokozódott

az 1996 és 2001 közötti években, amikor is a GDP növekedési üteme az Egyesült Államokban 3,9% volt az EU 2,6%-hoz viszonyítva (*Kőrösi, 2001; Szentessy, 2004.*)

A kilencvenes évek európai gazdasági mutatói és a közelmúltban, valamint jelenleg zajló világgazdasági folyamatok is azt mutatják, hogy Európa függése a főbb világgazdasági és pénzügyi piacoktól, s döntően az USA gazdasági teljesítményének alakulásától (az amerikai növekedés és importpiac helyzete, a nemzetközi valutáris erőviszonyok) folyamatosan erősödik. A globális folyamatokon kívül az EU gazdasági fejlődését meghatározóan befolyásolja még az integráció elmélyítése és a belső erőforrások (modernizáló beruházások, jó infrastruktúra, humán tőke, innováció, kutatás-fejlesztés) helyzetének javítása. Az egységes belső piac létrehozása mélyítette az integrációt és erősítette az Európai Közösség súlyát és vonzerejét a világgazdasági partnerek számára. A fejlődés másik fő tényezője az innováció, valamint a kutatás-fejlesztés motorjának számító, korszerű végzettséggel és kompetenciákkal rendelkező, minőségi munkaerő-állomány (*Kőrösi, 2001*).

A XXI. század gazdaságában a kompetenciák közül kiemelkedő szereppel bírnak az információs és kommunikációs technikával kapcsolatos e-készségek. A versenyképesség szempontjából kiemelkedő jelentőségű ikt-jártasságok intenzív fejlesztését a gyors technológiai változások, valamint az internetnek is köszönhetően globálissá vált munkaerőpiac indokolja. Az OECD adatai szerint a munkaerőpiacot egyik leginkább fenyegető jelenség a munkahelyek, akár virtuális, külföldre költöztetése, amely a munkahelyek mintegy 20 százalékát érintheti. Elsősorban az olcsó munkaerővel bíró és az információs és kommunikációs technológia területén dinamikus felzárkózó világpiaci térségek – India, Kína – jelenthetnek veszélyt az európai munkavállalókra. Mivel az ázsiai munkaerő-piacok eddig főképpen az alacsonyabb szintű ikt-tudást kívánó munkákat szerezték meg és az ilyen jellegű feladatok alkalmasak leginkább a kiszervezésre, az európai térség munkavállalói számára az e-készségek magasabb szintű elsajátítása, és ezáltal a magas színvonalú ikt-ismereteket igénylő feladatok és projektek elhódítása jelenthet kitörési pontot. Ezen kihívásokra reagálva az Európai Bizottság 2003-ban létrehozta az e-készségekkel foglalkozó európai fórumot, és 2006-ban a Bizottság iparpolitikájának részeként létrejött egy ikt-munkacsoport, amelynek ajánlásai szerves részét képezték a 2006 októberében elfogadott, e-készségekkel foglalkozó thesszaloniki nyilatkozatnak. A nyilatkozat – többek között – szorgalmazta egy e-jártassági keretrendszer kidolgozását, amely elősegítené a képesítések átláthatóságát, és ezáltal a mobilitást.

Ugyanezen célt szolgálja a nyelvvizsgák terén az Európai Referencia Keret bevezetése (*E-készségek a 21. századra...*,2007).

A gazdasági növekedés számos hátráltató tényezője közül, a disszertáció témája szempontjából, a nem eléggé intenzív munkaerő-mobilitás érdemel külön figyelmet. Az Európai Unió versenyképességét ugyanis jelentősen csökkenti a munkaerő alacsony térbeli mobilitása, aminek számtalan oka között említhető, hogy a közösség 27 országában 23 hivatalos nyelv van, így a munkavállalók legnagyobb része tulajdonképpen csak a saját országát veszi figyelembe a munkahely kiválasztásánál.

A mobilitási arányokra az európai lakosság demográfiai összetétele sincs jó hatással. Az elöregedési tendencia várhatóan tovább folytatódik: 2050-re a nyugállományban lévő és az aktív népesség aránya a jelenlegi 24%-ról 50%-ra emelkedik majd, és ez különösen a feltörekvő új világgazdasági centrumokhoz képest jelent versenyhátrányt az Európai Unió számára (*Strategic Objectives 2005–2009...*, 2005).

A fentiek különös aktualitással és jelentőséggel bírnak, amennyiben tekintetbe vesszük, hogy az ezredfordulótól Európának már olyan, feltörekvő országokkal is meg kell küzdenie a piacokért, az erőforrásokért, a befolyási lehetőségekért, mint Kína, India vagy éppen Oroszország. Ráadásul a két nagy ázsiai ország ma már nem csupán hatalmas lélekszámmal, rendkívül olcsó munkaerejével, az erre épülő olcsó tömegtermékek termelésével és exportjával, hanem a csúcstechnikákban betöltött szerepével is a világgazdasági centrumok közé emelkedett (*Zádor, 2003*).

### *2.1.2. A kompetencia igények megjelenése az Európai Unió oktatás- és foglalkoztatáspolitikájában*

Az eddig vázoltakból is kitűnik, hogy az Európai Unió számára nagy kihívást jelentő feladatok a gazdasági növekedés és a foglalkoztatás problémáinak megoldása. Az 1990-es években a *munkanélküliség*, a második világháború óta a legmagasabb értéken, tíz százalékon állt az Unióban. Ez a *gazdasági és szociális kohézió* erősítésére készítette az Unió vezetőit (*Kiss, 2003*). Az 1994-ben a „*Fehér könyv a növekedésről, a versenyképességről és a foglalkoztatásról*” című program javaslattal elindult folyamat a 2000 márciusában tartott lisszaboni találkozón tetőződött. Lisszabonban az Európai Unió Tanácsa ugyanis célul tűzte ki, hogy 2010-re az Európai Uniót a világ legversenyképesebb és dinamikusabb tudásalapú gazdaságává teszi, amelyet a fenntartható gazdasági fejlődés, az egyre több és jobb munkahely és az erősebb társadalmi kohézió jellemez

(Horváth, 2002). Ehhez az általános célkitűzéshez kapcsolódva további feladatként jeölték meg, hogy Európa világelsővé váljon oktatási-képzési rendszereinek színvonalát illetően. Az ambiciózus jövőkép megvalósítását az Európai Unió *Foglalkoztatáspolitikai Stratégiája* alapozza meg. A 2005–2008-as időszakra vonatkozó irányelvek kiemelik az oktatási rendszerek gazdasági igényekhez való alkalmazkodását, amelyben az oktatásnak igazodnia kell a munkaerő-piacon megjelenő, elsősorban a gazdasági és technológiai változások által indukált, új kompetencia igényekhez (*Integrated guidelines...*, 2005).

Az elmúlt évezred utolsó öt évében az Európai Foglalkoztatási Stratégia végrehajtásával 12 millió új állást hoztak létre. Ennél is figyelemre méltóbb azonban, hogy bizonyos szektorokban milyen arányú növekedés történt. Az 1990-es évek második felében az új állások 20 százalékát a szolgáltatóipar adta, 2,2 százalékkal emelkedett a technológiai és 2,9 százalékkal az informatikai szektorban lévő állások száma is. Ezeken a dinamikusan fejlődő területeken kiemelkedő volt a magasan képzettek aránya, a képzetlen munkaerő lehetőségei pedig szinte minden szektorban szűkülnek (*Panopoulou, 2004*).

A társadalmi kirekesztődés megállítására az Európai Unió számos erőfeszítést tett. Az Európai Bizottság már az 1995-ben kiadott „*Tanítás és tanulás*” című fehér könyvében (*Európai Bizottság, 1995*) kinyilvánította, hogy a tudásba történő befektetés alapvető fontosságú a foglalkoztatás, a versenyképesség és a társadalmi kohézió szempontjából. Leszögezte továbbá, hogy a kereskedelem, a technológiák és az információs társadalom globalizációja a tömegek számára is elérhetőbbé tette a tudást, viszont új kompetenciák iránti igényeket is teremtett.

A globalizáció által indukált paradigmaváltások egyik legfontosabb oktatáspolitikai következménye, hogy a korábban egyetlen szakterületre összpontosuló szaktudás helyett könnyen adaptálható kompetenciákra, ismeretekre és készségekre van szükség (*F. Silye, 2004*). A szakirodalomban a kompetencia szónak többféle definíciója létezik, de leggyakrabban *Boyatzis* megfogalmazását idézik, amely szerint a kompetenciák egy személy alapvető, meghatározó jellemzői, amelyek okozati kapcsolatban állnak a kritériumszintnek megfelelő hatékony és/vagy kiváló teljesítménnyel (*Dabasi Halász, 2004*). Az alapvető jelző ebben a definícióban arra vonatkozik, hogy az adott kompetencia elég tartós része a személyiségnek, hogy valószínűsítse bizonyos szituációk vagy feladatok esetén a személy viselkedését (*Farkas, 2001*). Az egyén szintjén a kompetenciák öt összetevőjét különíthetjük el: *ismeretek, készségek, önértékelés, személyiségvonások, motivációk* (*Jakó, 2007*).

Az Európai Unió részéről történtek kísérletek a munkaerőpiac által igényelt, új kompetenciák megfogalmazására. Az *Európai Tanács (2000)* már a lisszaboni stratégia megfogalmazásakor meghatározta az alapkészségek öt területét: információs és kommunikációs technológiai készségek; technológiai kultúra; idegen nyelv ismerete; vállalkozókészség; szociális készségek. Az egyik legutóbbi ilyen készség-gyűjtemény, a 2006 decemberében megjelent Európai Referenciakeret nyolc kulcskompetenciát határoz meg, amelyek a tudásalapú gazdasági, társadalmi rendszerben elengedhetetlenek, többek között, az élethosszig tartó tanulás, a foglalkoztathatóság és a társadalmi kohézió szempontjából. Ezek a következők: kommunikáció az anyanyelven; kommunikáció idegen nyelve(ke)n; alapvető matematikai, természettudományi és technológiai kompetenciák; digitális (informatikai) kompetencia; tanulás módszertan; társadalmi és állampolgári ismeretek; vállalkozói és kezdeményező készség; kulturális tudatosság és kifejezőkészség (*Official Journal, 2006*).

Európa világgazdasági pozíciójának erősítéséhez szükséges az innováció, a kutatás-fejlesztés, a gazdasági növekedés motorjának tekintett technológiai ágazatok fellendítése, valamint általában véve a szolgáltatóipar fejlesztése. Ezek a gazdasági területek pedig különösen igénylik a korszerű munkavállalói és vezetői kompetenciák birtoklását.

### *2.1.3. Az idegen nyelvek szerepe az európai versenyképességben és foglalkoztatásban*

Az idegennyelv-oktatás kérdését több irányból is megközelíthetjük: a multinacionális szervezetek munkaerő igénye, az exportorientált gazdaságok szükségletei vagy a munkaerő mobilitása szempontjából. A szabad munkavállalás lehetőségének biztosítása önmagában nem lehet elegendő, ha a tagállamok polgárai nem beszélnek a másik ország nyelvét, vagy ha az egyes országok nem ismerik el a másikkban megszerzett iskolai végzettségeket. A hatékony egységes piac érdekében az Uniónak a munkaerő nagyobb fokú mobilitására van szüksége. Több nyelv ismerete az egyén számára is növeli a munkaerő-piaci lehetőségeket. A foglalkoztatási képesség javítása már az Unió első foglalkoztatáspolitikai irányvonalának egyik pillére volt (*Horváth, 2002*).

A versenyképes gazdaság szempontjából pedig fontos a kereskedelmi partnerek nyelvének ismerete. Ez különösen igaz azokra a közepes méretű, de dinamikusan fejlődő, munkahelyteremtő vállalkozásokra, amelyek Unió-szerte az innováció, a foglalkoztatás mozgatórugói (*Európai Bizottság, 2005*). Az Európai Bizottság megbízásából, az utóbbi években készült felmé-



rések szerint az európai vállalkozások üzleti lehetőségeket veszítenek, mivel nem beszélnek ügyfeleik nyelvét (*REFLECT, 2002; CILT, 2005; ELAN, 2006*).

A lisszaboni célkitűzésekkel összhangban az Európai Unió kiemelt figyelmet szentel polgárai nyelvvoktatásának fejlesztésére és támogatására. Az Európai Bizottság már az 1995-ben kiadott „*Tanítás és tanulás*” című fehér könyvben (*Európai Bizottság, 1995*) távlati célként leszögezte, hogy az Unióban élő valamennyi polgár, anyanyelvén kívül legalább két nyelven rendelkezzen gyakorlati készségekkel. Az Európai Tanács pedig 2002 márciusában a legalább két idegen nyelv egészen korai életkorban kezdődő tanulását tűzte ki célul (*Európai Tanács, 2002*). A Bizottság 2003-ban új cselekvési tervet hirdetett a nyelvtanulás ösztönzése és a nyelvi sokszínűség támogatása céljából, és kötelezettséget vállalt 45 új intézkedésre, amelyek a nemzeti, regionális és helyi hatóságokat a nyelvtanulás előmozdítására ösztönzik (*A nyelvek és Európa, 2003; Európai Bizottság, 2005*). A hatékonyabb nyelvtanulás érdekében a következő lépéseket tartjuk szükségesnek kiemelni az intézkedések sorából:

- nemzeti stratégia a többnyelvűség ösztönzésére,
- a nyelvtanár-képzés átalakítása a változó igényeknek megfelelően,
- korai életkorban elkezdett nyelvtanulás,
- egy tantárgy idegen nyelven tanulása,
- egységesített európai nyelvi kompetenciamutató kidolgozása,
- a felsőoktatási intézmények aktívabb szerepének kialakítása a többnyelvűség ösztönzésében.

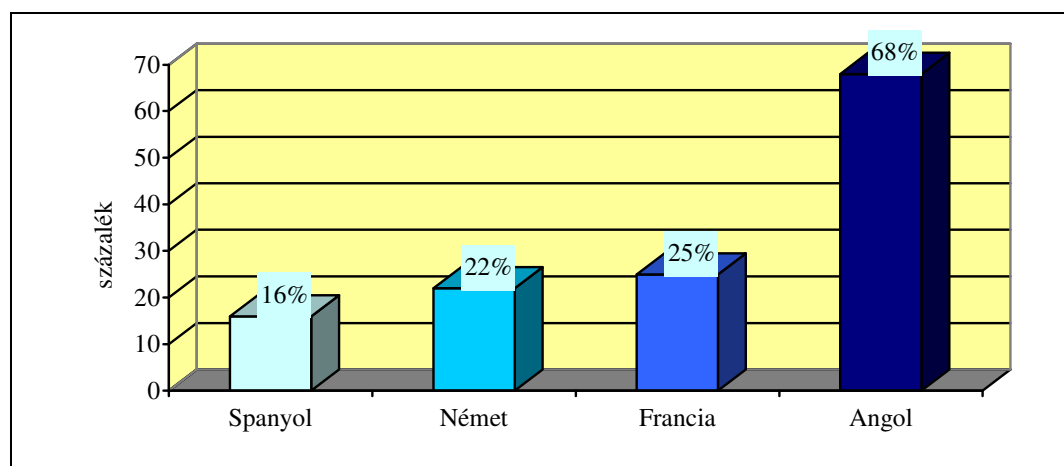
Az utolsó pontban az *Európai Közösségek Bizottsága* aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy a nem angol nyelvű országokban a nemzeti vagy regionális nyelv helyett az angol válik az oktatás nyelvévé, és ez hátrányos következményekkel járhat a többi nyelv életképességét tekintve. A nyelvhasználatot és nyelvpolitikát illetően az Európai Unió versenyképességi és demokráciával kapcsolatos elvei összeütközésbe kerülhetnek. Sokkal költséghatékonyabb, ezáltal a versenyképesség szempontjából előnyösebb lenne, ha minden állampolgár anyanyelvén kívül megtanulna angolul, hiszen ma az angol az elsődleges közvetítő nyelv világszerte. A nemzetközi szervezetek 85 százaléka ugyanis az angolt használja munkanyelvként, és a tudományos publikációk 90 százaléka szintén angol nyelven készül (*Chrystal, 1997*).

Becslések szerint ma már többszöröse a nem anyanyelvű angol nyelvet használók száma az angol anyanyelvű nyelvhasználókéhoz (*Chrystal, 1992*). Az angol nyelv vi-

lágméretű térhódításának okai: a globalizáció, a gazdaság, üzleti és kereskedelmi szektor szinte teljesen angol nyelvű kommunikációja, a szórakoztatóipar és a tömegkommunikáció egyre nagyobb részesedése a gazdasági életben és az emberek mindennapi életében, valamint az USA gazdasági és politikai dominanciája. Széleskörű elterjedtsége miatt az angol nyelvnek egy új, nemzetközi vagy globális változata is kialakult, amelynek számos elnevezése mellett talán a legtalálhatóbb az angol, mint lingua franca (ELF), a korábban használatos az angol, mint idegen nyelv (EFL) helyett (Gnutzmann–Intemann, 2005). Vannak, akik olyan „kontakt nyelvnek” nevezik, amelyet az emberek ösztönösen használnak, ha két vagy több egymás nyelvét nem beszélő ember találkozik (Rajagopalan, 2004). Az Európai Unió Sajtó és Kommunikációs Főigazgatóságának megbízásából 2005-ben két alkalommal is idegen nyelvi felmérés készült az Európai Unió 25 tagországában (Eurobarometer, 2005; Eurobarometer, 2006). Az eredmények tanúsága szerint az európai polgárok is az angol nyelvet tekintik a leginkább hasznos idegen nyelvnek (1. ábra). A leghasznosabbnak tartott idegen nyelvek listája egybeesik az Európában leggyakrabban tanított nyelvek csoportjával: angol, francia, német, spanyol, olasz (Eurydice, 2005).

1. ábra

*Az európaiak által leghasznosabbnak tartott idegen nyelvek 2005-ben*



*Forrás:* Saját szerkesztés az Eurobarometer (2006) adatai alapján.

*Megjegyzés:* Két idegen nyelvet adhattak meg a válaszadók.

Az angol nyelv dominanciájával szemben az Európai Unió viszont minden dokumentumában a nyelvi, kulturális és vallási sokszínűség tiszteletét hangsúlyozza (Európai Unió, 2000). A hivatalosan kinyilvánított nyelvi demokratizmus gyakorlati okok miatt

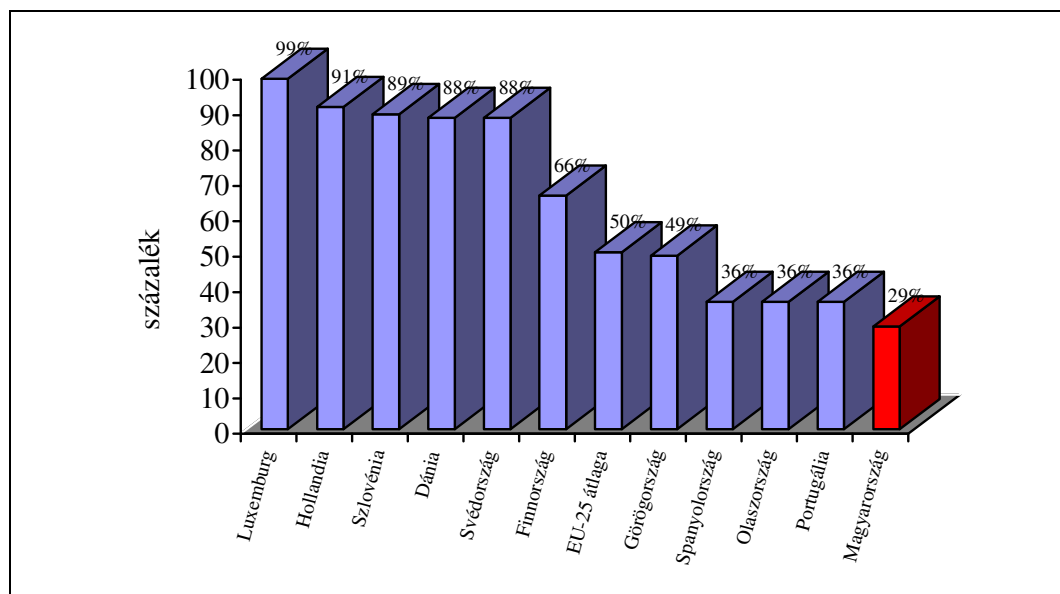
viszont nem tud teljes körűen megvalósulni. Az Unió minden tagállam államnyelvét hivatalos nyelvnek ismeri el, de három munkanyelve van: angol, francia és német. Egy Brüsszelben, 2006-ban rendezett többnyelvűségről szóló konferencia honlapja csak angolul volt elérhető (*Petneki, 2006*). Az ehhez hasonló események, valamint az, hogy 2006 áprilisában a német parlament elnöksége, a francia nemzetgyűléssel egyetértve, tiltakozott az „egynyelvűség” felé haladó Unió ellen (*Pálmai, 2006*) azt bizonyítják, hogy még az Unió bürokráciáján belül sem tudott teljesen érvényre jutni a nyelvi demokratizmus szándéka. A munkaerőpiacon pedig még egyáltalán nem beszélhetünk a nyelvek egyenlőségéről: egyértelműen az angol nyelv uralkodó szerepe érvényesül.

#### *2.1.4. Az idegennyelv-ismeret helyzete Európában és Magyarországon*

Egy olyan „nyelvi elszigeteltségben” élő ország, mint Magyarország szempontjából, rendkívül fontos lenne az idegen nyelvű kommunikáció, akár gazdasági, akár tudományos vagy kulturális együttműködés esetében. A 2. ábra néhány EU tagország, köztük Magyarország, idegennyelv-tudásra, azaz legalább egy nyelv ismeretére, vonatkozó adatait emeli ki és hasonlítja össze. A 25 EU tagország adatait tekintve is első helyen álló Luxemburg 99%-os eredménye, legalább egy idegen nyelv tudására vonatkozóan nyilvánvaló, miután eleve több hivatalos nyelv létezik az országban. Hollandia 91%-os és a skandináv, illetve szláv államok szintén magas mutatója a nyelvcsaládi rokonságok miatt érthető, hiszen a holland vagy svéd anyanyelvűek viszonylag rövid idő alatt el tudják sajátítani a német vagy angol nyelvet és ugyanez igaz a szláv nyelvek vonatkozásában is. A magyarok számára különösen elgondolkodtató viszont Finnország jó teljesítménye. A finnek anyanyelve, a magyarhoz hasonlóan, nem tartozik az indoeurópai nyelvcsaládhoz, nyelvészetileg ugyanolyan nehézségekkel (anyanyelvtől eltérő szóalkotás, mondatszerkesztés, stb.) néznek szembe az idegen nyelvek tanulása során, mint a magyarok. A legalább egy idegen nyelv ismerete tekintetében a lakossági arány Finnországban mégis több mint kétszerese a magyarországinak. A felmérés és különösen Magyarország, a 25 országot tekintve is rendkívül rossz, sereghajtó pozíciója nagy visszhangot váltott ki, hiszen az elmúlt másfél évtizedben jelentős mértékű támogatást és figyelmet kapott az idegen nyelvek oktatása. Ennek ellenére, az elmúlt évek minden, idegen nyelvi tudással kapcsolatos felmérése esetén, a 2004-ben csatlakozott tíz állam közül, utolsó helyen zárt Magyarország (*Eurobarometer, 2005, 2006*).

2. ábra

*Legalább egy idegen nyelv ismeretének százalékos aránya, 2005*



Forrás: Saját szerkesztés az Eurobarometer (2005) adatai alapján.

A magyar sikertelenség legfőbb tényezőiként a ráfordított időt és összegeket tekintve alacsony hatékonyságot, a fordítás- és nyelvtancentrikus iskolai oktatást, a két idegen nyelv tanításának erőltetését, valamint a nyelvvizsgák és az érettségi eltérő követelményrendszerét említik (*net 1*). A szakirodalom az alacsony hatékonyság elismerése mellett megkérdőjelezi, hogy a hatékonyságot a nyelvvizsgák számában kell-e értelmezni vagy éppen a túlzott nyelvvizsga központúság vezetett a gyakorlati nyelvtudás gyatra teljesítményszintjéhez? A nyelvvizsga sokszor inkább csak célnak számít Magyarországon, holott a nyelvtudásnak mindenek előtt eszköznek kellene lennie. Ezzel szemben a nyelvvizsga feladatok többsége a kilencvenes évekig kifejezetten a grammatikai és fordítási ismereteket és készségeket mérte. Öröndetes, hogy a nyelvvizsgák piacának bővülésével a nyelvi szintfelmérő feladatok kiegyensúlyozottabb aránya valósult meg. A hatékonyság további hátráltatói a heterogén és túl nagy létszámú nyelvi csoportok, valamint a hosszú évekre elnyújtott, de nem elég magas óraszámú nyelvoktatás, amelynek során a tanulók motivációja és érdeklődése is egyre csökken (*Petneki, 2002*).

A nyelvoktatással kapcsolatos alapvető gondnak azonban mégis azt tartjuk, hogy a nyelvismeret még a rendszerváltozás után is csak részben nyitott meg újabb karrier, illetve üzleti lehetőségeket Magyarországon, még kevésbé pedig az ország keleti felé-

ben. Az ösztönző tényezők növekedésével a nyelvtudás elterjedtsége és szerepe a jövőben várhatóan növekedni fog.

## **2.2. Az idegennyelv-tudás szerepe regionális megközelítésben**

### *2.2.1. A humán tőke és az idegennyelv-tudás hozzájárulása a régiók gazdaságfejlesztéséhez*

Már a Római Szerződés is utalt rá, hogy szükség van a régiók közötti egyenlőtlenségek csökkentésére, de a regionális politika az 1973-as bővítéssel kapott igazi lendületet (*Leonard, 2002*). Az Unió későbbi terjeszkedése során, a hátrányos régiók számának bővülésével egyre hangsúlyosabbá vált a lemaradó régiók felzárkóztatása. A területi egyenlőtlenségek ugyanis gátolják a gazdasági fejlődést, Európa versenyképességét, az egységes Európa gondolatának megvalósulását és szociális feszültségeket generálhatnak. Az európai regionális politika képviselői küldetésüknek tekintik a régiók és tagállamok közötti egyenlőtlenségek csökkentését (*EK Szerződés, 1986.*)

Az európai regionális politika célkitűzései a kohéziós elképzelések megvalósítása érdekében az évtizedek folyamán változtak. A 2000–2006 közötti időszakban a regionális politika irányítói három fő területre összpontosítottak:

- a., a jövedelem, a foglalkoztatottság, a termelési rendszer és az infrastruktúra területén leginkább elmaradt régiók támogatására;
- b., a gazdasági és társadalmi szerkezet átalakítása miatt strukturális problémákkal küszködő régiók támogatására;
- c., az oktatási és foglalkoztatási rendszerek alkalmazkodásának és modernizációjának segítésére (*Kengyel, 2004*).

*Az Európai Tanács 2006. júliusi határozata* a lisszaboni stratégia szolgálatába állítja a kohéziós politikát, avagy legfőbb célkitűzés a fenntartható növekedés, a versenyképesség és a foglalkoztatottság előmozdítása. A kohéziós politika sikerének előfeltételei a makroökonómiai stabilitás, a strukturális reformok, valamint a befektetések ösztönzése az egységes piac, igazgatási reformok és a vállalkozásbarát környezet megvalósításával és a magasan képzett munkaerő elérhetőségével.

A régiók fejlettségének legáltalánosabb mutatója a GDP-érték. Az alacsony GDP-szint eredete a foglalkoztatottak gyengébb teljesítménye, az oktatás rosszabb színvo-

nala, a kutatás-fejlesztés és az innovációs tevékenység elégtelen szintje, valamint az információs és kommunikációs technológiák lassú terjedése. A megoldás a fizikai és humán tőkébe történő befektetések támogatása. A termelékenységi szintet meghatározó emberi tőke minőségét képzéssel lehet javítani. Fontos továbbá a vállalkozói tevékenységet ösztönző környezet megteremtése az üzleti szféra, a kutatóhelyek és a felsőoktatás kapcsolatának erősítésével (*Horváth, 2006*).

A hátrányos helyzetű régiók felzárkózásához, az Uniós forrásokon kívül, a belső kezdeményezésekre is szükség van. A regionális versenyképesség szempontjából alapvető a vállalkozói szektor teljesítménye, ezen belül is az export tevékenység. A foglalkoztatás bővítésének másik eszköze pedig a jelentős foglalkoztatást végző nagy beruházások régióba vonzása. A külföldi közvetlen tőkebefektetés (FDI) kiemelkedően fontos lehet a régiók közötti konvergencia megvalósításában. Egyrészt növeli a jövedelmeket és a munkahelyek számát, másrészt az elmaradott területekre juttatja a legújabb technológiát és innovációs vívmányokat. Számos tanulmány bizonyítja, hogy a külföldi tőke beáramlás szerepet játszott Kelet-Európa kilencvenes évekbeli gazdasági sikereiben (*Harmadik jelentés..., 2004; Miczkiewicz–Radosevic–Varblane, 2000; Szanyi, 2003*).

Nem hallgatható el azonban, hogy Magyarországon, a piacgazdaság trendjeinek megfelelően, a külföldi tőkebeáramlás is fenntartotta a regionális különbségeket. A hazai és külföldi vállalatok foglalkoztatásának területi eloszlását vizsgálva megállapítást nyert, hogy mind a hazai, mind a külföldi vállalatok azokon a területeken koncentrálódnak, ahol már korábban is fejlett volt az ipar, valamint ott ahol magas az iskolázottság. Azonban a vizsgált, 1993–2001 közötti időszakot tekintve az is bebizonyosodott, hogy míg az ipari örökség jelentősége fokozatosan csökkent, addig az iskolázottságé folyamatosan növekedett. A külföldi tőke pedig, a magasabb munkatermelékenység és a kedvezőbb termékegységre eső bérköltség miatt, megmaradt a nyugati országrészben. A szükséges logisztikai fejlesztéseken kívül, a megoldás elsősorban a képzettség szintjének emelése lehet (*Fazekas, 2005*).

Az Oktatási Minisztérium által, a *Nemzeti Fejlesztési Terv* részeként, kiadott *Oktatásfejlesztési program (2007–2013)* az oktatási ágazat SWOT-elemzésében a gyengeségek közé sorolja a munkaerő-piaci igényekhez rugalmatlanul és lassan alkalmazkodó hazai képzési rendszert, valamint a lakosság alacsony szintű idegennyelv-tudását. Az Európai Unió Tanácsának Irányelveit követve a magyar szakmai vezetés is, a regionális munkaerő-piaci igények figyelembe vételével történt, kompetencia alapú oktatást támogatja és

az Európai Unió ajánlásában szereplő kulcskompetenciák a magyar programnak is elemei. Bár az európai dokumentumban a nyolc kompetenciát azonos fontosságúnak minősítették, Magyarországon kiemelt figyelmet kapott a kommunikációs és információs technológia (Digitális Iskola) valamint az idegen nyelvek oktatása. A tanórák mindössze három százalékában használtak a pedagógusok informatikai támogatást 2003-ban. Idegen nyelvek ismerete terén pedig – mint azt a már idézett *Eurobarometer* felmérések igazolták – Magyarország az utolsó helyek valamelyikét foglalja el, ami súlyos versenyhátrányt jelent a többi országgal történő összehasonlításban, és nehezítő tényező a gazdasági, tudományos vagy kulturális együttműködés szempontjából (*OM, 2006*).

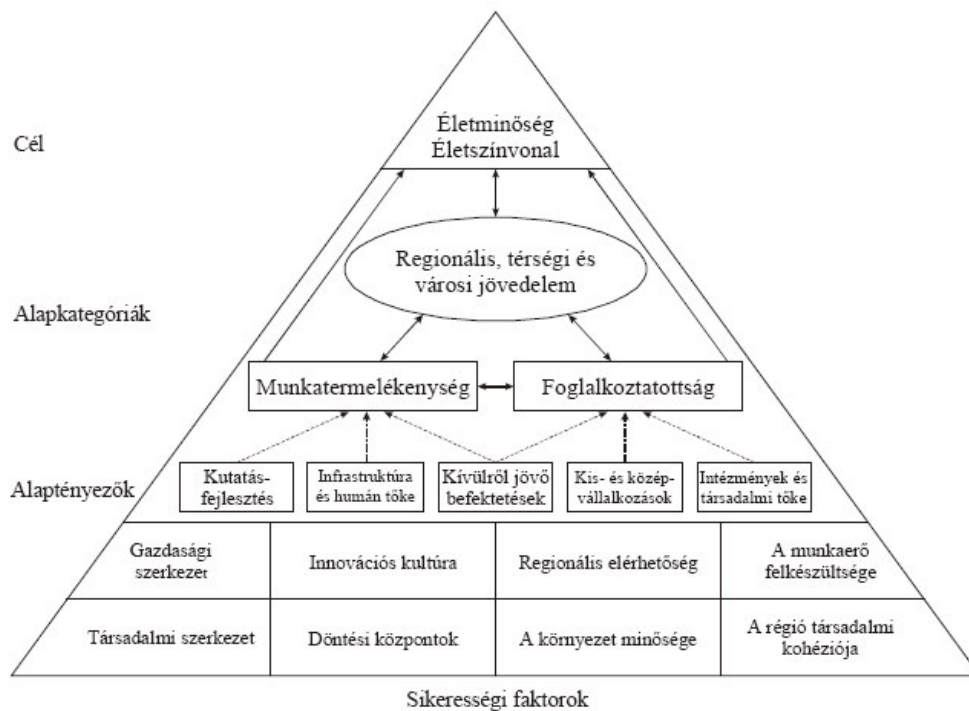
A régiók versenyképességének összehasonlításakor a foglalkoztatottság, illetve a munkanélküliség mutatói a legfontosabb tényezők között szerepelnek. A területi versenyképesség mérésének egyik legismertebb modellje a piramis-modell (*3. ábra*). A piramis csúcsát a minél magasabb életszínvonal alkotja. A regionális fejlesztés célja ennek javítása. Felülről lefelé haladva a következő szint, az alapkategóriák szintje, a terület versenyképességének mérését szolgálja. Elemei: a jövedelem (gazdasági kibocsátás), a munkatermelékenység és a foglalkoztatottság. A versenyképességi mutatókat közvetlenül meghatározó gazdasági tényezőket (kutatás-fejlesztés, infrastruktúra és humán tőke, kívülről jövő befektetések, kis- és középvállalkozások, intézmények és társadalmi tőke) nevezzük alaptényezőknak. Ezek a gazdaságfejlesztési programok jellegzetes elemei. A piramis talapzatát adó alsó két sor építőkövei pedig az alapkategóriákat és alaptényezőket indirekt módon befolyásoló tényezők, amelyek javulásához hosszú idő szükséges, és nehezebben építhetők be a területfejlesztési programokba. A regionális versenyképesség sikerességi vagy magyarázó tényezőjének tekinthetők. Egy terület akkor versenyképes, ha gazdasága nyitott, az egy lakosra jutó jövedelem tartósan magas és növekvő, emellett magas és nem csökkenő tendenciájú a foglalkoztatási ráta, valamint a munkatermelékenység szintje (*Lengyel, 2003, 2006*).

A versenyképességnek a fenti megközelítése a gazdasági versenyképességet hangsúlyozza, és régiómarketing szempontjából csak a kínálati oldal tényezőit emeli ki, de nem foglalkozik a keresleti oldal igényeivel. Amennyiben egy régió fejlesztésekor a marketingorientált szemléletet erősítjük felhasználhatjuk a kompetenciamarketing elemeit. Régió- vagy településmarketing esetében terméknek a helyet tekintjük, amely viszont nem egyszerűen egy kész termék, hanem az eladói kompetenciák arzenálja, amelyet kompetenciaimáznak is nevezhetünk. A termék ez esetben nem próbálható ki vá-

sárlás előtt, hanem a vevő az eladói képességeket veszi meg, abban bízva, hogy az abból eredő teljesítmények (termékek, szolgáltatások) sikeres üzletet hoznak a számára. A vásárlói döntés az imázsra alapozott bizalomra épül. Az eladói kompetenciákon belüli alapkategoróriák egyike az adott terület humánpotenciálja. Az alapkategoróriák mellett működnek a funkcionális kompetenciák, vagyis a tevékenység, illetve szolgáltatás formában megjelenő képességek. Idetartozik például az oktatás (4. ábra).

3. ábra

*A területi egységek versenyképességének piramis-modellje*



*Forrás:* Lengyel (2003).

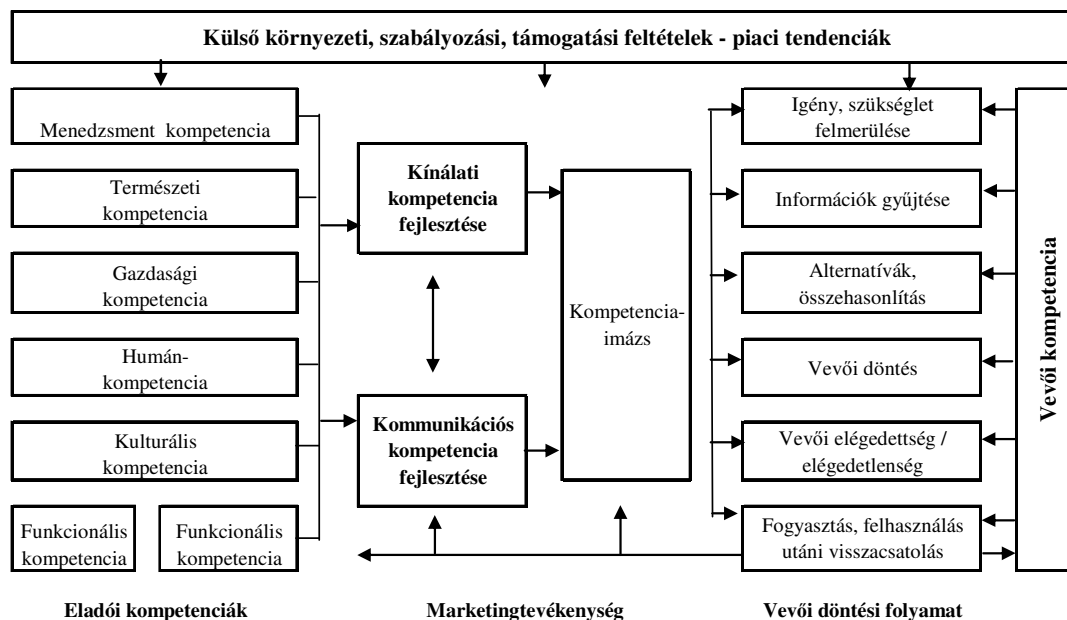
A munkaerő képzettsége és minősége kiemelt fontosságú a szolgáltatóipar, a high-tech iparág cégei valamint a kutatás-fejlesztéssel foglalkozó vállalatok esetében. A nagy cégek humán erőforrás, illetve kutatás-fejlesztési stratégiájuk megalkotásakor valamint új telephelyek kiválasztásakor használják fel a foglalkoztatottakra vonatkozó előrejelzéseket (Lengyel-Rechnitzer, 2004). Telephelyválasztásnál a nemzetközi és hazai tapasztalatok szerint is, a költségalapú tényezők mellett, egyre nagyobb jelentőséggel bírnak az úgynevezett puha tényezők. Ennek egyik lehetséges oka az anyagi természetű tényezők kiegyenlítődése (Piskóti-Schupler, 2002). Telepítési döntések esetén a nem anyagi jellemzők vagy minőségi szem-



pontok közé tartozik a munkaerő képzettsége, valamint fontos, ámde nehezen mérhető tényezőként figyelembe vehetik még a helyi munkaerő attitűdjét (Lengyel–Rechnitzer, 2004).

4. ábra

*A régió- és településmarketing mint kompetenciamarketing hatásmechanizmusa*



Forrás: Piskóti (2002).

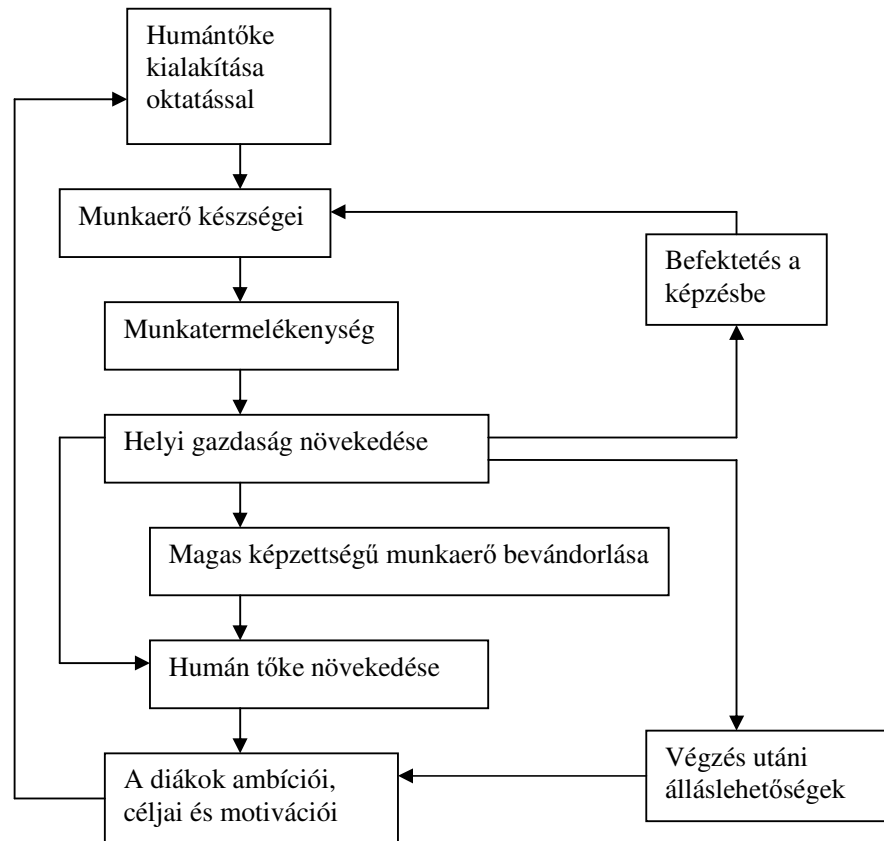
A Német-Magyar Kereskedelmi és Iparkamara felmérései szerint 1994 és 2002 között a német befektetők befektetési motívumai között egyre előkelőbb helyet foglalt el a munkaerő képzettsége, amely az utolsó felmért évben, 2002-ben, második helyen szerepelt (Kondász–Engert, 2002). Egy telephelyet vonzóvá tevő 10 tényezőt felsoroló felmérés során a nagy vállalatok képviselői, a regionális elérhetőség után, második helyre rangsorolták a munkaerő tényezőjét, amely a munkaerő képzettségét, adaptációs hajlandóságát és nyelvismeretét tartalmazta (Koltai, 2006). Más kutatások eredményei (Dunning–Norman, 1991, idézi: Piskóti–Schupler, 2002) a befolyásoló tényezők következő sorrendjét állapították meg telephely-választásnál: város-/régióimázs, helyi kulturális adottságok, nyelvi tényezők, kényelmi szempontok, egészségügyi és oktatási intézmények, lakáshelyzet, önkormányzat anyagi segítsége, elérhetőség, helyi munkaerő.

Egy régió humán erőforrásának és gazdaságának összekapcsolódása azonban nemcsak a külső befektetések régióba vonzásakor nyilvánul meg, hanem számos más módon is kapcsolódik egymáshoz. A helyi gazdaság nyújtotta munka- és karrierlehetősé-

gek befolyásolják a beiratkozott tanulók létszámát és motivációját, ugyanakkor az oktatási intézményekből a munkaerő-piacra kikerülő diákok meghatározzák egy régió humán tőkéjének adottságait, ezáltal a munka termelékenységét, és így hozzájárulnak a régió gazdasági teljesítményéhez (5. ábra). A gazdasági teljesítmény viszont erőteljesen befolyásolja a régióba bevándorló munkaerő mennyiségét és minőségét, valamint az oktatás, képzés fejlesztésére fordítható összegeket is, amelyek aztán visszahatnak a helyi humán tőke színvonalára (Izushi–Huggins, 2004).

5. ábra

*A helyi gazdaság, a humán tőke és a képzés kölcsönhatásai*



*Forrás:* Bradley and Taylor, 1996. idézi: Izushi–Huggins, 2004. (Saját fordítás).

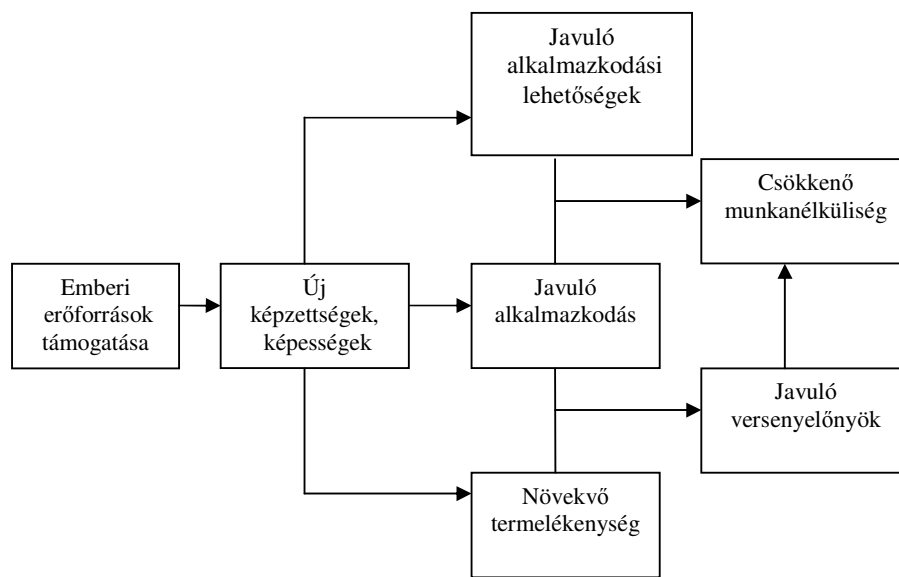
Egy régió gazdasági termelékenységének növeléséhez, többek között, új ötletekre, modern technológiára és menedzsment módszerekre van szükség. A korszerű ismeretekkel rendelkező humán tőke képes a korszerű technológiák integrálására, és újak ki-

dolgozására. A jól képzett humán erőforrás területi koncentrációja megsokszorozza az adott régióban létrejövő technológiai fejlesztéseket (Lengyel–Rechnitzer, 2004).

Egyre nyilvánvalóbb ma már az is, hogy mind a magasan kvalifikált munkaerő, mind a munkahelyteremtő külföldi beruházások a fejlettebb régiókat részesítik előnyben. Az „ördögi kör” szabályait követve a fejlettebb régiók még erősebbek, az elmaradottak még hátrányosabb helyzetűek lesznek, vagyis stabilizálják periféria helyzetüket az országon belül (Iammaro–Santangelo, 2000). A gazdasági fejlettség alacsonyabb szintjén álló régiók számára kitörési pontot jelenthet, ha a szűkös pénzügyi források ellenére támogatják a munkaerő piaci felmérések által, előre jelzett szakmák vagy kompetenciák képzését, ilyen módon megszakítva a kört. Ehhez nyújtanak segítséget a pénzügyi támogatások (6. ábra).

6. ábra

*Az emberi erőforrás fejlesztésére fordított regionális támogatások hatása*



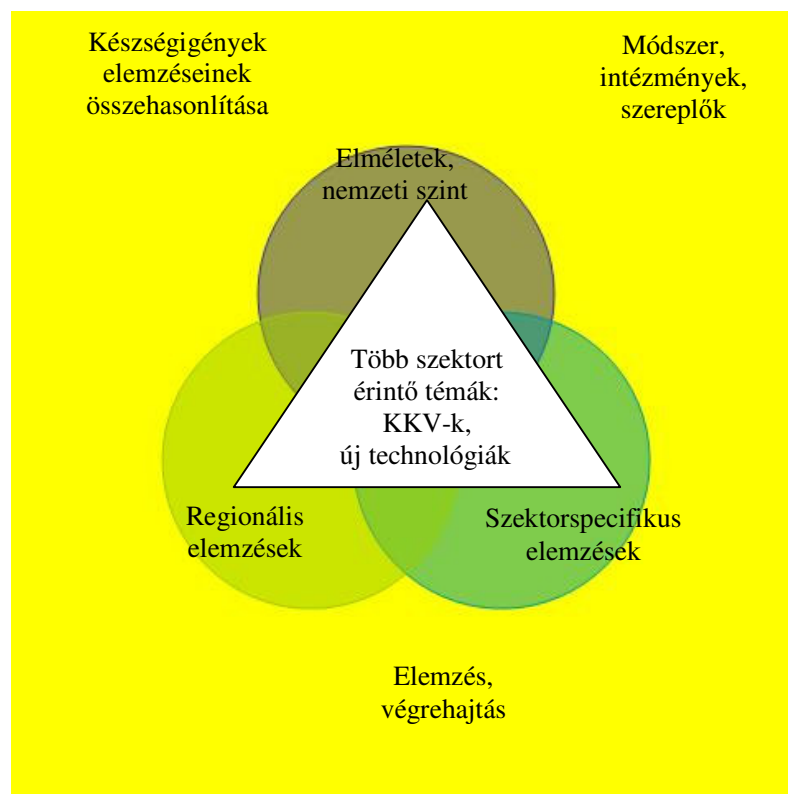
*Forrás:* European Commission MEANS Handbook. Idézi: Kengyel (1999).

Egy ország és különösen egy régió foglalkoztatottságának fejlesztése során az új munkahelyek teremtésén kívül, arról is gondoskodni kell, hogy a munkaadói oldal elvárásainak megfelelő munkaerő rendelkezésre álljon. A szakképzettségek és kompetenciák felmérésének, a Német Társadalomtudományi Kutatóintézet által 2002-ben készített, európai modellje (7. ábra) több fontos tényezőre van tekintettel. Első lépésként a kutatók a gazdasági, élethosszig tartó tanulásra, valamint a mobilitásra vonatkozó el-

méleteket tesztelik, hogy a készségek előrejelzésére használhatóak-e. Összehasonlítják a különböző országok által használt, a képzési túl- vagy alultermelés költségeinek mérésére vonatkozó módszereket. Összevetik a képzettségi és kompetencia hiányok leküzdésére tett kísérletek eredményeit. Megvizsgálják az intézményi struktúra hátráltató vagy elősegítő szerepét is. Az elemzések két másik csoportját alkotják a regionális és a szektoronkénti készségigény előrejelzések vizsgálatai. Ezek a prognózisok magukba foglalják a jövőre vonatkozó forgatókönyveket is (Neugart–Schömann, 2002).

7. ábra

*Képzetségi igények felmérésének modellje, 2002*



Forrás: Hilbert–Schömann, 2004. (Saját fordítás).

Az előzőekben kifejtettek alapján nagy biztonsággal kijelenthető, hogy a régiók gazdaságfejlesztési programjának, az új munkahelyek létrehozása mellett, része kell, hogy legyen a keresleti oldal igényeinek felmérése, állandó nyomon követése és beépítése a képzésbe. Egy régióban a korszerű munkahelyi kompetenciák oktatása, ezen belül az idegennyelv-tudás szintjének emelkedése kedvezően befolyásolja a humán tőke színvonalát és ezáltal ösztönző lehet a külföldről származó befektetésekre.

### 2.2.2. Az Észak-alföldi régió rövid leírása

A piaci versenyhez hasonlóan a régiók versenye esetében is elkülöníthetünk keresleti és kínálati oldalt. Keresletnek tekinthetjük a régiók céljait, kínálatnak pedig a régiók adottságait. A kettő együtt határozza meg egy terület regionális versenyben betöltött pozícióját és ezáltal az ott élők életszínvonalát (*Farkas–Lengyel, 2001*).

Az Észak-alföldi régiót (továbbiakban: Régió) Magyarország északkeleti részén három megye, Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok és Szabolcs-Szatmár-Bereg alkotja. Területe: 17.729 km<sup>2</sup>, amely Magyarország területének 19,1%-a. A régió sok tekintetben ellentmondásos helyzetű térség. Földrajzi fekvését tekintve kedvező elhelyezkedésűnek is tekinthető, hiszen három országgal, Szlovákia, Ukrajna, Románia határos, ráadásul magyar-ukrán határ csak a Régióban található. Határ menti elhelyezkedése nemcsak földrajzi, hanem gazdasági jelentőséggel is bír (*Baranyi, 2005*). Térszerkezeti szempontból a régió legfontosabb jellemzője, hogy területén halad át a Budapestet Kijevvel összekötő nemzetközi közlekedési folyosó. A közelmúlt gazdasági-politikai folyamatai ugyan csökkentették a magyar-ukrán közlekedési folyosó nemzetközi jelentőségét, de az autópálya-építés legújabb szakaszai kedvezőbb elérhetőséget biztosítanak majd a keleti határ menti térségek és Budapest, valamint a nyugati határ között, számos új gazdasági, kereskedelmi lehetőséget biztosítva a térség számára (*Balcsók, 2005*).

A Régió esetében a határ menti elhelyezkedés hátrányaival, a történelmileg kialakult periférikus helyzet negatív következményeivel is számolni kell. A határmentiség nem jelenti feltétlenül egy terület hátrányos helyzetét, de Magyarországon – főképp a trianoni döntések következményeként – a határ mentén fekvő térségek többsége elmaradott periféria terület is. Mindehhez járul még a magyar-ukrán határszakasz számos bűnügyi problémája: jövedéki termékek illegális behozatala, embercsempészet. Jelenleg az ukrán-magyar határ az Európai Unió külső határa, és az Ukrajna felől Magyarországra irányuló migrációs veszély fennállásáig, a vízumkényszerrel együtt, a külső határ jelleg sem szűnik meg (*Baranyi, 2006; Sallai, 2005*).

A Régió természetföldrajzi adottságai a mezőgazdaság számára – területenként eltérő mértékben ugyan, de – kedvezőek. Ezek alapján nem meglepő, hogy a mezőgazdaság részesedése a bruttó hozzáadott értékből az országos átlagnál magasabb, de csak a harmadik a régiók rangsorában. A mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya alapján (5,8%), országosan a harmadik legmagasabb értékkel rendelkezik. Az országos átlag e tekintet-

ben 3,4 százalék. A nemzetgazdasági ágak közül az agráriumban haladja meg leginkább az alkalmazottak száma az országos átlagot (*A gazdasági fejlődés...*, 2007).

A régiók fejlettségét és növekedési ütemét erősen meghatározza a gazdaság ágazati megoszlása. Az agrárregiók általában EU-átlag alatt teljesítenek, az ipari régiók gazdasági kibocsátása rendszerint meghaladja az átlagot, míg az erős tercier szektorral rendelkező régiók GDP-mutatói és növekedési üteme a legmagasabb (*Horváth, 2006*). Bár az alföldi régiókban a szolgáltató szektor, az iparfejlesztések hiánya miatt, elég jelentős a gazdasági szerkezetben, az Észak-alföldi régió egyértelműen a lemaradó térségekhez tartozik. A Régióban az egy főre eső GDP-érték (1,4 millió forint) a magyarországi átlagnak mindössze 63,6 százaléka az Európai Unió 25 tagállama átlagának pedig 39,0 százaléka és ezzel a térség, Észak-Magyarországgal és Dél-Alfölddel együtt, a tíz legelmaradottabb EU-régióba tartozik (*Magyarország, 2006; A gazdasági fejlődés...*, 2007).

A rossz gazdasági teljesítőképesség miatt törvényszerű, hogy a munkaerőpiac működésére a súlyos és tartós zavarok a jellemzőek. A Régió korábbi problémáihoz – burkolt munkanélküliség – adódott még a keleti piacok elvesztése. Mindezek alapján szinte természetes, hogy a rendszerváltás után az átlagosnál nagyobb volt a visszaesés a foglalkoztatottság terén. A munkanélküliség aránya (10,5%) és a foglalkoztatási arány (46,1%) tekintetében csak az Észak-magyarországi régió teljesítménye rosszabb hazánkban (*Balcsók, 2007*).

A kedvezőtlen földrajzi fekvésen kívül az infrastrukturális ellátottság hiányosságai is okolhatók azért, hogy a térségben az elmúlt évtized folyamán kevesebb beruházás valósult meg, mint az ország nyugati és központi területein. Hazánk régiói közül csak a Dél-Alföldön és a Dél-Dunántúlon alacsonyabb a külföldi tőkebefektetések nagysága. Az egy lakosra jutó befektetett külföldi tőke 2006-ban csak 25,7 százaléka az országos átlagnak. A munkahelyteremtő, nagy beruházások hiánya és a munkaerő túlkínálat visszahat a foglalkoztatási és jövedelmi mutatókra. A multinacionális nagyvállalatok és a dinamikusan növekvő magyar cégek hiánya a bérszínvonalat is befolyásolja. A közsféra – leginkább az önkormányzatok – erőteljesebb foglalkoztatási szerepe szintén csökkenti az átlagbéreket. A külföldi tőke ágazati megoszlásában az ipar, azon belül pedig a feldolgozóipar a meghatározó. Hajdú-Bihar megyében több ágazat is tudott külföldi tőkét fogadni. Nagyobb cégek fektettek be az energetikai szektorba, az építőiparba, illetve a turizmus területén. Szabolcsban inkább a mezőgazdaságban, Jász-Nagykun-Szolnok

megyében pedig a távközlésben történt nagyobb méretű külföldi beruházás (*Baranyi–Szabó, 2006; A gazdasági fejlődés ..., 2007*).

Az idegennyelv-tudás gazdasági szerepének vizsgálatakor az egyik meghatározó terület a turizmus, amely a világ gazdaságában is egyre növekvő arányt képvisel, regionális kötődése pedig vitathatatlan. A turizmus, a hozzá kapcsolódó egyre szélesedő szolgáltatási rendszer révén, a regionális versenyképességen belül az egyik új erőforrás elem az Észak-alföldi régióban is. Az idegenforgalomban rejlő potenciális lehetőségek kihasználásához nélkülözhetetlen a kereskedelmi szálláshelyek számának emelése. A Régió viszont e tekintetben csupán ötödik a magyar régiók sorában: a kereskedelmi szálláshelyeknek mindössze 11,2%-a található itt (*Rechnitzer, 2008; Baranyi–Szabó, 2006*).

A gazdasági elmaradottság számos tényezője mellett az Észak-Alföld jelentős kutatás-fejlesztési potenciállal és egyetemi tudásközponttal rendelkezik. A K+F tevékenység ráfordításai tekintetében 2005-ben, mind a teljes összeget, mind az egy főre eső kiadást, mind a százalékos megoszlást figyelembe véve, Közép-Magyarország után a második volt a régiók rangsorában. A Debreceni Egyetem képzési spektrumában viszont, az utóbbi évek változásai ellenére, még mindig alulreprezentált a gazdasági és műszaki képzés, ami befolyásolja a helyi értelmiség összetételét, és rontja az innováció-fogadás lehetőségeit és a régió befektetési vonzerejét. A K+F szektorról elmondható, hogy helyileg koncentrált, ami a szektor sajátossága. Főképpen Debrecenben, valamint Nyíregyházán és Szolnokon folyik kutatási tevékenység (*Kutatás-fejlesztés..., 2007; Nagy, 2005*).

Gazdasági szempontból kívánatos lenne a kutatás, a felsőoktatás és az üzleti szféra szorosabb együttműködése a Régióban. A *mainstream* közgazdaságtan receptje szerint pedig a munkahely-teremtéshez és a helyi gazdaság fellendítéséhez multiplikátor hatásával nagymértékben hozzájárulhatna az FDI-import. Az oly sokszor példaként említett ír gazdaságban is a legversenyképesebb ágazatok azok, ahol dominál a külföldi tőke (digitális processzorok, számítógép-ipar, optikai, orvosi műszerek stb.). A gazdasági mutatókat javító külföldi tőkebehozatal viszont nyelvtudást követel (*Artner, 2005*).

### 2.2.3. Az észak-alföldi gazdasági kapcsolatok nyelvterületek szerint

A KSH 2001. évi népszámlálási adatai alapján a nemzetközi helyzethez hasonlóan az angol a legelterjedtebb idegen nyelv az Észak-Alföldön is, ugyanakkor a régió gazdasági kapcsolatait nem indokolnák az angol nyelv térnyerését. A Régióban befektetett

külföldi működő tőke nyelvterület szerint megoszlását a 2. táblázat adatai mutatják, amelyek szerint a külföldi működő tőke többsége nem angol anyanyelvű területekről érkezik, hanem Németországból, Hollandiából és Ausztriából. Egyetlen kivétel a 2003-as országos adatokat tekintve a negyedik, a régióban pedig második helyen álló USA viszont az amerikai tőkebefektetés a magyarországi összes tőkebefektetésnek mindössze 5,2 százalékát adja és ennek is csak 2,9 százaléka került az Észak-Alföldre. Számokban kifejezve az Észak-alföldi régióba áramló működő tőke 3,0 százaléka származik angol anyanyelvű területről (KSH, 2003b; 2005).

## 2. táblázat

*A befektetett külföldi tőke nyelvterületek szerint, Észak-alföldi régió, 2003*

<i>Nyelvterület</i>	<i>Százalékos arány</i>
holland (Hollandia)	51,9
német (Németország, Ausztria)	8,9
olasz (Olaszország)	5,5
angol (USA)	3,0
francia (Franciaország, Belgium)	1,2
spanyol (Spanyolország)	0,1

*Forrás:* KSH (2005) adatai alapján saját szerkesztés.

Mivel a KSH csak a tíz, legtöbbet befektető ország számadatait adja közre és a többi ország az „egyéb” kategóriában szerepel, vannak olyan külföldi érdekeltségű nagyvállalatok, amelyeknek a származási országa nem szerepel ezen a listán, viszont jelentős munkaadónak számítanak a térségben. Ilyen például Izrael. Luxemburg nem került be a fenti felsorolásba, bár Magyarországon az ötödik a KSH befektetői listáján, de a szükséges nyelvismeretnél legalább négy helyre lehetett volna besorolni, nemcsak az ország többnyelvűsége miatt, hanem az államnyelveken kívüli idegen nyelvek elterjedtsége miatt is. A Luxemburgból eredő észak-alföldi befektetések száma sem nagy, mindössze 0,2 százalék. A nyelvterületek szerinti külföldi befektetéseknél kiemelt figyelmet érdemel Hollandia, ahol ugyan nem az angol az anyanyelv, de gyakorlatilag a lakosság több mint 90 százaléka beszél valamilyen idegen nyelven döntő részben angolul (*ld. 2. ábra*). Ezért a hollandokat akár az angol nyelvterületről származó befektetők közé is lehetne sorolni.

Említést érdemel azonban, hogy az elmúlt két-három évben, legalábbis országos szinten, dinamikusabbá váltak a külföldi befektetések. A Magyarországon működő külföldi tőke állománya 2004-ben és 2005-ben 35 százalékkal növekedett. Az első három ország sorrendje nem változott, de Nagy-Britannia negyedik helyre lépett elő, míg az



USA, Franciaország után 2005-ben a hatodik helyre csúszott vissza. A hivatalos statisztikai adatokban még nem szerepel, az angol nyelv iránti igény szempontjából viszont fontos, hogy Hajdú-Bihar megyében több, angol nyelvterületről származó nagy foglalkoztató is megjelent (pl. British Telecom), vagy létszám-bővítést hajtott végre (pl. National Instruments). Különösen fontos, hogy ezek a cégek a felsőfokú végzettségű, korszerű ismeretekkel bíró, és idegen nyelveket beszélő munkatársakat keresik.

Egy régióban a hasznos vagy igényelt idegen nyelvek ismeretét, a külföldi befektetéseken kívül, természetesen számos más tényező is befolyásolja. Ezek közé tartoznak a régióban működő hazai vállalkozások és intézmények külföldi kapcsolatai, a turisták származási nyelvterülete, valamint hazánk esetében az a tény, hogy az Európai Unió tagja. Az EU intézményrendszerében pedig munkanyelvnek az angol, a francia és a német számít, mégpedig – nem hivatalosan ugyan – ebben a sorrendben. Az Uniós munkanyelvek elsősorban a költségvetési és a non-profit szféra nyelvtudás igényét érintik. Az üzleti szféra kapcsolataira a külkereskedelmi termékforgalom alakulásából következtethetünk. Erre vonatkozóan azonban csak országos adatok érhetőek el. Magyarország legfontosabb külgazdasági partnereit tekintve nagyságrendbeli különbség tapasztalható az első helyen álló Németország és a többi állam között. Az export alapján a második nagyságrendbeli csökkenés a tizedik hely után következik, ezért a további befektető országok felsorolása már nem érdemel megkülönböztetett figyelmet (3. táblázat).

### 3. táblázat

*Magyarország legfontosabb külgazdasági partnerei az export értéke alapján, 2006*

<b>Ország</b>	<b>Kivitel (millió euró)</b>
1. Németország	4 899
2. Olaszország	910
3. Franciaország	724
4. Ausztria	690
5. Nagy-Britannia	674
6. Szlovákia	673
7. Csehország	587
8. Spanyolország	539
9. Hollandia	499
10. Oroszország	422

*Forrás: KSH (2007a) adatai alapján saját szerkesztés.*

A behozatal esetén is egyértelmű Németország vezető szerepe. A kiviteli országok listájával összehasonlítva a legjelentősebb változás Oroszország előkelőbb helyezése és

a távol-keleti országok megjelenése. A külkereskedelemben igényelt nyelvismeret vonatkozásában szembevetendő, hogy az angol anyanyelvű országok milyen csekély szerepet játszanak a magyar termékforgalomban (4. táblázat).

#### 4. táblázat

*Magyarország legfontosabb külgazdasági partnerei az import értéke alapján, 2006*

<b>Ország</b>	<b>Behozatal (millió euró)</b>
1. Németország	4 580
2. Oroszország	1215
3. Ausztria	966
4. Kína	818
5. Olaszország	757
6. Franciaország	747
7. Lengyelország	685
8. Hollandia	655
9. Csehország	562
10. Japán	442

*Forrás: KSH (2007a) adatai alapján saját szerkesztés.*

A külföldi vendégforgalom adatai szintén nem az angol nyelv dominanciájára vagy egyáltalán szükségességére engednek következtetni. A legtöbb turista régiónkba is Németországból érkezik. Lengyelország és Románia csak nagyságrendekkel ezután következik, majd a következő nagy csoportot Ukrajna, Szlovákia, Ausztria, Hollandia és Oroszország alkotja (KSH, 2007b, c, d).

#### 2.2.4. Idegennyelv-ismeret az Észak-alföldi régióban

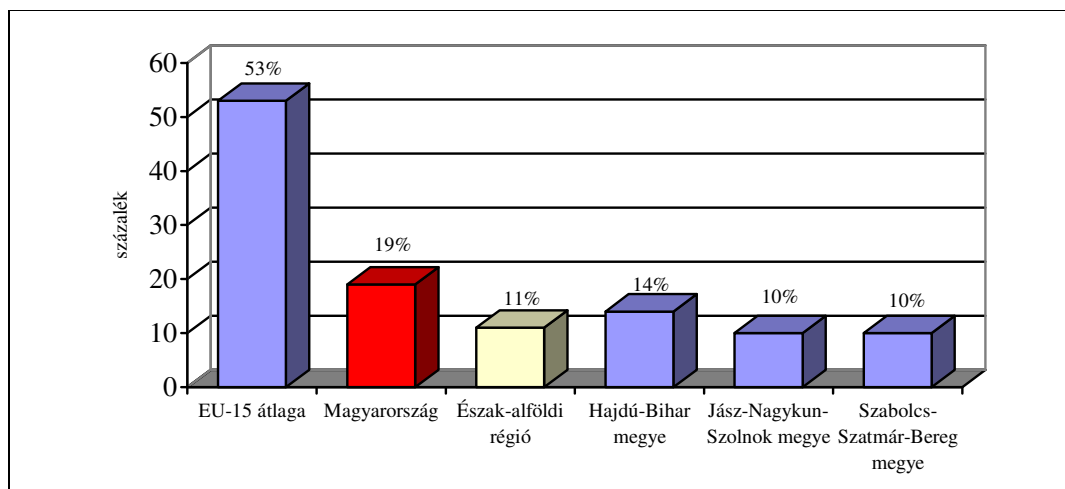
A régiók telephelyért folyó versenyében a tudás és az ahhoz kötődő szolgáltatások felértékelődnek. Egy régió emberi tőkéjének minősítésében a képzettség, az ismeretek állapota a legfontosabb. Ennek egyik összetevője az idegennyelv-ismeret.

Mivel a témára vonatkozó regionális adatok csak a 2001-es népszámlálás alapján állnak rendelkezésre, a régiós adatok európai és a magyar eredményekkel történő összevetésekor, az európai és magyarországi adatokból is a 2001-eseket célszerű figyelembe venni. A 2. ábra és a 8. ábra adatait összevetve megállapítható hogy, 2001 és 2005 között jelentősen növekedett az idegen nyelvet beszélők száma hazánkban. A négy év alatt bekövetkezett, szinte alig hihető fejlődés elsősorban a 2004. évi Európai Unió csatlakozásunknak, a főleg angol nyelvterületen megnyíló munkalehetőségeknek, valamint a diplomához kötelezően előírt nyelvvizsga

egyre több évfolyamot érintő kényszerítő erejének tudható be. Az összehasonlítás eredményei annak ellenére is imponálóak, hogy két, különböző intézmény végezte a felmérést. Ám az sem hallgatható el, hogy 2001-ben az Észak-Alföld átlaga alig egyötöde volt az Európai Unió tizenöt országában felmért szintnek. A magyarországi régiók közül itt volt a legalacsonyabb az idegen nyelvet beszélők aránya (Rechnitzer, 2008; KSH, 2003a).

## 8. ábra

*A legalább egy idegen nyelvet beszélők arányainak összehasonlítása, 2001*



Forrás: Saját szerkesztés az Eurobarometer (2001), a KSH (2003a) és az EU-Számunió (2003) adatai alapján.

Az okok közül az alacsony iskolázottsági szint, a szintén alacsony jövedelemszint, valamint a motiváció hiánya emelhető ki. Az alacsony iskolázottsági szint azzal függ össze, hogy az egyetemet, főiskolát végzettek egy része, főképp a klasszikus tudományegyetemi karok hallgatói, elhagyják a régiót (Rófi, 2006), a magasabb iskolai végzettségűek nyelvtudása pedig eleve magasabb szintű (ld. 14. ábra). Ami az alacsonyabb jövedelemszintet illeti, ebből a szempontból a hét régió közül az észak-alföldi utolsó előtti volt 2006-ban (A gazdasági fejlődés..., 2007), és ez korlátozza a külföldi utazásokat, nyelvtanulási lehetőségeket. Végül a megfelelő motiváció hiánya abból származik, hogy a régióban kevés, sok embert foglalkoztató, külföldi cég települt, amelyek pedig a jobb munkalehetőségek, magasabb fizetés reményében nyelvtanulásra ösztönözhetnék az itt élőket. Ugyanakkor ez egy oda-vissza ható folyamat: a képzetlen, nyelveket nem, vagy nem eléggé jól beszélő munkatér nem vonzza a befektetőket a régióba. A Régió három megyéje közül Hajdú-Bihar relatíve magas teljesítménye elsősorban Debrecen kulturális és egyetemi központ szerepének köszönhető. A Debreceni Egyetem tudásközpont hatása a régió gazdasági életének számos

területén érvényesül, de leginkább a megye és a régió humán erőforrásának képzettségi szintjében (Nagy–Baranyi, 2005).

Az egész régiót értékelve, biztatóbb tendenciát láthatunk, ha az elmúlt évtizedek adatait hasonlítjuk össze (5. táblázat). Az 1980-as évektől, különösen pedig 1990 óta már nagyságrendi fejlődés történt, amely a hét régió közül az Észak-Alföldön volt a legdinamikusabb. Ez az előrelépés leginkább az angol nyelv esetében szembetűnő, míg 1960-ban a régió népességéből még csak 1 319 fő beszélt angolul, addig 2001-ben már 92 834 fő, Hajdú-Biharban pedig 723 főről 45 098 főre növekedett az angolul beszélők száma (KSH 2003a, b).

#### 5. táblázat

*Legalább egy idegen nyelvet ismerők százalékos aránya, 1960–2001*

<b>Terület</b>	<b>1960</b>	<b>1980</b>	<b>1990</b>	<b>2001</b>
Hajdú-Bihar megye	2,9	3,3	5,1	14,0
Jász-Nagykun-Szolnok megye	1,4	1,7	3,1	10,0
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	1,8	1,4	3,1	10,0
Észak-alföldi régió	2,0	2,2	3,8	11,0
Magyarország	8,8	7,0	9,1	19,2

*Forrás: Saját szerkesztés a KSH (2003a) adatai alapján.*

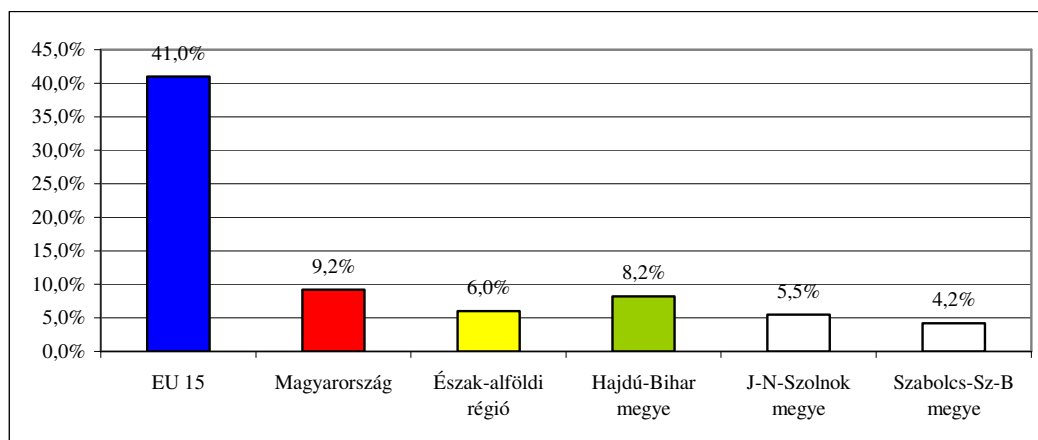
Az Uniós intézményrendszer három munkanyelve az angol, a francia és a német egyben a három legismertebb idegen nyelv is az Európai Unió területén. Ezek közül is a legtöbben angolul tudnak, amely az Észak-alföldi régióban is a legelterjedtebb idegen nyelv. Hajdú-Bihar megyében a tudományegyetemek szerepe feltétlenül számottevő e tekintetben, mivel a tudományos tevékenység, publikálás szinte kizárólagos nyelve az „újkor latinja” lett. Természetesen, ezen kívül, az angol nyelv világméretű térhódításának okai, amelyek révén az angol „lingua francá”-vá vált, az Észak-alföldi régióban is érvényesülnek (Eurobarometer, 2006; KSH, 2003a).

Az Európai Unióban, a nyelvet beszélő népesség arányain belül, első számú idegen nyelvnek számít az *angol*, míg Magyarországon – az észak-alföldi adatokkal ellentétben – két százalékkal a német mögött a második helyre szorul ma is, miután németül a magyarok 25, angolul 23 százaléka beszél (Eurobarometer, 2006). Az angol nyelv térhódítását figyelembe véve viszont valószínűsíthető, hogy rövid időn belül az országos adatok alapján is „korunk eszperantója” lesz a legismertebb idegen nyelv. Mivel angolul, az anyanyelvet is beszámítva, az EU-polgárok 51 százaléka tud, elkerülhetetlen mind Magyarország, mind az

Észak-alföldi régió felzárkózása az angol nyelv minél magasabb szintű elsajátítása terén, akár munkavállalás vagy tanulmányok, akár üzleti tevékenység folytatása céljából (9. ábra).

9. ábra

*Az angolt, mint idegen nyelvet beszélő népesség aránya, 2001*



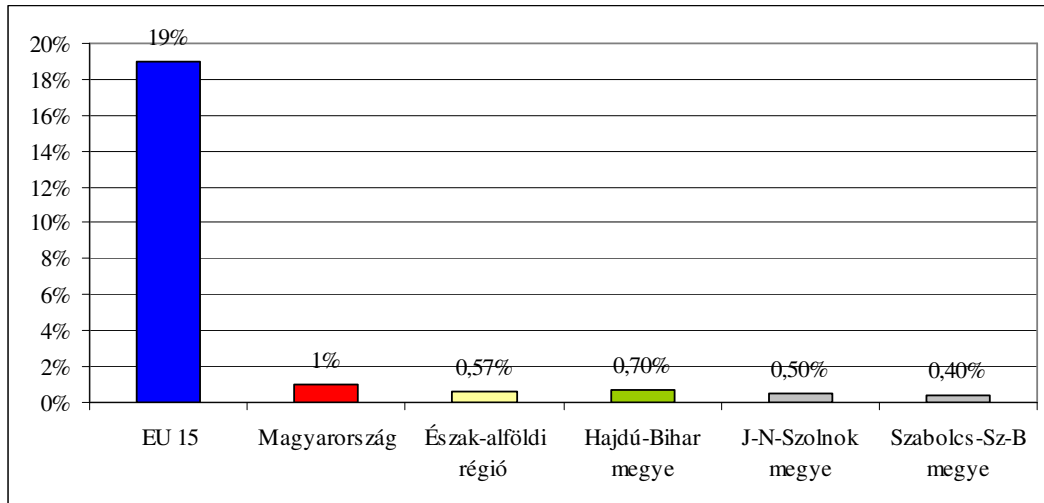
*Forrás:* Saját szerkesztés az Eurobarometer (2001), a KSH (2003a) és az EU-Számunió (2003) adatai alapján.

Az Európai Unióban a második legismertebb idegen nyelv a francia volt 2001-ben. Megjegyzendő viszont, hogy a francia nyelvtudásra vonatkozó adatok, százalékos arányukat tekintve, 2001 óta erősen változtak. A 2005-ös európai felmérés szerint már csak 11 és 14% közötti válaszadó állította, hogy beszéli a franciát, mint idegen nyelvet. Az anyanyelvvel összevetve az európai lakosság 26 százaléka tud franciául (Eurobarometer, 2001, 2006). A 10. ábrát tekintve szembeötlő, hogy Magyarországon, mennyire ismeretlen a francia nyelv. Ha a széles tömegek számára nem is, a régiók brüsszeli képviselőinek, tárgyalóinak hasznos lenne a francia nyelvtudás, mert a francia nemcsak az EU „nem hivatalosan” második számú munkanyelve, de az informális csatornák és az érdekérvényesítés egyik eszköze is.

Az angolnál és a franciánál sokkal kedvezőbb képet mutatott, 2001-ben, a Régióban, különösen pedig Magyarországon a német nyelv ismerete (11. ábra). A magyar arányt az évszázados történelmi kapcsolatok, a nagyszámú német anyanyelvű turista, a német és osztrák beruházások nagy száma, valamint a külkereskedelem német/osztrák túlsúlya emelte ilyen magas szintre. A Magyarországra irányuló közvetlen külföldi tőkebefektetésből 2003-ban a legtöbb tőkét Németország hozta 9 488 millió EUR értékben. A második legnagyobb befektető, Hollandia – 4 177 millió EUR – után Ausztria volt a harmadik 3 453 millió értékű befektetéssel (EU FDI Yearbook, 2006).

10. ábra

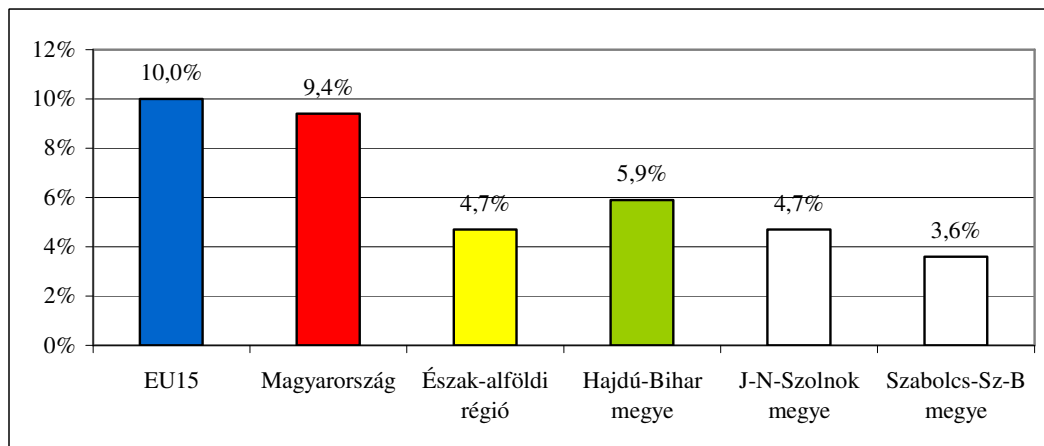
*A franciát, mint idegen nyelvet ismerők aránya, 2001*



Forrás: Saját szerkesztés az Eurobarometer (2001), a KSH (2003a) és az EU-Számunió (2003) adatai alapján.

11. ábra

*A németet, mint idegen nyelvet beszélők aránya, 2001*



Forrás: Saját szerkesztés az Eurobarometer (2001), a KSH (2003a) és az EU-Számunió (2003) adatai alapján.

Míg a szellemi foglalkozásúak között az angol a legelterjedtebb idegen nyelv, addig a fizikai dolgozók körében a leginkább beszélt idegen nyelv a német. A magyarországi régiók földrajzi elhelyezkedése is szerepet játszik az idegen nyelvek elterjedtségében. A Nyugat-dunántúli régióban az angolul és a németül beszélők aránya: 6,3%, illetve 14,7%, míg az Észak-alföldi régióban 6, illetve 4,7%. Az adatok jól tükrözik a két régió német

nyelvterülettel fennálló gazdasági és turisztikai kapcsolatainak különböző arányát. Annak ellenére, hogy az Észak-alföldi régió nem tartozik a német és osztrák vállalatok terjeszkedésének célterületei közé, nem lebecsülendő a német nyelvismeret értéke. A 2004-ben csatlakozott, új tagállamok ugyanis jelentősen növelték a németül beszélők arányát az EU-ban. Anyanyelvvel együtt, jelenleg a népesség 32%-a, idegen nyelvként 14%-a beszéli a német nyelvet (*EU-Számunió, 2003, KSH, 2003a, Eurobarometer, 2006*).

Az Észak-alföldi régióban a legelterjedtebb idegen nyelvek sorrendje a következő: 1. angol, 2. német, 3. orosz, 4. román, 5. francia, 6. olasz, 7. ukrán. A nyelvismeret hiánya vagy igen alacsony arányú ismerete a szomszédos országok nyelvére még inkább igaz, mint a nyugat-európai nyelvekre (*12. ábra*).

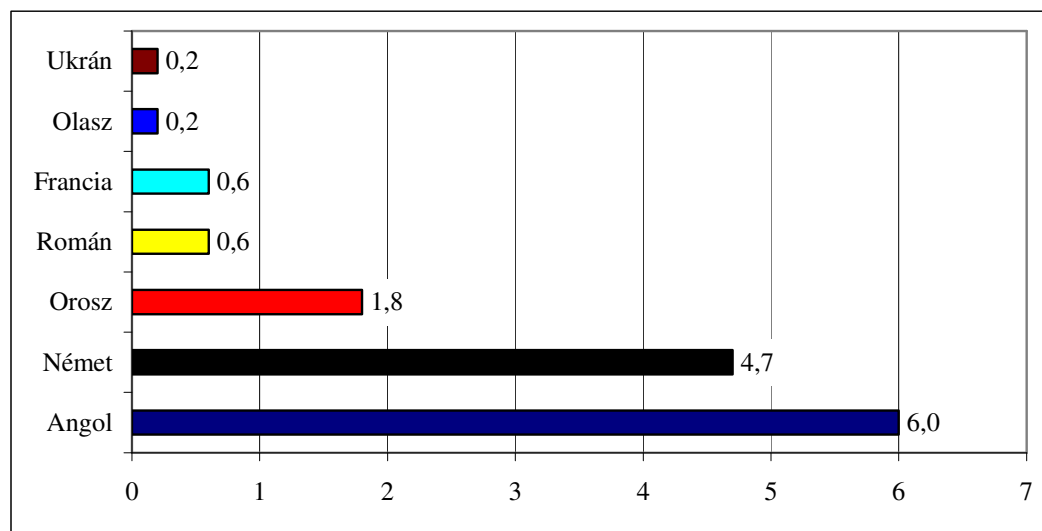
A nyelvtudás színvonalának emelése, és a konkrét nyelvoktatási célkitűzések a régió gazdaságfejlesztési elképzeléseihez kell, hogy kapcsolódjanak. Az Észak-alföldi régiót – Románia és Bulgária, 2007. január 1-én történt, uniós csatlakozását követően felerősödő – tranzit szerepe különösen alkalmassá tenné call centerek vagy logisztikai központok befogadására. Az ilyen tevékenységek az angol mellett a szomszédos országok nyelvének ismeretét igényelnék. A Régió tranzit jellege és különösen többszörösen is határ menti helyzete számos egyéb módon is fellendítheti a gazdasági fejlődést, és így a rendszerváltás idején hátrányosnak bizonyuló földrajzi elhelyezkedést az ezredforduló után előnyvé lehetne változtatni (*Balcsók, 2008*). Ahhoz, hogy a határ menti térségek a nyugat-kelet irányú hídszerepre alkalmassá váljanak és előnyeiket kihasználhassák, a határ mindkét oldalán szükséges az elmaradott, perifériaterületek felzárkóztatása. Ennek célszerű eszközei az eurorégiós és interregionális együttműködések. Az eddigi magyar-ukrán tapasztalatok azt mutatják, hogy az ilyen típusú szervezetek hatékonyan járulhatnak hozzá a területi fejlettségbeli különbségek mérsékléséhez. A határközi együttműködések révén az interregionális szervezetek előmozdíthatják az uniós források megszerzését és eredményesebb felhasználását. Az elmúlt tizenöt évben pedig a Magyarország és Ausztria közötti interregionális együttműködés a tapasztalatok, fejlesztési ötletek, valamint a megvalósítási fázis tanulságainak arzenálját halmozta fel és mindez átadható az újonnan csatlakozott államoknak. Magyarországnak jó esélye van arra, hogy a jövőben valószínűleg kétpólusúvá váló CADSES (Central Adriatic Danubian South-Eastern European Space) térség egyik vezető állama legyen – a másik vezető szerepre Ausztria aspirál. Mindez számos lehetőséget teremtene a magyar szakemberek, regionális és gazdaságfejlesztési intézmények, önkormányzatok, kutató intézetek valamint a privát szektor számára. A közös pályázati munkák és egyéb gazdasági, kereskedelmi

kapcsolatok szempontjából felértékelődik a régióval szomszédos országok nyelvének ismerete (Baranyi, 2008; Baranyi–Nagyné, 2005; Rechnitzer, 2006).

A magyar-ukrán kapcsolatok szempontjából különösen fontos lenne az orosz és az ukrán nyelv ismeretének magasabb szintje a Régióban. Bár ezen a határszakaszon a legjellemzőbb együttműködési forma a kulturális, oktatási, sport, illetve személyes kapcsolattartás, a gazdasági fejlődés szempontjából bizakodásra ad okot, hogy emelkedő volumen jellemzi a magyar-ukrán külkereskedelmi kapcsolatokat. A magyarországi befektetők Kárpátalján az első, Ukrajna egészét tekintve pedig a kilencedik helyen állnak. Az Ukrajnába irányuló magyar tőke kivétel az elmúlt tíz évben 2,7-szeresére emelkedett. Ukrajnában 260 magyar-ukrán vegyes vállalatot tartanak nyilván. Az idegennyelv-tudás szerepét feltétlenül felértékeli az a tény, hogy 2007. decemberében Magyarország a Schengeni-övezet teljes jogú tagjává lett, és ezzel a magyar-ukrán államhatár az Európai Unió külső határává vált. A várhatóan növekvő számú bűncselekmények és jogsértő cselekmények (embercsempészet, illegális migráció, közokirat-hamisítás) miatt valószínűleg növekedni fog az idegennyelv-tudást igénylő feladatok száma is (Baranyi, 2008; Sallai, 2008).

12. ábra

*Az Észak-alföldi régióban legelterjedtebb idegen nyelvek sorrendje százalékos arányban, 2001*



*Forrás:* Saját szerkesztés a KSH adatai (2003b) alapján.

Korcsoportok szempontjából, minél fiatalabb korosztályt vizsgálunk, annál jobban emelkedik az idegen nyelvtudással rendelkezők és főképpen az angolul beszélők számaránya a régióban. Ez az iskolázottsági szint és főképpen a diplomások számának emel-

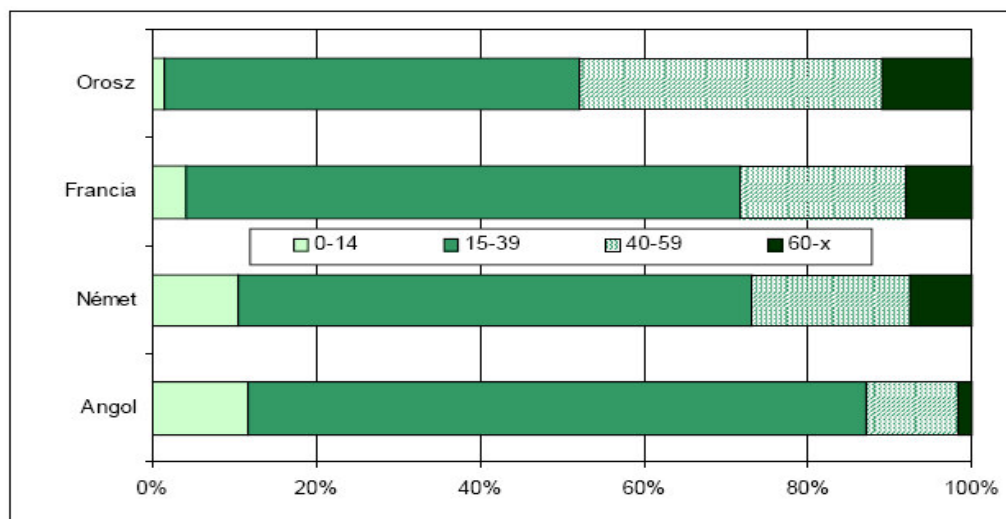


kedésével magyarázható. A fiatalabb korosztályok nyelvtanulását ösztönzi a felvételin nyelvvizsgáért szerezhető pontszám és a diplomaszerzéshez kötelezően előírt sikeres nyelvvizsga is. Külföldi munkára is leginkább az ifjabb korcsoportok vállalkoznak. A régió jövőbeli humán tőkéjére vonatkozóan biztató jelenség a fiatalok egyre magasabb arányú idegennyelv-ismerete (13. ábra).

Gazdasági szempontból a jelenleginél nagyobb figyelmet érdemelne az orosz nyelv tanítása. A hatalmas orosz piac ugyanis még mindig számtalan piaci lehetőséget kínál a magyar cégek, különösen az ország keleti részében működő vállalkozások, számára. A 13. ábra szerint az elmúlt évtizedek sokat bírált, kötelező orosz nyelv oktatása mégsem múlt el nyomtalanul: a negyven feletti korosztály legnagyobb számban oroszul beszél.

13. ábra

*A Régió idegen nyelvet beszélő népessége korcsoportonként, fontosabb nyelvek szerint, 2001*

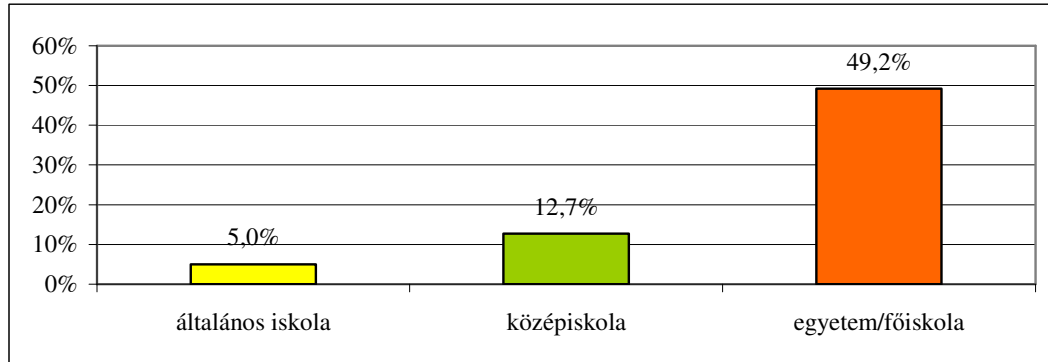


Forrás: KSH Hajdú-Bihar megyei statisztikai tájékoztató 2003/1.

A végzettség kategóriáit vizsgálva megállapíthatjuk, hogy, a fentebb említett iskolai követelmények, illetve előnyök már 2001-ben is befolyásolták az idegennyelv-tudást (14. ábra). A középiskolát végzettek körében mért alacsony szintű idegennyelv-ismeret javítása lendíthetne a foglalkoztatottsági mutatókon, mivel egyre növekszik azoknak az állásoknak a száma, amelyek diplomát nem, de viszonylag magas szintű nyelvtudást igényelnek, például ügyfélszolgálati vagy logisztikai központok alkalmazottai (Sebők, 2006). Az iskolai végzettség idegennyelv-tudást pozitívan befolyásoló hatása a foglalkoztatottság szerinti kategóriáknál is érvényesül (15. ábra).

14. ábra

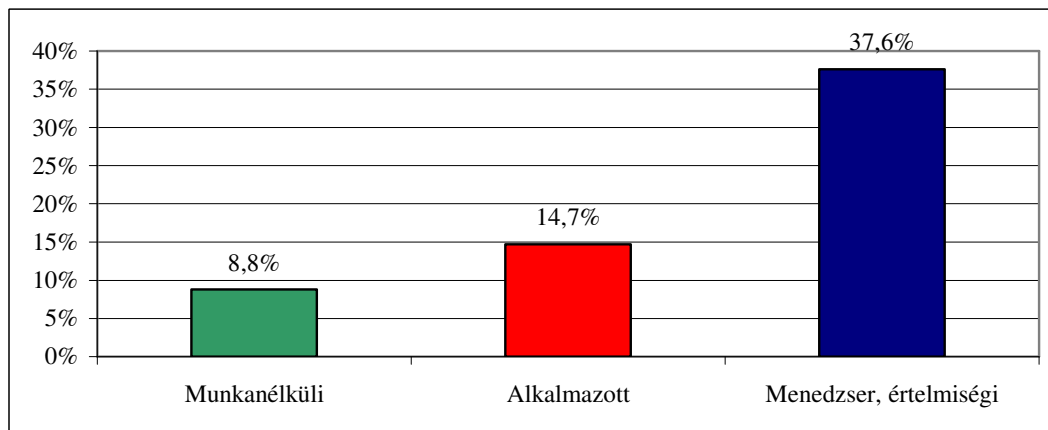
*Idegen nyelvet beszélők aránya az Észak-alföldi régióban iskolai végzettség szerint, 2001*



*Forrás:* Saját szerkesztés a KSH Hajdú-Bihar megyei statisztikai tájékoztató 2003/1. adatai alapján.

15. ábra

*Idegen nyelvet ismerők aránya a Régióban, foglalkoztatottsági csoportok szerint, 2001*



*Forrás:* Saját szerkesztés a KSH Hajdú-Bihar megyei statisztikai tájékoztató 2003/1. adatai alapján.

Az angol, német és francia nyelv ismeretét az iskolai végzettséggel és a foglalkoztatottság kategóriáival összevetve megállapítható, hogy mind a három nyelv esetében megközelítőleg kétszer annyi foglalkoztatott beszélt az adott idegen nyelvet, mint munkanélküli, ami összefüggésbe hozható az iskolai végzettséggel. Körülbelül háromszorosa a nyelveket beszélő vezetők és értelmiségiek száma az idegen nyelvet tudó foglalkoztatottakénak (6. táblázat).

6. táblázat

*Az Európai Unió munkanyelveinek ismertsége a Régióban, végzettségi és foglalkoztatottsági kategóriák szerint, 2001*

<b>Végzettség</b>	<b>Angol, %</b>	<b>Német, %</b>	<b>Francia, %</b>
Általános iskola 8. osztályánál alacsonyabb	2,8	2,0	0,1
Általános iskola 8. osztály	2,2	2,1	0,2
Középiskola (érettségivel vagy anélkül)	6,5	5,8	0,6
Egyetem/főiskola (oklevéllel vagy anélkül)	30,0	20,5	3,3
<b>Foglalkoztatottság</b>			
Foglalkoztatott	7,6	5,9	0,8
Ebből: Vezető, értelmiségi	24,6	15,4	2,3
Munkanélküli	3,6	3,0	0,4

*Forrás:* KSH Hajdú-Bihar megyei statisztikai tájékoztató 2003/1. 59.

Az Észak-alföldi régió népessége idegennyelv-ismeretének összefoglalásaképpen megállapítható, hogy ebből a szempontból is a legrosszabb helyzetű régió az országban. Az idegennyelv-tudás szorosan összefügg az iskolai végzettséggel, ezért csak a kettő párhuzamos fejlesztése reális. Különösen fontos lenne a középiskolai végzettségűek nyelvismeretének javítása, mivel a munkaerő-piacon igény mutatkozik erre a csoportra.

### **2.3. Idegennyelv-ismeret és szervezeti sikeresség**

Egy régió versenyképességét alapvetően szervezeteinek eredményes működése határozza meg. Ezért a nyelvismeret regionális és európai szerepét is, a foglalkoztatottságon keresztül, a szervezeti sikerességben találjuk meg. Egy régió gazdasági teljesítményét tekintve döntő jelentőségű vállalkozásainak eredményes működése. Vállalatok esetében a versenyképesség a következőképpen definiálható: versenyképes az a vállalat, amely a társadalmi felelősség normáinak betartása mellett, az elérhető erőforrásokat minél nagyobb nyereséggé tudja váltani, ugyanakkor képes az őt érintő, környezeti és vállalaton belüli változások érzékelésére, és a hozzájuk való alkalmazkodásra a tartós működés érdekében (*Chikán–Czakó, 2002*).

#### *2.3.1. A vállalatok nemzetközivé válásának okai és hatása az emberi erőforrásokra*

A humán erőforrás kifejezés angolszász eredetű, és az emberi erőforrást a fizikai és pénzügyi erőforrásokhoz hasonlónak tekinti. Ez a szemlélet a tanulás által történő, egyéni fejlődés szinte határtalan lehetőségeit feltételezi (*Trompenaars, 1993*).

*Samuelson* szerint az emberi tőke a tanulmányokba való pénz- és időbefektetés, valamint az ennek során létrejött értékes tudásállomány (*Samuelson–Nordhaus, 1987*). *Kővári (1991)* szintén emberi vagy szellemi tőkéről beszél, amely a tudás, tapasztalat vagy szakismeret formájában a szervezeti vagyon része. A tudás menedzselése jelenti egyrészt a szellemi tőke versenyképességének biztosítását, másrészt ennek a tőkének a szervezeti célok elérése céljából történő hasznosítását (*Farkas, 2001*). *Chikán (1992)* megfogalmazásában az emberi erőforrás az alkalmazottak munkavégzéshez szükséges képességei, szakismerete és a munkamegosztásban elfoglalt helyük összessége. A különböző kompetenciák fontosságának aránya munkakörönként eltérő lehet egy vállalat számára. Privatizációs és felvásárlási döntések elemzéseinek tanúsága szerint a menedzserek szakmai felkészültsége, képzettsége, tapasztalata, valamint vezetői kompetenciái befolyással bírnak a cég értékére (*Zoltayné, 2002*).

Egy vállalat gazdasági teljesítménye jól mérhető a nemzetközi piacokon való teljesítménye alapján. A nemzetközi tevékenység hagyományos okai között a következők említhetők: új nyersanyagforrások biztosítása, a beszükölt helyi piacok helyett külföldön új piaci rések keresése vagy a versenyképesség fenntartása érdekében az előállítás olcsó munkaerővel rendelkező területekre való áthelyezése. Mindezekhez napjainkban még hozzáadódnak a külföldi cégeknek nyújtott adó- és beruházási kedvezmények, a K+F költségek növekedése vagy a termékek életciklusának lerövidülése. Kis helyi piaccal rendelkező cégek – mint a magyar kis és középvállalkozások – szempontjából akár életmentő is lehet a külföldi expanzió. Ennek klasszikus sikerpéldája a természeti kincsekben szegény, és akkoriban még csak szűk belső piaccal bíró Japán tengeren túli terjeszkedése az ötvenes évektől (*Poór, 1996*).

A hazai piacról való kilépés különböző fázisai eltérő igényeket támasztanak a humán erőforrások kompetenciáit illetően (*Heidrich, 2001*). Az első szakasz az export fázis, amelynek kezdeti szakaszában a külföldi tevékenységet általában egy közvetítő ügynök végzi, az eladások növekedésével kineveznek egy export menedzsert, majd később egy teljes export osztályt. A külföldi expanzióknak már ebben a kezdeti szakaszában sem nélkülözhető az idegennyelv-ismeret, hiszen a legmegfelelőbb képviselő kiválasztása döntő jelentőségű.

Az adott piac megismerésével a második fázisban a közvetítők szerepét a kereskedelmi kirendeltségek vagy képviseltek veszik át. Amennyiben a cégvezetés bízik saját alkalmazottainak helyi ismeretében és nyelvtudásában, akkor az anyaországból dele-

gálják a munkatársakat. Előfordulhat azonban, hogy az országspecifikus jellegzetességek (nyelv, helyi szokások, vallás, stb.) olyan erősek az adott piacon, hogy csak az adott kultúrából származó kereskedő képes sikerre vinni a termékeket.

A következő, harmadik fázisban – nemzetközi divízió létrehozása – az anyavállalat feladata, hogy a külföldi részleg számára megtalálja a legkompetensebb és leghatékonyabb vezetőket és megfelelő ösztönző csomagot dolgozzon ki számukra. A negyedik fejlődési szakaszban – globális termék/területi divízió – a stratégiai tervezés központi szinten történik, az emberi erőforrás menedzsment viszont a helyi igényekhez igazodik. A helyi részleg alkalmazza a munkatársakat, a központi humán erőforrás osztály feladata a rendszeres ellenőrzés és a szakmai továbbképzés biztosítása (Poór, 1996).

A nemzetközi tevékenység következő szintjén – *globális többdimenziós vállalat* – a multinacionális cég nemcsak egy, hanem minden területen integrálja tevékenységét. Ebben a szervezeti formában a centralizáció mértékét, többek között, az anyavállalat nemzetisége is meghatározza. A globális többdimenziós vállalatok esetében gyakran választott szervezeti felépítés a mátrix-modell, amikor is a termék és területi divízió osztozik a hatáskörökön, egymással párhuzamosan két irányítási struktúrát működtetve. Az alkalmazottak nagy része két vagy több felettesnek tartozik beszámolási kötelezettséggel, akik közül az egyik a külföldi anyavállalathoz tartozik. Ez a forma különösen jó interperszonális képességeket igényel az alkalmazottak részéről, aminek kibontakoztatásához azonban, nemzetközi szervezet esetében, nélkülözhetetlen a kiváló nyelvtudás. A mátrix szervezeti struktúra a nyelvismereten kívül a kulturális különbségek alapos ismeretét is igényli. Nincs még egy olyan szervezeti felépítés, amely nemzetiség vagy kultúra alapján, ennyire megosztaná az üzleti szférában dolgozókat. A magas hatalmi távolságú kultúrákban, mint például a latin országok, igen rossz fogadtatásra talált a mátrix menedzsment, mivel ezek a nemzetiségek kedvelik a hierarchia által diktált ellenőrzést és kommunikációt (Phatak, 1989; Heidrich, 2001). A nemzetközivé válás legmagasabb fokú integrációja a transznacionális vállalat, amelyben a globális hatékonyság és a helyi igények kielégítése még magasabb fokon valósul meg; ezt nevezik „glokalizációnak” (MacKenzie, 1997). A transznacionális cégek, még a globális többdimenziós vállalatokkal összehasonlítva is, nagyobb fokú mobilitációt várnak el menedzsereiktől.

Elsősorban a fenti folyamatok következménye, hogy a korábban dominánsan monokulturális környezetben végzett munka fokozatosan multikulturális közegbe került

(Castells, 1996), ami erőteljesen igényli az idegen nyelvek és kultúrák nem középfokú ismeretét. Karaktert tekintve pedig a rugalmas, mobilis munkavállalók alkalmasak leginkább az új munkakörnyezet feladataira. A kultúrák közötti különbségeknek azonban nem egymástól eltávolító, hanem egymást gazdagító szerepét érdemes hangsúlyozni.

### 2.3.2. Az idegennyelv-tudás hozzájárulása a vállalkozások eredményességéhez

A nemzetközi gazdaság történései alapján úgy tűnhet, hogy elsősorban a nemzetközi nagyvállalatok esetében állapítható meg, hogy az idegennyelv-ismeret a mindennapi kommunikáció részévé vagy akadályává válik. Már az 1990-es években is folytak vizsgálatok, amelyek multinacionális vállalatok idegen nyelvi és nyelvtanítási stratégiájának hatását vizsgálták az értékesítés növelésében (Embleton–Hagen, 1992), vagy az idegennyelv-ismeret telephely-választásra gyakorolt befolyásával foglalkoztak (Hood–Truijens, 1993). Az eredmények azt bizonyítják, hogy a sikeres működés előfeltételének tartják a gördülékeny vállalati kommunikációt, emiatt előfordul, hogy pusztán az adott területen beszélt nyelv(ek) alapján döntenek új üzem létrehozásakor. Német kutatások szerint még az angolul jól beszélő németek esetében sem ritka, hogy a nyelvtudás hiánya akadályozza a cégcsoporton belüli kommunikációt (Knapp, 1997).

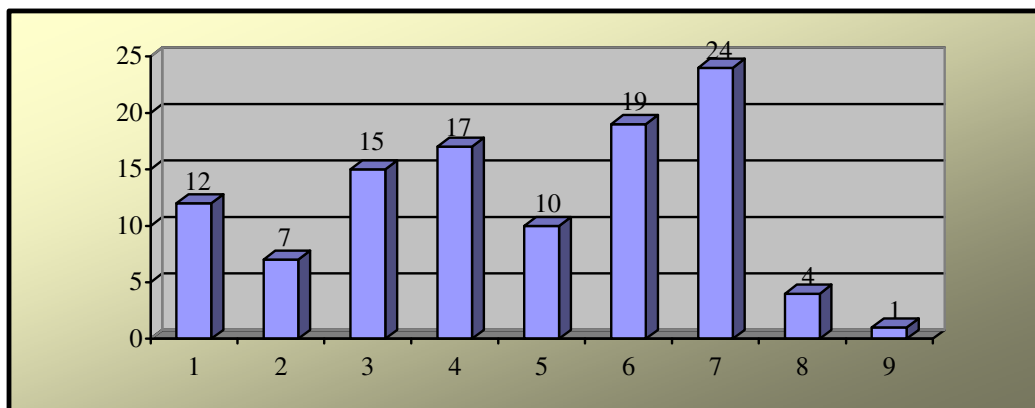
Az Európai Unió szervezetei az idegen nyelvek ismeretének vagy hiányának az üzleti teljesítményre gyakorolt hatását, elsősorban a kis és középvállalkozások esetében kutatták, annak ellenére, hogy az egységes európai piac hatását vizsgáló áttekintő dokumentumok szerint, annak előnyeit sokáig inkább a nagyvállalatok tudták kihasználni. Az ötven fő alatti vállalkozások valamivel több, mint egy harmadát nem érintette a liberalizáció. A kilencvenes évek végéig szintén egy harmad körül volt azoknak a kis cégeknek az aránya, akik az egységes piacnak inkább a hátrányait tapasztalták. A kisvállalkozások valamivel kevesebb, mint egy harmada állította, hogy számára az újonnan megnyíló üzleti lehetőségek száma meghaladta a kockázati tényezőket (EC, 1997).

Az Európai Unió azonban, kiemelten foglalkozik a kis- és középvállalkozások helyzetével, hangsúlyozva, hogy központi szerepük van a gazdasági növekedés, a versenyképesség szempontjából és kiemelkedően fontos színterei a munkahelyteremtésnek és -megtartásnak. Az Unió országaiban a kis- és középvállalkozások részesedése a foglalkoztatottságból 53%-os, a gazdasági szervezetek összesített számából pedig 99%-ot tesznek ki (Európa 2010, 2004).

Az Európai Unió Szakképzés Fejlesztési Központja (CEDEFOP) által, hét nyugat-európai országban végzett kutatás során, a határon túli tevékenységet folytató kisvállalkozások a nemzetközi tevékenység sikertényezőit, nehézségeit, valamint saját tevékenységük erős és gyenge pontjait értékelték. Az ötven fő alatti vállalkozások 59 százaléka gondolta úgy, hogy a külföldi értékesítés nehezebb a hazainál. A határon túli tevékenységet nehezítő tényezők százalékos megoszlását tekintve a tisztán idegen nyelvi nehézségek közül a szóbeli kommunikáció okoz több gondot. A nemzetközi üzleti tevékenységgel kapcsolatos problémák négy százalékát ez jelentette (16. ábra).

16. ábra

*A nyugat-európai kisvállalkozások nemzetközi üzleti tevékenységgel kapcsolatos problémáinak százalékos aránya, 2002*



*Forrás:* Hassid, J. (2002): Internalisation and changing skill needs in European small firms. Cedefop Reference Series; 23. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. (Saját fordítás).

*Jelmagyarázat:* 1. Késedelmes fizetés. 2. Adminisztráció. 3. Piaci információk megszerzése. 4. Piacokra való bejutás. 5. Megfelelő termék. 6. Kapcsolati tőke kiépítése és fenntartása. 7. Költségek/jövedelmezőség. 8. Szóbeli kommunikáció. 9. Írásbeli kommunikáció.

A többi, nem kifejezetten idegen nyelvi probléma esetében is elmondható azonban, hogy nyelvtudás nélkül szinte megoldhatatlan. Ilyen például a késedelmes fizetés rendezése (12%), a piaci információk megszerzése (15%), a piacokra történő betörés (17%), vagy a kapcsolati tőke kiépítése és fenntartása (19%). Meghökkenítő, hogy az említett kilenc probléma közül egy vonatkozik a termékre, egy a jövedelmezőségre, az összes többi inkább emberek közötti kommunikációval kapcsolatos (16. ábra).

A siker, összesen tizennégy összetevőjét, a CEDEFOP-vizsgálat során, háromfokozatú fontossági skálán (nagyon lényeges, lényeges, nem lényeges) értékelték a vállalkozások. A „nagyon fontosnak” tartott tényezők között az idegennyelv-tudás az ötödik

helyre, a kulturális különbségek ismerete pedig a kilencedik helyre került. A megkérdezettek 7,9 százaléka értékelte nagyon lényegesnek az idegennyelv-tudást, és 5,9 százalék gondolta ugyanezt a kulturális ismeretekről. Megjegyzendő, hogy a többi sikerességi faktor, mint például az első helyre került és a megkérdezettek 15 százaléka által nagyon fontosnak tartott „a megfelelő kereskedelmi képviselő megtalálása” vagy a második helyen álló „megfelelő exportpiacok kiválasztása” sem nélkülözheti az idegen nyelvek ismeretét. Ugyanez vonatkozik a nemzetközi szállítási klauzulák vagy a fizetési, banki eljárások ismeretére (Hassid, 2002).

Az Európai Bizottság Oktatási és Kulturális Főigazgatósága megbízásából, 2006-ban nagyszabású kutatás zajlott az idegennyelv-tudás különböző aspektusairól. A vizsgálat 29 ország, 2000 export tevékenységet folytató kis- és középvállalkozásának bevonásával az idegennyelv-ismeret hiányának üzleti teljesítményre gyakorolt hatását mérte fel. Az eredmények szerint az exportáló kis- és középvállalatok termelékenységé meghaladja a kizárólag hazai piacokra termelő vállalkozásokét. Köszönhető ez a külföldi értékesítés során szerzett piaci információknak, a technikai és technológiai újítások naprakész ismeretének, stb. Tekintve, hogy az európai foglalkoztatás több mint 50 százaléka kis- és középvállalkozásokban történik, e szektor export tevékenységének növekedése kihatással lenne az egész európai gazdaságra (ELAN, 2006).

Az Európai Bizottság a nyelvtudás hiánya miatti, számszerű veszteségre is kíváncsi volt. A felmérésbe bevont cégek 11 százaléka veszített már el megbízást a nyelvtudás hiánya miatt. Meglepő módon az idegennyelv-tudás tekintetében jól teljesítő országokban – Hollandia, skandináv államok – volt magas ez az arány. Magyarországon a felmért cégek mindössze öt százaléka vallotta vagy ismerte fel, hogy idegen nyelvi ismeretek hiánya miatt esett el üzleti lehetőségektől. A már folyamatban lévő, de idegen nyelvi ismeretek hiánya miatt elveszített szerződések európai összértékét 8–13,5 millió euróra becsülték. Ezen kívül további 16,5–25,3 millió euró tekinthető elmaradt árbevételnek potenciális értékesítési lehetőségek elvesztése miatt. A megbízások elvesztésének indokaként a következő, rosszul sikerült, idegen nyelvi szituációk ismétlődtek leggyakrabban a válaszokban: tárgyalás és levelezés, angol, német, francia nyelven, valamint tárgyalás olasz, orosz, kínai nyelven. Az idegen nyelvtudás általános hiányán és a fent felsorolt helyzeteken kívül a következő idegen nyelvi szituációkban adódó problémák okoztak még üzleti veszteséget: potenciális vevők érdeklődésére nem reagáltak, magabiztosság hiánya az idegen nyelv használatában, telefonálás, közvetítő kereske-



dőkkel való problémák megbeszélése, fordítási/tolmácsolási hibák, kiállításokon, vásárokon történő sikertelen részvétel (ELAN, 2006).

Annak ellenére, hogy a vállalkozás árbevételére, illetve nyereségére vonatkozó adatokat a cégek csak korlátozott számban bocsátották rendelkezésre, a teljes európai mintából még mindig elegendő adat gyűlt össze általános következtetések levonásához, amelyek egyértelmű összefüggésre utalnak a következő nyelvismereti tényezők és a külföldi értékesítés sikerei között: idegen nyelvi stratégia kialakítása, anyanyelvű vagy idegen nyelveket bíró munkatársak alkalmazása, esetenként fordítók vagy tolmácsok igénybe vétele. A kutatásban résztvevő elemzők szerint a fenti idegen nyelvi stratégiai elemek alkalmazása 44,5 százalékkal több export árbevételt eredményez a nem alkalmazással szemben. Ehhez adódik még az export tevékenységgel együtt járó egyéb haszon, innovációk, technológiai előnyök, amiket az exportáló cégek behoznak a hazai vagy belső piacra. A már meglévő nyelvismeret a vállalkozások tíz százaléka szerint befolyással bír az export piacok kiválasztásánál is. A tisztán nyelvi hiányosságok mellett, a cégek 18 százalékánál merült fel együttműködési probléma a kulturális különbségek miatt. Tekintetbe véve azt, hogy a hosszú távú üzleti együttműködés az ügyfél-kapcsolat kiépítését és menedzselését jelenti, a célország ismerete elengedhetetlen.

A kutatás eredményeként az Európai Bizottság, a tagállamok és a régiók döntéshozói számára a következő legfontosabb javaslatok születtek:

- Az idegennyelv-oktatás terén javítani kell az üzleti szféra és az oktatás kapcsolatát.
  - Jobban alkalmazkodva a változó munkaadó igényekhez az idegen nyelvek szélesebb skáláját kellene oktatni különösen a felsőfokú és a szakképzésben.
  - A kurzusok témáit munkahelyi/üzleti kontextusba kell helyezni.
- A már munkában állók számára lehetővé kell tenni, hogy idegennyelv-tudásukat mobilitási programok keretében fejlesszék.
- Minden felsőoktatási hallgató számára mobilitási programot kell biztosítani egy másik országban.

A szervezeti versenyképesség szempontjából tehát kulcsfontosságúnak számít a nyelvtudás. A fentiek alapján nem meglepő, hogy a korábban már említett, a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara által végzett, felmérésben (Selmeczy, 2006), a vállalati vezetők, diplomás pályakezdők esetében az idegennyelv-tudást az 1–5 terjedő skálán 4,52 pont fontosságúnak ítélték, a pályakezdők idegen nyelvi tudásszintjét viszont csak

3,78-as átlagra osztályozták. A kutatás során megkérdezett humán erőforrás szakemberek kivétel nélkül kihangsúlyozták az idegennyelv-ismeret, azon belül pedig a szakmai nyelv, fontosságát és jelenlegi hiányát. Az utóbbi évek enyhe javulása ellenére is ez az egyik leggyakoribb buktató a felvételi eljárás során. A munkavállalók szemszögéből nézve a kérdést, az európai felmérések is a szakmai célból történő idegennyelv-tanulást erősítik meg (*Eurobarometer, 2006*).

## 3. ANYAG ÉS MÓDSZER

### 3.1. Az empirikus vizsgálatok leírása

#### 3.1.1. Az empirikus vizsgálatok célja és forrásai

A szakirodalom elemzése során egyértelműen bebizonyosodott az idegennyelv-ismeret munkavállalói, szervezeti, illetve regionális versenyképességben betöltött lényeges szerepe, valamint az, hogy a munkaadói elvárások minél korábbi feltérképezése és beépítése a tananyagba a gazdaságfejlesztés része kell, hogy legyen. Az oktatás harmonizálása a képzéssel hozzájárulna a régió humán tőkéjének minőségi javításához. A magyar oktatási rendszerből viszont jelenleg különösen hiányzik a gyakorlati megközelítés. A disszertáció empirikus vizsgálatainak célja, hogy egy konkrét régió szervezeteinél a kompetencia-elvárások gyakorlati szempontú elemzésével bemutassa az idegennyelv-tudás versenyképesség szempontjából legfontosabb készségeit és elemeit. Szándékaink között szerepelt továbbá, hogy a Régió gazdasági ág, szervezeti méret, illetve tulajdonosi forma alapján csoportosított szervezeteinél a kompetencia-elvárásokban megmutató különbözőségeket vizsgáljuk.

A téma feldolgozását szolgáló kutatómunka megalapozását jelentette egy a munkaadóknak szóló kérdőív célirányos összeállításán alapuló és 2006-ban lebonyolított empirikus vizsgálat, amely a diplomás alkalmazottakkal szemben támasztott munkaadói elvárásokat mérte fel az Észak-alföldi régióban. A kérdőíves vizsgálathoz tartozó kutatási célkitűzéseket és az ezekhez kapcsolódó eredményeket két fő kategóriába csoportosítottuk:

- a., a munkaadók diplomásokra vonatkozó elvárása, szakképzettség, munkahelyi kompetenciák és idegen nyelv-tudás szerint,
- b., a kiválasztás során érvényesülő, idegennyelv-tudásra vonatkozó elvek és eljárások, beleértve az idegennyelv-ismeret ellenőrzését.

A kérdőív a következő négy részből áll: 1. a szervezet adatai, 2. a frissen végzett diplomásokra vonatkozó szakképzettségi és munkahelyi kompetencia elvárások, 3. a frissen végzett diplomások kiválasztásakor érvényesülő, idegennyelv-tudásra vonatkozó elvek és eljárások, 4. a munkahelyi idegennyelv-használat elemei (a kérdőívet ld. mellékletben). A kérdések megfogalmazását a kutatás célkitűzéseivel összhangban az vezérelte, hogy a régió felsőoktatásában folyó idegennyelv-oktatás számára információt

szolgáltasson az Észak-alföldi régió gazdaságának igényeiről. A szervezetek idegennyelv-ismeretre vonatkozó elvárásait a munkahelyi idegennyelv-használat különböző aspektusai határozzák meg, amelyek a munkavégzés során használt, illetve hiányolt idegen nyelvi készségek; idegennyelv-tudást igénylő feladatok; valamint a jelenleg használt és a jövőben hasznosnak vélt idegen nyelv(ek) kategóriáit foglalják magukban. A kérdőív első részében, a szervezet adatai között kérdeztünk rá a jelenlegi és jövőre prognosztizált nyelvhasználatra.

Mivel diplomás munkavállalók esetében az idegen nyelvi ismeretek elsősorban szaknyelvet jelentenek, fontos volt meghatározni, hogy milyen szakképzettséghez és munkavállalói készségekhez kapcsolódó szakmai nyelvre van szükségük, hiszen ezek befolyással bírnak a felsőoktatásban oktatott szakmai idegen nyelvek tematikájára. Vizsgálatunk során tehát a kompetencia elvárások felmérésének elsődleges célja az volt, hogy az idegen nyelvi tantervek tartalom- és feladatrendszerének összeállításához megállapítsuk a diplomás munkakörökben szükséges munkahelyi kompetenciákat. A *kompetenciák öt összetevője (ismeretek, készségek, önértékelés, személyiségvonások, motivációk)* közül a kompetenciák tudatos szintjén elhelyezkedő és jól fejleszthető ismeretekre és készségekre, valamint személyiségjegyekre vonatkoznak a kérdések. A kompetenciák kiválasztásánál kritérium volt, hogy csak az idegen nyelvi kurzusokon is fejleszthető készség kerüljön be a felsorolásba.

A kompetenciák összeállításához forrásként elsősorban az Európai Unió (*Eurydice, 2002; Európai Bizottság, 2002*) és az OECD (*OECD, 2001*) oktatáspolitikai dokumentumai, valamint a Szent István Egyetem kutatócsoportja által publikált kompetencia vizsgálat (*SZIE, 2001*) állt rendelkezésünkre. A dokumentumok és kutatások mindegyike elkülönít *kulcskompetenciákat, munkakompetenciákat és vezetői kompetenciákat*. A kulcskompetenciák közül az általunk összeállított kérdőívben szerepel a kommunikáció, a csoportmunka és a problémamegoldó készség, a munkakompetenciák közül az idegen nyelv ismerete és a vezetői kompetenciák közül a motiválás és a döntéshozó képesség. A különböző kompetencia felsorolások elemzése során feltűnik, hogy a leggyakrabban a problémamegoldó készség fordul elő. A problémamegoldás, mint munkahelyi kompetencia jelentőségét mutatja, hogy a legismertebb kompetencia alapú értékelési rendszer, a Hay-módszer három tényezőjének az egyike. A Hay-módszer kiindulópontja az, hogy minden munkakört egy meghatározott cél elérése érdekében hoztak létre. Az adott cél elérése megoldandó feladatokat és beszámoltathatóságot feltételez. Ennek alapján egy munkakör értékelési rendszerét

a tudásra, a problémamegoldásra és a felelősségre építi (*Dabasi Halász, 2004*). A fentiekén kívül a kérdőív tartalmazza még a szervezési képességekre vonatkozó kérdéseket is, tekintettel arra, hogy a szervezési készség szorosan kapcsolódik a problémamegoldáshoz, és *Berde (2006)* vizsgálatai szerint a szervezési feladatok az alsó szintű vezetőknél bizonyultak a legfontosabbnak, mivel a napi feladatok nagy része szervezési jellegű. Legkevésbé jelentősnek a felsőszintű vezetők ítélték meg a szervezési készséget, mivel azon a szinten más típusú vezetői feladatok vannak túlsúlyban. Vizsgálatunk a pályakezdő diplomások iránti elvárásokat méri fel, akik valószínűsíthetően nem közép vagy felsőszintű vezetőként kezdik karrierjüket, hanem legfeljebb alsószintű vezetői pozíciókat töltenek be, így ez a készség valószínűleg elengedhetetlen számukra. A kompetencia listán szerepelt még a szaknyelvi programokba kiválóan beilleszthető csapatépítő, rábeszélő és előadói készség is.

Az idegen nyelvi elvárások diplomás munkaerőnél elsődlegesen *szaknyelvet* jelentenek. A szaknyelvoktatás szükségleteit pedig, többek között az különbözteti meg az általános nyelvoktatás szükségleteitől, hogy az idegen nyelvet tanulók és oktatók tudatában vannak a tanulók igényeinek, céljainak és hiányosságaiknak (*Hutchinson–Waters, 1987*). Az oktatási célok meghatározása és a tartalom kialakítása az igények felmérésére épül. Minél pontosabb az igények felmérése és fontossági sorrendjének megállapítása, annál pontosabb lesz a célok, a tartalom, a feladat- és értékelőrendszer meghatározása (*Kurtán, 2001*). Elkülöníthető továbbá *objektív és szubjektív szükségletfelmérés*. Az objektív szükségletelemzés azoknak a célkitűzések között szereplő, kommunikációs szituációknak a vizsgálata, amelyekbe a nyelvtanulóknak valószínűleg tevékenykedniük kell majd, míg a szubjektív szükségleteket maguk a nyelvtanulók határozzák meg (*Brindley G. 1986*). Az objektív szükségletelemzés által vizsgált kommunikációs szituációkat a külső környezet, a munkaerőpiac határozza meg. Felmérésünk oktatásmódszertani szempontból objektív szükségletelemzésnek minősül. A kérdések összeállításakor figyelembe vettük *Dudley-Evans és St John* elméletét (2003) is, amely elkülönít termék-orientált célszituáció-elemzést, folyamat-orientált tanulási szituáció elemzést és jelenlegi helyzet elemzést. Ez utóbbi megmutatja a nyelvtanulók erősségeit és gyengeségeit, ezáltal rávilágítva szükségleteikre. Az idegennyelv-tudásra vonatkozó kérdések összeállításakor egy 2000-ben lefolytatott, nagyszabású, az angol nyelv használatára vonatkozó felmérés (*F. Silye, 2004*) pontjait is felhasználtuk. Azokat módosítva és korszerűsítve, illetve új kérdésekkel kiegészítve állítottuk össze az idegennyelv-ismeretre vonatkozó részt.

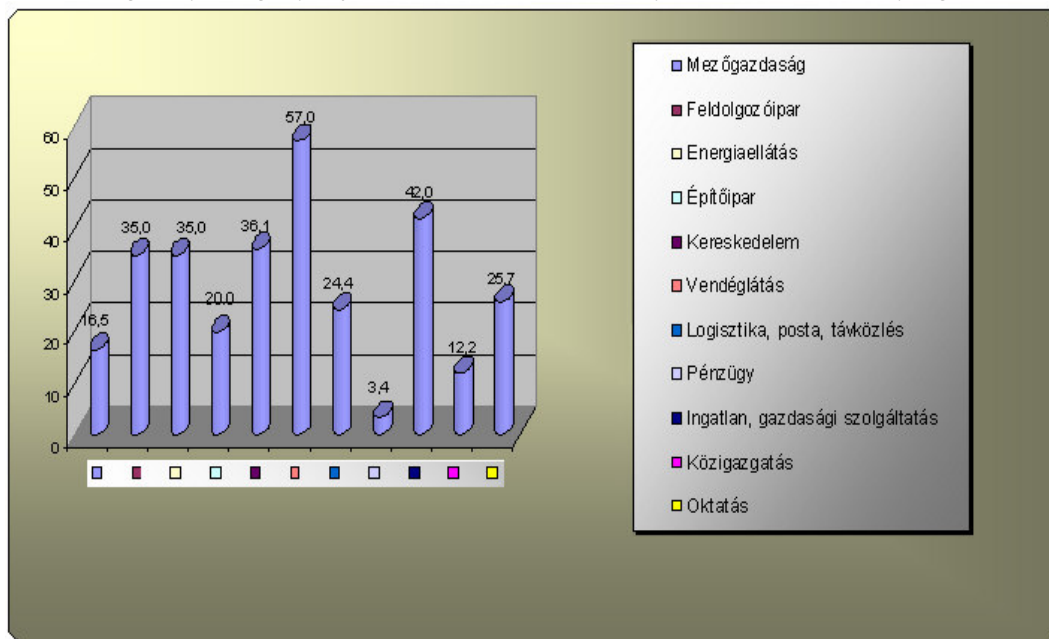
### 3.1.2. Az empirikus vizsgálatban szereplő minta jellemzői

Az Észak-alföldi régióban foglalkoztatást végző, 250 szervezetnek küldtük ki a kérdőívet postai, vagy elektronikus úton. A kérdőíveket vagy az első számú munkahelyi vezető vagy a humán erőforrás vezető töltötte ki. A 2006-ban végzett felmérés során 112 értékelhető válasz (a kiküldött kérdőívek 48,8%) érkezett vissza, amely az ilyen jellegű vizsgálatok esetében jó aránynak tekinthető.

A kutatás, a munkaerőpiac által szükségesnek tartott kompetenciák közül, részletesen az idegennyelv-ismeret témakörét érinti, ezért irányított mintavétellel csak idegennyelvtudást igénylő feladatokkal bíró munkaadókat kérdeztünk meg. A válaszadó munkáltatók átlagosan a munkahelyi feladatok 29,6 százalékáról állították, hogy idegen nyelvi ismereteket igényelnek. A 17. ábra szemlélteti, hogy a különböző gazdasági ágakban mennyi volt az idegen nyelvi feladatok százalékos aránya az összes tevékenységből.

17. ábra

*Idegen nyelv igényes feladatok százalékos aránya az összes tevékenységből*



Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján saját szerkesztés.

N=112

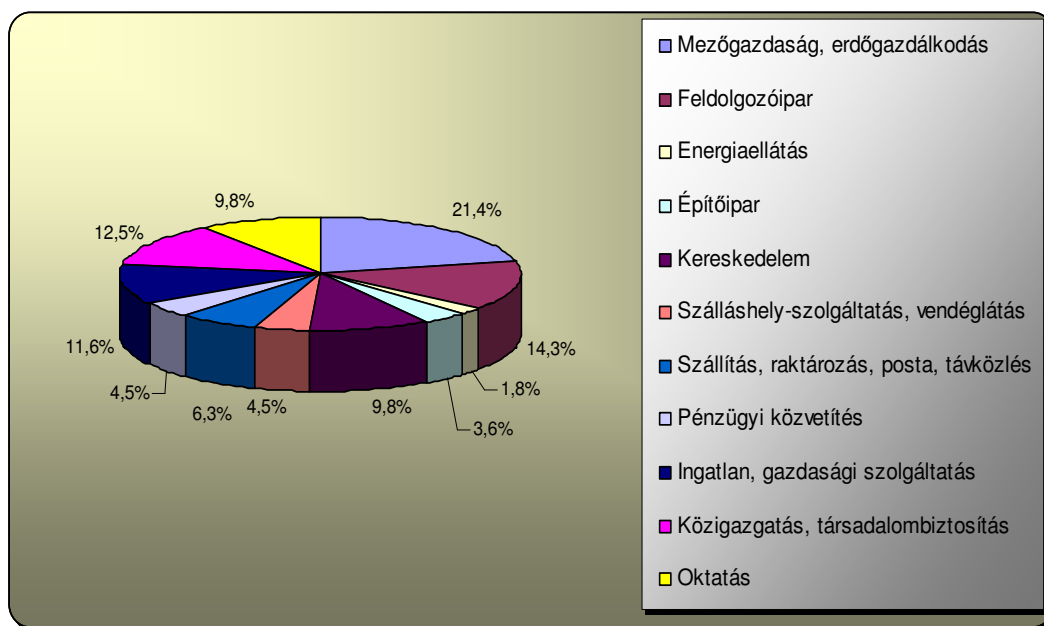
A megkeresett szervezeteket – a feldolgozás, illetve kategorizálás és elemzés céljából – a kérdőív bevezető részében a következő adatok közlésére kértük: a szervezet *tevékenységi profilja*, a *tulajdonosi forma*, a *foglalkoztatottak létszáma*, az *alkalmazott diplomások száma*, valamint az *évente újonnan felvett dolgozók száma*, ezen belül a

diplomásoké. Ezen ismervek alapján osztottuk a teljes mintát almintákra. A foglalkoztatók kiválasztásának szempontja volt az is, hogy diplomásokat alkalmazzanak, mivel a kérdések kizárólag diplomás munkavállalókra vonatkoznak.

*Nemzetgazdasági ágak alapján* a szervezetek 21,4%-a mezőgazdasági, 14,3%-a feldolgozóipari, 12,5%-a közigazgatási, 11,6%-a ingatlan vagy egyéb gazdasági szolgáltató, 9,8 %-a kereskedelmi, ugyancsak 9,8%-a oktatási, 6,3%-a logisztikai, postai, illetve távközlési, 4,5%-a pénzügyi, szintén 4,5%-a vendéglátó, 3,6%-a építőipari és 2,5%-a energia ellátással kapcsolatos területen tevékenykedik. Így, a mintában a KSH által nyilvántartott minden tevékenységi terület szerepel – a bányászat és az egészségügy kivételével. A bányászat nem jellemző a régióban, az egészségügy területéről pedig sajnálatos módon nem érkezett vissza kérdőív (18. ábra).

18. ábra

*A minta megoszlása gazdasági ágak szerint, százalékos arányban*



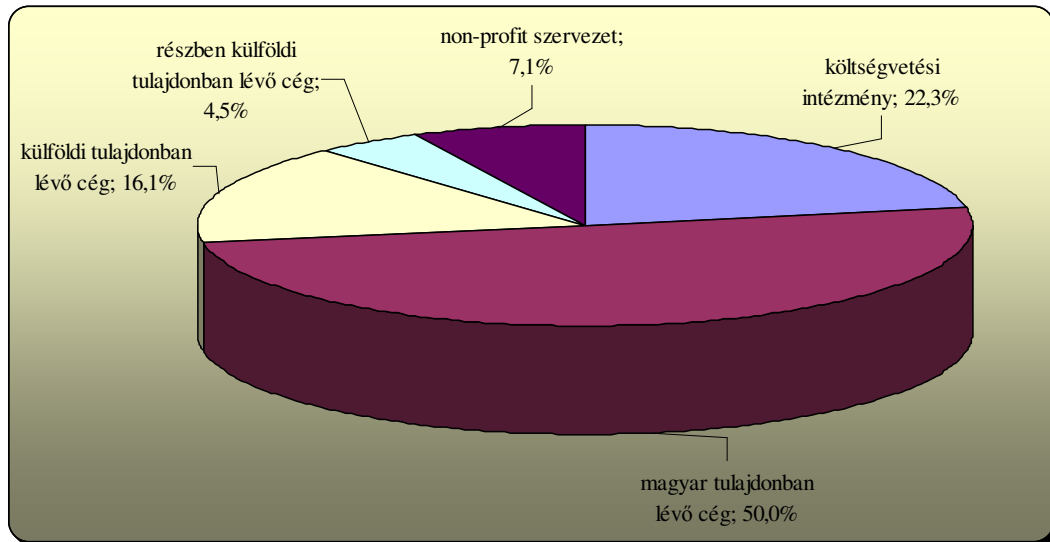
*Forrás:* Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján saját szerkesztés.

N=112

A minta megoszlása a szervezetek *tulajdonosi formája* alapján: 70,6 százalék magántulajdonban lévő cég – ebből 50,0% magyar, 16,1% külföldi és 4,5 % részben külföldi tulajdonú – 22,3% költségvetési és 7,1% non-profit intézmény (19. ábra).

19. ábra

*A minta megoszlása szervezeti tulajdonosi forma alapján*



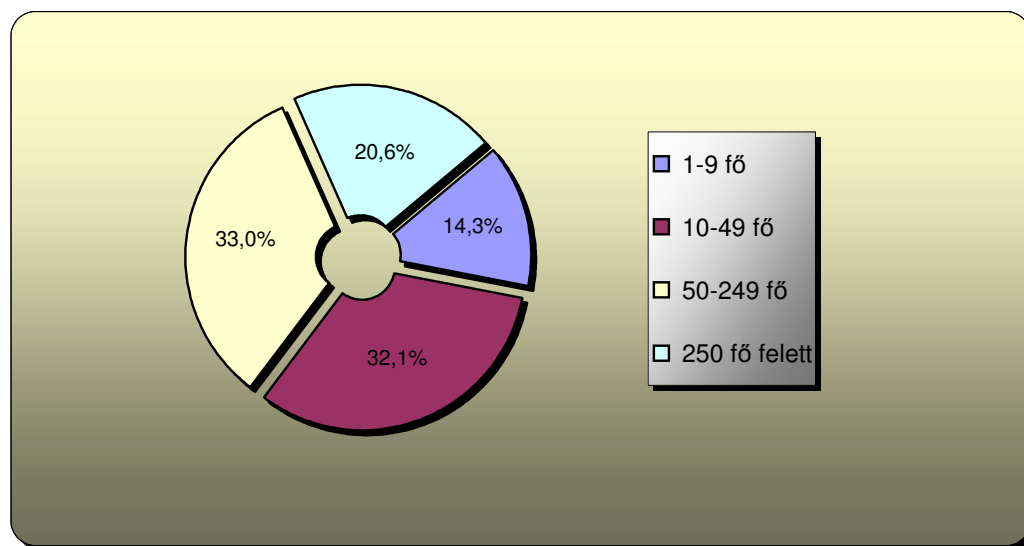
Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján saját szerkesztés.

N=112

Különösen az elvárt munkavállalói vagy menedzsment készségek, valamint az új dolgozók kiválasztásának gyakorlata lehet eltérő különböző szervezeti méretek esetében. A teljes foglalkoztatotti létszámot tekintve a válaszadó szervezetek 14,3 százaléka alkalmaz 1–9 főt, 32,1%-a 10–49 főt, 33,0%-a 50–249 főt és 20,6%-a pedig 250 vagy annál több főt (20. ábra).

20. ábra

*A minta megoszlása szervezeti méret alapján*



Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján saját szerkesztés.

N=112



A minta kizárólag idegennyelv-tudást használó, tehát nemzetközi tevékenységet is folytató szervezeteket tartalmaz, túlnyomórészt az üzleti szféra képviselőit, tevékenységi kör alapján pedig minden idegennyelv-ismeretet igénylő gazdasági ág szerepel benne.

### **3.2. A vizsgálatban alkalmazott módszerek**

A kutatás második szakaszában a célkitűzések alapján történő statisztikai elemzésekre került sor. Az adathalmaz bizonyos részének megbízhatóságát a Reliability Analízissel tesztelhetjük. Az elemzés keretében egy ún. interrater reliability index kiszámítása történik, amely eldönti, hogy érvényesek-e a megállapítások, vagyis megbízható adatok szolgáltatották-e a kiindulási pontot. Az interrater reliability indexnek többféle kiszámítási módja van. A következetesség becslésének tipikus módszere a Chronbach-féle Alpha mutató kiszámítása, amely kérdéseink esetében elérte a 0,6–0,7-es értéket, tehát az adatok alkalmasak a további vizsgálatokra. Elvégeztük azt az elemzést is, amely megmutatja, hogy mely kérdéseket kellene törölni a kérdőívből, ha javítani szeretnénk a megbízhatóságon, de egyik kérdéscsoportnál sem találtunk ilyen kérdést.

A megbízhatóság ellenőrzése, majd a leíró statisztikai elemzések után a minta fő ismérvei szerint (szervezeti tulajdonosi forma, gazdasági ág, szervezeti méret) almintákat alakítottunk ki, majd feltártuk az alminták különbségeit a vizsgálat lényeges kérdései alapján. A minta többnyire nominális és ordinális skálán mért (alacsony mérési szintű) adatokat tartalmaz. Az ordinális skálán mérhető adatokból adatredukció és a változók közötti kapcsolatok feltárása céljából főkomponenseket képeztünk, amelyek magas mérési szintűek, így ezekre más statisztikai eljárások alkalmazhatóak. A magas mérési szintű változók adataiból számolhatunk átlagot, szórást, és ezekre, mint paraméterekre alkalmazható a paraméteres varianciaanalízis.

A nominális és ordinális skálán mért adatok esetében nem alkalmazhatóak a paraméteres statisztikai módszerek, ezek helyett az ún. nemparaméteres módszerek használhatóak, amelyek nem az adatok átlagán és szórásán alapulnak. A nem paraméteres módszerek előnye, hogy az adatok transzformálása nem befolyásolja a tesztek eredményét, nem annyira érzékenyek a kiugró adatokra. Az adatok mérési szintjeinek különbözőségeiből adódóan különböző statisztikai vizsgálatokra volt szükség.

A Kruskal-Wallis próba az egytényezős varianciaanalízis nemparaméteres változatának felel meg. A Kruskal-Wallis varianciaanalízis akkor alkalmazható, amikor a minták

függetlenek, és legalább öt adat van mintánként, valamint a változóink ordinálisak. Ez az elemzési módszer egy több mintán alapuló hipotézisvizsgálat. Ennek segítségével egy csoportképző ismerv (pl.: tulajdonosi forma) hatását vizsgálhatjuk a függő változók (adott kérdések) mennyiségi alakulására nézve. Az analízis során a nullhipotézis az, hogy az átlagok egyenlők, nincs közöttük különbség. Ahol a szignifikancia értéke 0,05 alatti, ott elvetjük a nullhipotézist, ekkor szignifikáns különbség adódik a csoportképző ismérvekre. A Kruskal-Wallis analízist alkalmaztuk az alminták közötti különbség mérésére a tananyag-egyeztetés, az idegen nyelvi készségek fontossága, a konkrét idegen nyelvek jelenlegi és jövőbeli hasznossága, valamint az idegen nyelvi elvárások esetében.

A loglineáris elemzés a Chi-négyzet próba általánosítása több kontingenciatáblára. A Chi-négyzet próba esetén az alapsokaságot két ismerv szerinti csoportosítjuk, és egy ún. „s x t típusú kontingencia táblázatba” rendezzük, ahol s az 1. ismerv szerinti, t pedig a 2. ismerv szerinti csoportok száma. A loglineáris modellek célja a kategorikus változók közötti viszonyok rendszerének feltárása, a változók közötti meglévő kölcsönhatások (iterációk) figyelembevételével. A loglineáris elemzés egyfajta többváltozós gyakorisági táblázatelemzés, amelyben az elsődleges célunk, hogy megtaláljuk azt az adathalmazunkra jól illeszkedő, legegyszerűbb felépítésű modellt. A triviális modell alakja 3 kategorizált változóra a következő:

$\ln(m_{ijk}) = u + \lambda_i^A + \lambda_j^B + \lambda_k^C + \lambda_{ij}^{AB} + \lambda_{ik}^{AC} + \lambda_{jk}^{BC} + \lambda_{ijk}^{ABC}$ , ahol  $m_{ijk}$  a vizsgált táblázat  $ijk$  cellájában található esetek száma,  $u$  konstans,  $\lambda_{ij}^{AB}$  az A és B változók kölcsönhatásának feltárására szolgáló paraméter. Amennyiben a  $\lambda_{ij}^{AB}$  paraméterek valamelyike negatív, akkor ez arra utal, hogy egy adott cellába kisebb intenzitással esnek majd az egyedek az egyenleteshez képest – azaz minden cellában azonosak a gyakoriságok- az A és B változók adott kategóriakombinációjának hatására. Esetünkben például az A = tulajdonosi forma, B = nyelvtudás ellenőrzés módszere, és a paraméterek azt adják meg, hogy adott tulajdonosi forma esetén adott nyelvelőrzési módszer használata mennyire jellemző. Loglineáris elemzést alkalmaztunk a kiválasztási folyamat idegennyelvi eljárásainak alminták szerinti különbözőségét vizsgálva és az idegen nyelvi feladatok elemzésekor.

A főkomponens analízist akkor célszerű alkalmazni, ha egyszerre több, egymástól sem független változó kapcsolatával kell számolnunk, valamint adatredukciót akarunk végrehajtani. Ezért volt előnyös ezt a vizsgálati módszert használni a munkavállalói kompetenciák elemzése és alminták szerinti eltéréseinek vizsgálata során. Az eljárás

folyamán a változóhalmazt lineáris transzformáció segítségével átalakítjuk egy, az eredeténél kisebb számú, új változóhalmazzá (ezek lesznek a főkomponensek), amely segítségével megmagyarázhatjuk a változók összes varianciájának nagy részét. A főkomponensek olyan változók, amelyek a eredeti változókkal szoros korrelációs kapcsolatban vannak, egymástól csaknem függetlenek. Egy főkomponens létrehozásakor meg kell győződni arról, hogy a főkomponens előállításakor nem volt-e nagy az adatvesztés, vagyis, hogy a mért változók ugyanúgy viselkednek-e, mint a főkomponens. Egy főkomponenst akkor tartunk meg, ha az illeszkedés, a végső kommunalitás, az interpretálhatóság tekintetében a megfelelő és elegendő információtartalom van benne, valamint a KMO teszt értéke is megfelelő.

Az egyes változók kommunalitásai olyan értékek, amelyek megmutatják, hogy a főkomponens(ek) együtt milyen mértékben magyaráz(zák) az adott változó varianciáját. Minden olyan változót, amelynek kommunalitása eléri a 0,5-öt leképzettnek tekinthetünk. A faktorképzés során az összvariancia jelentős részét sikerült megőrizni, a különböző esetekben 60–80%-os információmennyiséget őrzött meg egy-egy faktor. A fontosnak tartott tíz készségre és a hiányolt tizenegy készségre főkomponenselemzést végeztünk, megpróbáltuk a különböző kérdéscsoportokat egy főkomponenssel magyarázni. Ezáltal egyrészt adatredukciót hajtottunk végre, másrészt feltártuk az egymással összefüggő képességeket is. A keletkezett főkomponensek már normális eloszlásúak, függetlenek, így ezekre a paraméteres varianciaanalízis elvégezhető. Amikor jelentést, értelmet adunk egy főkomponensnek, azt nevezzük interpretálásnak. Az interpretálást a rotálás módszere is segítheti. A rotálást akkor használjuk, ha egy változó több főkomponensen is „rajta ül”. A rotálástól nem változik meg egy modell illeszkedése, az egyes változók végső kommunalitása, valamint az az információ-tartalom, amit a főkomponensek együttesen megőriznek; változik azonban az a mód, ahogy a főkomponensek a megőrzött információ mennyiségén osztoznak.

Megvizsgáltuk azt is, hogy a főkomponenseket tekintve a KMO teszt mit mutat. A KMO teszt vizsgálja, hogy a faktorképzés során a parciális korrelációk egy elfogadható mértéken belül maradnak-e. Az adatok alkalmasak voltak főkomponensek kialakítására, mivel a KMO-érték minden esetben elérte a minimális 0,5-ös értéket. A KMO teszttel egyidőben elvégeztem a Bartlett-tesztet is, amely azt vizsgálja, hogy a változóink nem páronként korrelálatlanok-e. Egymástól páronként független változók aligha találnának egy főkomponenst. A Bartlett-teszten elért 0,05-nél kisebb szignifikancia jelezte, hogy a mért változóhalmaz a minimum követelményeknek ebből a szempontból is minden esetben megfelelt.

Az egytényezős paraméteres varianciaanalízis segítségével arra a kérdésre kaphatunk választ, hogy van-e számottevő különbség az egyes csoportok átlagértékei között, illetve az egy-egy csoporton belüli szórás és a csoportok közötti szórás eltér-e. Ezek alapján a mintát kétféle variancia segítségével jellemezzük, az ún. belső és külső varianciával. Ha a külső variancia lényegesen meghaladja a belső varianciát, akkor a különbségek a csoportok közötti eltérésben rejlenek. A varianciák különbözőségének számszerűsítésére a statisztikai programok a varianciák hányadosának és az F-eloszlás megfelelő értékének összehasonlítását, vagyis az F-próbát végzik el. Ha a szignifikancia 0,05 alatti, akkor elvetjük a nullhipotézist, miszerint a különböző mutatók értékei között nincs különbség.

## 4. EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉSÜK

### 4.1. A szervezetek diplomásokra vonatkozó elvárásai

Az oktatási rendszerek régi dilemmája, hogy a gyakorlati szempontok mennyire érvényesüljenek az oktatás tartalmában. A felhasználói oldal részéről természetes, hogy a napi szükségletekre való felkészítést kérik számon a képző intézményektől, a gyakorlati feladatok viszont állandóan változnak. Az oktatás feladata, hogy biztosítsa az elméleti alapokat, illetve olyan alapvető készségekkel lássa el a hallgatókat, amelyek az állandó változásokhoz való adaptációt lehetővé teszik. Vannak azonban olyan tantárgyak a felsőfokú képzésben, amelyeknél a gyakorlati aspektus hangsúlyosabb szerepet kell, hogy kapjon. Idesorolható az idegennyelv-, illetve szaknyelv-oktatás. Másrészről az oktatás területén is érvényesülő versenyhelyzet az oktatási intézmények vezetőit és oktatóit is egyre inkább arra kényszeríti, hogy figyelembe vegyék a foglalkoztatók tapasztalatát, valamint jelenlegi és jövőbeni igényeit. A *Nemzeti Fejlesztési Terv* részét képező, *Oktatásfejlesztési program (2007–2013)* a regionális munkapiac igényeinek követését javasolja. Az Észak-alföldi régió 2007 és 2013 közötti periódusra szóló *Fejlesztési Koncepciója és Stratégiai Programja (2005)* is kiemeli, hogy a regionális munkaerő-piaci kereslet és kínálat találkozása érdekében szükséges a szakképzés köz- és felsőoktatási szintjének piac-orientált átalakítása.

#### 4.1.1. A képző intézményekkel történő tananyag egyeztetése

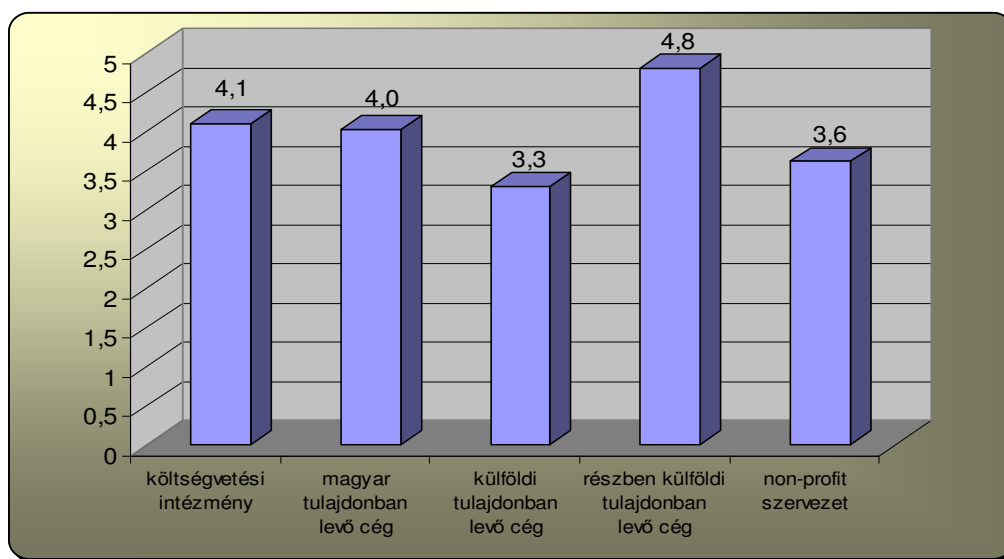
A kérdőív egyik pontja arról kérdezte a szervezetek vezetőit, mennyire tartanák fontosnak, hogy a munkaadókkal egyeztetett tananyagok beépüljenek a felsőfokú képzésbe. Az egytől ötig terjedő skálán az ötös fokozat az elengedhetetlen fontosságot képviselte. Az összes válasz átlaga 3,9 lett és mivel a megadott skálán a négyes osztályzat a fontos kategóriának felelt meg, azt mondhatjuk, hogy lényegesnek tartják a munkaadók, hogy tapasztalatukat a képzés irányítói, tervezői felhasználják.

**Első hipotézisünk szerint a munkaerőpiac különböző szektoraiban működő szervezetek véleménye eltérő lehet abban, hogy mennyire tartanák fontosnak a munkaadók és a képző intézmények által közösen kidolgozott tananyagot.**

A kérdőíves vizsgálat adatai szerint a különböző tulajdonosi formában működő szervezetek nem tulajdonítottak azonos jelentőséget a kérdésnek. Legkevésbé fontosnak (3,3) a tisztán külföldi tulajdonban lévő cégek tartották, utánuk a non-profit szervezetek következnek (3,6). A magyar tulajdonú cégek és a költségvetési szféra intézményei körülbelül azonos fontosságúnak (4 és 4,1) ítélték meg, és a részben külföldi tulajdonú vállalkozások tartották szinte elengedhetetlennek (4,8) (21. ábra).

21. ábra

*A munkaadókkal egyeztetett tananyag jelentőségének megítélése különböző szervezeti formák esetén*



*Forrás:* Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján saját szerkesztés.

N=112

A felmérésben részt vett teljesen külföldi tulajdonban lévő cégek multinacionális vállalatok leányvállalatai vagy részlegei, de mindenképpen nagy foglalkoztatónak számítanak, és ezek rendszerint egészen speciális, saját szakembereik által kidolgozott stratégia alapján zajló, belső tréningeken képezik ki az újonnan felvett alkalmazottakat. Az ilyen tréningekhez szükséges anyagi és humán erőforrás bázis is a rendelkezésükre áll. A nyelvoktatást illetően, az országos és az európai felmérések tanúsága szerint is a nyelvtanulás cégek által történő támogatása egyenesen arányos a cég létszám szerinti méretével. A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara vizsgálata (*Selmeczy, 2006*) szerint az 1–50 fős vállalkozásoknál 8%, az 51–250 főt foglalkoztató cégeknél 22%, míg a 250 fő feletti foglalkoztatóknál 32% támogatja a nyelvoktatást. Európában ez az arány 86,

illetve 35 százalék a nagy cégek javára (ELAN, 2006). Ennek alapján valószínűsíthető, hogy elsősorban pénzügyi forrás kérdése a nyelvtanulás valamint egyéb képzések támogatása. Gyakran az anyavállalatnál, vagy az európai központban zajlanak a betanítás egyes szakaszai. A felsőoktatási intézményektől elsősorban erős alapképzést várnak el. Ugyanakkor a 3,3-as értékelés még mindig azt mutatja, hogy inkább tartják fontosnak, mint nem fontosnak azt, hogy a munkaadók igényei a képzés részét képezzék.

A skála másik végén a részben külföldi tulajdonban lévő cégek kiugróan magas (4,8) értékelése áll. A felmért, részben külföldi tulajdonú cégek méretük alapján kisebb vállalkozások és nincsenek meg az anyagi eszközeik arra, hogy több hónapon át képezzék ki az új alkalmazottakat. Inkább a képző intézetektől várják, hogy korszerű ismeretekkel bíró diplomásokat bocsássanak ki, és ugyanez érvényes a magyar tulajdonú magán cégekre (4,0) és költségvetési intézményekre (4,1) is. A magyar, és a részben külföldi intézmények közötti különbség abból fakad, hogy a részben külföldi tulajdonú cégek jobban elvárják a modern, gyakorlatorientált munkaerő-piaci készségeket a diplomásoktól.

A középmezőnyben elhelyezkedő non-profit szervezetek közül azok, amelyek részletesen is kifejtették véleményüket, úgy gondolták, hogy a közhasznú társaságok vagy a civil szféra munkafeladatai nem taníthatóak iskolai keretek között. Ennek a területnek Magyarországon valóban nincs még hagyománya a „kanonizált” tudás keretei között.

A szignifikancia statisztikai ellenőrzésére Kruskal Wallis analízist alkalmaztunk, ami szignifikáns különbséget ( $p=0,006$ ) mutatott ki a tulajdonosi formák között, a tananyag egyeztetésének fontosságában (7. táblázat).

7. táblázat

*A tananyag-egyeztetés Kruskal-Wallis elemzésének eredménytáblázata*

	<i>Egyeztetett tananyag</i>
X <sup>2</sup> érték	14,413
Szabadságfok	4
Szignifikancia	0,006

*Forrás: Saját elemzés (2006).*

*Hipotézisünk igazolódott: a különböző tulajdonosi formában működő szervezetek eltérően ítélték meg a munkaadókkal egyeztetett tananyag jelentőségét.*

*Mivel a foglalkoztatók túlnyomó része a közepesnél fontosabbnak ítélte a munkaadói oldal véleményének és tapasztalatának felhasználását a képzés tervezése során, összeg-*

*zéseként megállapítható, hogy a munkáltatók a jelenleginél nagyobb fokú harmonizációt várnának el a felhasználói oldal igényei és a képzés tartalma között.*

#### *4.1.2. Szakképzettség elvárások*

Tanulmányaik befejezése után a diplomás pályakezdők több ok miatt is nehéz helyzetbe kerülnek. Az Észak-alföldi régió munkaerő-piacán az egyik veszélyeztetett csoport a pályakezdő fiatalok köre, akik munkatapasztalatok híján kénytelenek állást keresni. Mindezt tetézi még a munkanélküli szellemi foglalkozásúak körében tapasztalható kínálati többlet (Szabó, 2005). A szakképzettségek iránti igények minél korábbi előrejelzése valamelyest javíthatna a friss diplomások munkaerő-piaci helyzetén, annak ellenére, hogy az ilyen fajta előrejelzések számos bizonytalanságot rejtenek. A kockázatok elkerülése érdekében a folyamatok állandó figyelemmel követése és visszajelzés szükséges (Nieuwenhuis, 2004).

A szakképzettségek iránti igények jelenlegi és jövőbeni alakulása az Észak-alföldi régióban teljesen önálló kutatás tárgya lehetne. Elemzésünk ezt a kérdést mindössze a szükséges szaknyelvek ismeretének oldaláról vizsgálta. A megcélzott szakképzettség különösen az oktatott szaknyelv lexikai részére van hatással. A 8. táblázat az Észak-alföldi régió munkáltatóinál felmért szakképzettségi igényeket veti össze az adott szakterületen tanuló hallgatók számával. Hangsúlyozzuk, hogy a foglalkoztatókat csak a szakképzettség megnevezésére kértük, és nem az adott szakmában felvett dolgozók számának megadására. Ezért a táblázatban az említések száma szerinti rangsor szerepel. Az összehasonlíthatóság céljából a KSH 2003-tól érvényes tanulmányi területeit alkalmaztuk. Azokat a területeket, amelyekre a kérdőíves felmérés nem terjedt ki (egészségügy, szociális ellátás, személyi szolgáltatások, művészetek) nem tartalmazza a táblázat. A tanulmányi területek rangsorát a Régióban az adott területen tanulmányokat folytató hallgatók száma alapján állítottuk fel. Fontos megjegyezni, hogy a kutatás ezen pontjában célunk csak a keresleti és kínálati sorrend összehasonlítása volt (Az oktatás strukturális...,2007).

Mivel a Régió mind létszámában mind súlyában meghatározó felsőoktatási intézménye a Debreceni Egyetem, a különböző tudomány területeken tanulók létszám szerinti rangsora hasonlóképpen alakul. Amennyiben a felméréshez és a fenti táblázathoz hasonlóan az összehasonlításból kivesszük az egészségügyi, szociális és művészeti területeket, a Debreceni Egyetemen hallgatói létszám szerint a következő sorrendet kapjuk: 1. bölcsészettudomány,



2. természettudomány, 3. agrártudomány, 4. társadalomtudomány, 5. informatika, 6. jog/igazgatás, 7. gazdaságtudományok, 8. pedagógusképzés (*Hallgatói létszámok...*, 2007).

8. táblázat

*Diplomás szakképzettségek iránti kereslet és kínálat rangsora az Észak-alföldi régióban, 2006*

<b>Tanulmányi területek hallgatói létszám szerinti rangsora az Észak-alföldi régióban, 2005/06 tanév</b>		<b>A kérdőíves vizsgálatban szereplő szervezeteknél 2003–2006 között felvett diplomások szakmastruktúrája, az adott szakterület megnevezésének száma szerint</b>		<b>A kérdőíves vizsgálatban szereplő szervezeteknél 2007-re prognosztizált igény szerint, az adott szakterület megnevezésének száma szerint</b>		
	Tanulmányi terület	Hallgatói létszám	Szakterület	Szakterület megnevezésének száma	Szakterület	Szakterület megnevezésének száma
<b>1.</b>	Tanárképzés	13 151	Üzleti élet/ irányítás	73	Üzleti élet/ irányítás	58
<b>2.</b>	Üzleti élet/ irányítás	10 963	Mérnöki tudományok	59	Mérnöki tudományok	47
<b>3.</b>	Humán tudományok	3 907	Számítógéptudomány	27	Számítógéptudomány	41
<b>4.</b>	Újságírás/ Információkezelés	3 589	Mezőgazdaság	18	Mezőgazdaság	11
<b>5.</b>	Társadalom- tudományok	3 066	Jog	8	Élelmiszeripari mérnök	5
<b>6.</b>	Mérnöki tudományok	1 819	Élelmiszeripari mérnök	6	Jog	2
<b>7.</b>	Mezőgazdaság	1 654	Környezetvédelem	5	Társadalom- tudományok	1
<b>8.</b>	Jog	1 499	Biológus	3	Tanár	1
<b>9.</b>	Számítógéptudomány	1 319	Társadalom- tudományok	2		
<b>10.</b>	Környezetvédelem	1 133	Tanár	1		
<b>11.</b>	Építészet/építéstudomány	937	Idegenforgalmi szakember	1		

*Forrás:* Kérdőíves vizsgálat (2006), valamint a *KSH* (2007e) adatai alapján saját szerkesztés. N=98, N=91

Annak ellenére, hogy a Debreceni Egyetem és a Központi Statisztikai Hivatal nem azonos kategorizálást használ, egyértelműen megállapítható, hogy a régióban a humán végzettségűek túlkínálata uralkodik, avagy a humán és a reál tanulmányi területek képzési arányai nem képviselik a munkaadói oldal igényeit. Az országos felmérések adataihoz hasonlóan kereslet vagy akár hiány is keletkezhet műszaki szakemberekből. A műszaki végzettségen belül is kiemelten sokan említették, hogy gépészmérnököt vettek fel és/vagy kívánnak a jövőben alkalmazni. Úgy tűnik, informatikai végzettséggel, még mindig jó az esély az elhelyezkedésre (8. táblázat; *Selmeczy*, 2006).

Az országos adatok alapján is a legkeresettebb végzettségek: a műszaki mérnöki, műszaki menedzser diplomák, gazdasági területen pedig a logisztikus, (gazdasági) informatikus, pénzügyi-számviteli végzettségek. A piaci előrejelzésekre reagálva a magyar oktatásfejlesztési program növeli a műszaki szakemberek képzésének arányát a felsőoktatásban (*Selmeczy, 2006; OM, 2006*).

#### 4.1.3. Az elvárt munkahelyi kompetenciák

Az egyének munkaerő piaci értékét, a szakmai végzettségen kívül erőteljesen befolyásolja, hogy milyen munkahelyi kompetenciákkal bír. Ezek beépülése a felsőfokú képzés különböző tantárgyaiba az egyre inkább versenyhelyzetbe kényszerülő oktatási intézmények érdeke is. A munkaadói oldalról szemlélve a kérdést a szervezetek vezetőinek az az érdeke, hogy már a felvételnél viszonylag jól el tudják dönteni, hogy kik azok a leendő dolgozók, akiknek munkája hozzájárul a vállalat vagy intézmény sikeréhez. A kompetencia-alapú kiválasztások arra törekednek, hogy prognosztizálják a teljesítménybeli különbséget a hasonló képességű emberek között (*Mohácsi, 2001*). A munkavállalókon, munkaadókon és a képző intézményeken keresztül a régiót is segíti a korszerű munkahelyi kompetenciák oktatása, mivel kedvezően befolyásolja a humán tőke minőségét és ezáltal ösztönző lehet a külföldről származó befektetésekre.

Vizsgálatunkban a munkaadók 1 és 5 közötti osztályozással (1 = nem fontos, 2 = kevésbé fontos, 3= fontos, 4= nagyon fontos, 5= elengedhetetlen) értékelték a következő készségek jelentőségét diplomás munkakörökben:

- ❖ döntéshozó képesség,
- ❖ szervezési képesség,
- ❖ motivációs képesség,
- ❖ csapatépítő képesség,
- ❖ csapatmunkában való aktív részvétel,
- ❖ kommunikációs készségek,
- ❖ problémamegoldó készség,
- ❖ rábeszélő képesség,
- ❖ előadói képesség és
- ❖ informatikai ismeretek.

A felsorolt képességekre és készségekre, kiegészítve az idegennyelv-ismerettel, egy másik aspektusból is rákérdezett a kérdőív, abban az összefüggésben, hogy mennyire hiányolják ezeket a kompetenciákat diplomások esetében. A hiány mértékét 1 és 5 közötti skálán jelezheték a következők szerint: 1= nem hiányzik; 2= néha hiányzik; 3= gyakran hiányzik; 4= rendszerint hiányzik; 5= teljesen hiányzik. A fontossággal történő összehasonlítás céljából, a hiány mértékére adott pontszám reciprok értékét véve, kiszámoltuk az elégedettségi mutatókat. Amennyiben a hiány mértékét 1-nek jelölték, vagyis az adott munkáltató szerint nem hiányzik az adott készség a náluk dolgozó, frissen végzett diplomás alkalmazottak kompetencia-készletéből, az elégedettségi mutatót 5-nek számoltuk, avagy elégedettek az adott készség szintjével. A fontossági lista nem tartalmazta az idegennyelv-ismeretet, mert ez fontosnak számít a felmért cégek mindegyikénél, a munkaadók kiválasztásának elsődleges szempontja volt. Az idegennyelv-tudásra vonatkozó igények részletes elemzésére a későbbi fejezetekben kerül sor.

A munkahelyi kompetenciák fontosságát és a velük való elégedettséget illusztráló ábra a fontosság szerinti sorrendet tekintve egyértelműen jelzi, hogy legfontosabb készségként elkülönül a problémamegoldás, amelyet a munkaadók 4,3-ra értékelték, ami az elégedetetlen fontossághoz közelít. Nem meglepő tehát, hogy ez a készség szinte minden munkahelyi kompetencia listán szerepel. A jelentőség szempontjából a következő csoportot a csapatmunkában való aktív részvétel (3,4) és a döntéshozó képesség (3,3) alkotja. Ezeket szorosán követi a szervezési és kommunikációs képesség, mindkettő 3,0 értékkel, valamint a számítógépes ismeret 2,9-re értékelve. A motivációs és csapatépítő képességeknek tulajdonított kisebb jelentőség (2,2; 1,5) azt mutatja, hogy diplomás pályakezdekők ritkán kapnak beosztottakat. Az összes munkaadót figyelembe véve a csapatépítő képesség bizonyult legkevésbé fontosnak, valamint a rábeszélő és az előadói készségeket tartották kevésbé szükségesnek; mindkettőt 1,6 értékszámmal (22. ábra).

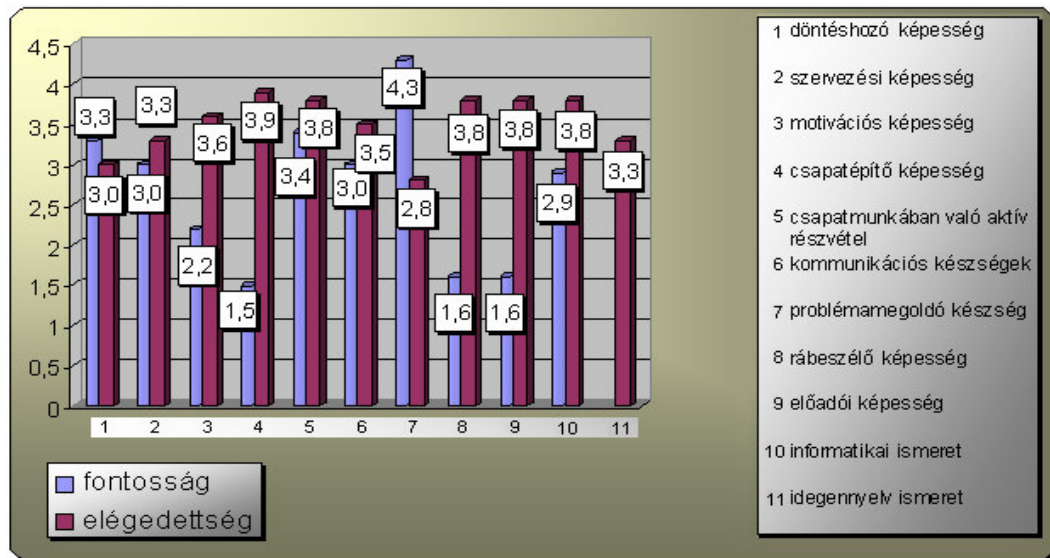
A 22. ábra adatai az idegennyelv-oktatók szempontjából is elgondolkodtatóak, mivel ezek a készségek a szaknyelvi órák tananyagába is kiválóan beépülhetnek. A legalább alapfokú nyelvtudásra épülő szakmai, elsősorban üzleti vagy gazdasági, nyelvkönyvek olyan feladatokat, esettanulmányokat tartalmaznak, amelyek a szakmai nyelvismeret bővítésével párhuzamosan fejlesztik a fenti készségeket (Sweeney, 2003).

Az elégedettséget illetően ott, ahol szükség van a csapatépítő képességre meglehetősen elégedettek az ebben nyújtott tevékenységgel a munkaadók. Szinte ugyanez mondható el a rábeszélő és előadói képességekről, valamint az informatikai ismeretekről.

Hasonlóan magas elégedettségi mutatót kapott a motivációs készség (3,6), amire pályakezdek esetében ritkán van szükség, viszont ha igen, akkor a felmérés tanúsága szerint viszonylag jól teljesítenek. A szervezési képesség tekintetében a fontossági mutató 3,0 volt, ami az ötfokozatú skálán a fontos jelzőnek felel meg, a foglalkoztatók a szervezési képességgel való hiányt 1,7-re értékelték, ami azt jelenti, hogy néha hiányolják; az elégedettségi skálán ez 3,3-as értéket kapott. Figyelemre méltóbbak a mutatók a döntéshozó képesség területén, mivel itt a készség fontossága nagyobb, mint az elégedettség. A legszembetűnőbb adat ismét a problémamegoldó képesség, ami a legfontosabbnak bizonyult az összes kompetencia közül, ugyanakkor a leginkább hiányzik a pályakezdő diplomások készségeiből, így ennél a kompetenciánál bizonyult legnagyobbak a különbség a fontosság és az elégedettség között. A problémamegoldó készség hiánya magyarázható a frissen végzettek önállótlanásával vagy önbizalom-hiányával is.

22. ábra

*Diplomás pályakezdek munkavállalói kompetenciáinak munkaadói értékelése*



Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján saját szerkesztés.

N=112

A már említett országos, kamarai felmérés (Selmeczy, 2006) is tartalmazta a csapatmunkához való készséget, a szervezőkészséget, a számítógépes ismeretet és az idegennyelv-tudást. A kamarai felmérésben résztvevő cégek az észak-alföldi szervezetekhez viszonyítva nagyobb fontosságot (4,5) tulajdonítottak a csapatmunkának és a szervező képességnek (4,2). Meg kell azonban említeni, hogy a kamarai felmérés mintájában az ötvennél több főt foglalkoztató cégek aránya 79,4% volt, míg vizsgálatunk

mintájában csak 53,6%, és ez a két kompetencia természetesen előtérbe kerül a nagyobb szervezeteknél. Az idegennyelv-tudás és az informatikai ismeretek jelentőségét 4,5, illetve 4,6 pont fontosságúnak ítélték a szintén 1–5 terjedő skálán, ami ismét a minta megoszlásával magyarázható: a kamara felmérésében domináltak a külföldi tulajdonú vállalatok.

Az összesített adatok elemzése után a munkahelyi kompetenciák és a foglalkoztatók létszám-kategóriája közötti kapcsolatot vizsgáltuk meg. A cégek és intézmények nagysága – mivel meghatározza a hierarchia szintjeinek számát, a döntések szintjét a szervezeten belül, az egyéni és csoportmunka arányát – befolyásolhatja az igényelt kompetenciákat.

**Második hipotézisünk szerint a pályakezdő diplomásoktól elvárt munkahelyi kompetenciák fontosságának értékelését befolyásolja a szervezet mérete.**

A munkahelyi kompetenciák fontosságának értékelésére vonatkozó adatokat megvizsgálva, szembetűnő, hogy bizonyos készségek jelentősége a cégek, intézmények méretével arányosan növekszik. Ilyen a szervezési, a motivációs készség, valamint a csapatmunkában való aktív részvétel. A problémamegoldó készség minden létszám-kategóriában egyértelműen a legfontosabbnak értékelődött (9. táblázat).

9. táblázat

*Munkahelyi kompetenciák fontosságának értékelése szervezeti méret szerint*

<i>Kompetencia</i>	<i>1–9 fő</i>	<i>10–49 fő</i>	<i>50–249 fő</i>	<i>250- fő</i>
Döntéshozó képesség	3,0	3,7	3,2	3,4
Szervezési képesség	2,4	2,6	3,7	3,7
Motivációs képesség	1,7	2,5	1,7	2,8
Csapatépítő képesség	1,0	1,4	1,4	2,5
Csapatmunkában való aktív részvétel	2,4	3,8	3,7	3,9
Kommunikációs készségek	2,7	3,2	2,7	3,3
Problémamegoldó készség	4,1	4,4	4,1	4,7
Rábeszélő képesség	2,1	1,6	1,3	1,2
Előadói képesség	1,8	1,3	1,6	1,7
Informatikai ismeret	3,1	3,2	2,2	3,2

*Forrás:* Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján saját szerkesztés.

N=112

A fontosnak tartott tíz készséget négy főkomponenssé alakítottuk. Ezáltal egyrészt adatredukciót hajtottunk végre, másrészt feltártuk az egymással összefüggő képességeket is. Az adatredukció csak a megfelelő és elegendő információtartalom megőrzésével együtt értékes. A faktorképzés során egy-egy faktor az összvariancia 60–80%-os infor-

mációmennyiségét tartotta meg. A tíz kompetenciát négy főkomponenssé transzformáltuk, annak alapján, hogy az elemzés mely kompetenciákat mutatta egymással hasonlónak, vagy melyeknél volt az együttes előfordulás erősebb. Az első főkomponens a kommunikációs képességeket tartalmazza, a második pedig a problémamegoldással kapcsolatos készségeket. A problémamegoldást elősegíti a gyors és jó döntéshozatal, valamint a csapatmunka, ezért ezek a tényezők is idekerültek. A csapatépítés során elengedhetetlen a motivációs képesség, ezért ez a két kompetencia egy főkomponenst alkot. A szervezési képesség és az informatikai ismeret egymást kiegészítő tevékenység – ugyanakkor az elemzési eredmények alapján – egymással ellentétes irányú kapcsolatban van. Ez a negatív korreláció azzal magyarázható, hogy a két készség bizonyos szempontból ellentétes munkamódszert kíván: az informatikai feladatok elmélyült, fókuszált figyelmet igényelnek, ellentétben a szervezéssel, amelynek alapfeltétele az osztott figyelem. Így alakult ki a kompetenciák fontosságának rotált főkomponens struktúrája, valamint az egyes kompetenciák táblázatbeli súlyértéke, amely az adott kompetencia súlyát mutatja a főkomponens összértékéhez viszonyítva (23. ábra).

23. ábra

*A munkahelyi kompetenciák fontosságának rotált főkomponens-struktúrája*

Kompetencia	Főkomponens			
	1	2	3	4
Rábeszélő képesség	0,810			
Előadói képesség	0,809			
Kommunikációs készségek	0,586			
Csapatmunkában való aktív részvétel		0,744		
Döntéshozó képesség		0,723		
Problémamegoldó készség		0,637		
Motivációs képesség			0,828	
Csapatépítő képesség			0,817	
Szervezési képesség				0,773
Informatikai ismeret				-0,637

*Forrás:* Saját elemzések eredményei (2006).

Az alkalmazott módszer a Kaiser-Meyer-Olkin és a Bartlett-teszt követelményeit is teljesítette. A faktorok által megmagyarázott összes varianciarányad: 65,8%. A modell illeszkedése jó, a feltételek megfelelően teljesülnek. A keletkezett főkomponensek már normális eloszlásúak, függetlenek, így elvégezhető a paraméteres varianciaanalízis, amelynek célja az alkalmazotti létszám és a gazdasági ágak szerinti eltérés kimutatása. A főkomponensek

várható értéke 0, és szórásuk 1, azaz értéküket körülbelül 68%-os valószínűséggel a  $\{-1,1\}$  intervallumból veszik fel. A mátrixban szereplő pozitív súlyok okozzák a főkomponens 1-hez közelítő értékét, a negatív súlyok okozzák a főkomponens negatív értékeit.

A munkahelyi kompetenciák fontosságát a szervezeti méret, avagy a létszám alapján vizsgáltuk meg. A mikroszervezeteknél kiemelten fontos a jó kommunikációs képesség – beleértve a rábeszélő és előadói készségeket is – amely fennmaradásuk egyik feltétele lehet. Az 50 fő feletti létszámú szervezetek esetében a kommunikációs készségeknek a többi készséghez viszonyítva nincs jelentősebb szerepe. A tíz vagy több dolgozót foglalkoztató vállalkozások és intézmények esetében az előadói és a kommunikációs képességekre átlagos mértékben szükség van, de a rábeszélő képességre nem, ezért negatív a faktorérték. A nagyobb szervezeteknél magasabb fokú a specializálódás és csak bizonyos szakterületeken kerülhet előtérbe ez a képesség, például az értékesítőcsapat tagjainál (10. táblázat).

A csapatmunkában való részvétel, valamint a döntéshozó és problémamegoldó képesség elengedhetetlen fontosságú a 250-nél több embert foglalkoztató szervezeteknél, míg a mikroszervezetek alkalmazottainál szinte egyáltalán nem fontos. A motivációs és csapatépítő képességek (3. főkomponens) tekintetében ismét a létszámskála két végén álló szervezeti méret értékei a kiugróak: a 250 feletti létszámú cégek és intézmények esetében van leginkább szükség és lehetőség a csapatépítő és motivációs képességek kibontakoztatására, és legkevésbé a mikroszervezeteknél. A negyedik főkomponensnél a főkomponenset alkotó két készség egymással ellentétes kapcsolatban áll. Ötvennél nagyobb létszám felett inkább a szervezési képesség, ötven alatti létszámnál pedig a negatív faktorértékű informatikai ismeret a domináló.

10. táblázat

*Munkahelyi kompetenciák fontosságának varianciaanalízise a főkomponensekre*

Alkalmazottak létszáma	Főkomponens			
	1	2	3	4
1–9 fő	0,312	-0,423	-0,484	-0,297
10–49 fő	-0,045	0,187	0,047	-0,256
50–249 fő	-0,106	-0,015	-0,111	0,485
250- fő	-0,123	0,283	0,883	0,215

Forrás: Saját vizsgálat (2006) adatainak elemzése.

Jelmagyarázat: a főkomponenseket ld. 23. ábra

A varianciaanalízis mind a négy főkomponensben szignifikáns különbséget ( $p=0,022$ ;  $0,013$ ;  $0,000$ ;  $0,000$ ) mutatott ki a létszám-kategóriák között.

*Hipotézisünk igazolódott: diplomás pályakezdők esetében a munkahelyi kompetenciák fontosságának megítélésékor szignifikáns jelentőséggel bír a szervezet mérete.*

A szervezeti méret alapján történő elemzés után a kommunikációs kompetenciák és a gazdasági ágak közötti kapcsolatot vizsgáltuk meg, mivel az idegen nyelvi tananyagba beépíthető kompetenciák közül ez az a készségcsoport, ami gazdasági áganként eltérő jelentőséggel bírhat.

**Harmadik hipotézisünk szerint a pályakezdő diplomásoktól elvárt kommunikációs kompetenciák fontosságának értékelését befolyásolja, hogy a szervezet melyik gazdasági ágban működik.**

Az alkalmazottaktól elvárt kommunikációs készségek és a foglalkoztató intézmény vagy vállalkozás tevékenységi profilja közötti összefüggések feltárására varianciaanalízist alkalmaztunk. Az elemzés szignifikáns különbséget ( $p=0,00$ ) mutatott ki a gazdasági ágak között. A főkomponensek átlagértékei szerinti eredmények azt mutatják, hogy a rábeszélő-, valamint az előadói képesség és általában véve a kommunikációs képességek főképpen a pénzügyi közvetítésben szükségesek, majd az oktatásban, ezt követően az energiaiparban, a kereskedelemben és a vendéglátásban. Ezek közül legfeljebb az energiaellátásban jelentősnek bizonyuló kommunikációs készség lehet meglepő, de az ügyfélszolgálatok erősödő szerepére és az ebben a szektorban is lényeges, üzleti tárgyalásokra gondolva magyarázható ez a fontosság (11. táblázat).

11. táblázat

*A kommunikációs főkomponens átlagértékei gazdasági áganként*

<i>Gazdasági ág</i>	<i>Főkomponens érték</i>
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás	- 0,270
Feldolgozóipar	-0,296
Energiaellátás	0,340
Építőipar	- 0,439
Kereskedelem	0,338
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	0,244
Szállítás, raktározás, posta, távközlés	- 0,436
Pénzügyi közvetítés	1,466
Ingatlan, gazdasági szolgáltatás	- 0,218
Közigazgatás, kötelező társadalombiztosítás	- 0,120
Oktatás	0,929

*Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2006) alapján történt elemzés eredményei.*



*Harmadik hipotézisünket – amely szerint a pályakezdő diplomásoktól elvárt kommunikációs kompetenciák fontosságának értékelését befolyásolja, hogy a szervezet melyik gazdasági ágban működik –, a statisztikai vizsgálat (főkomponens elemzés) igazolta: szignifikáns különbséget mutatott ki az egyes gazdasági ágak között.*

Összességében a munkahelyi kompetenciákra vonatkozó igények tekintetében megállapítható, hogy az Észak-alföldi régió foglalkoztatói ötös skálán mért hármas, négyes szinten elégedettek a pályakezdő diplomások kompetenciáival. A fontosság vonatkozásában a problémamegoldó készséget helyezték legmagasabbra, míg a következő fontossági szintre a döntéshozó képesség és a csapatmunkában való aktív részvétel került, nem sokkal megelőzve a harmadik fontossági szinten elhelyezkedő szervezési, kommunikációs és informatikai kompetenciákat. A kompetenciák munkahelyi súlya és a velük való elégedettség között legnagyobb különbséget a problémamegoldó készség esetében tapasztaltam. A munkavállalói kompetenciákra vonatkozó elvárások főképpen a mikro- és a nagy szervezeteknél tértek el az átlagértéktől. A kommunikációs készségek blokkján belül pedig szignifikáns különbség mutatkozott a gazdasági ágak között; kiemelkedően fontosnak bizonyult a pénzügy területén.

#### *4.1.4. Az idegennyelv-tudás szükséges készségei*

A szakirodalmi áttekintésben részletezett európai kutatások (*Hassid, 2002; REFLECT, 2002; ELAN, 2006*) eredményei szerint a vállalkozások a nemzetközi tevékenység sikertényezői között tartják számon az idegennyelv-tudást. A magyarországi munkaadók viszont, a már idézett Magyar Kereskedelmi és Iparkamara által végzett, országos felmérésben (*Selmeczy, 2006*), az elmúlt évek javuló tendenciája ellenére, még mindig elégedetlenek a diplomás pályakezdők idegen nyelvi tudásával, annak ellenére, hogy a felmérésben főképp Budapesten, vagy környékén működő cégeket kérdeztek meg. A megváltozott gazdasági és társadalmi viszonyok között az idegen nyelvek oktatói is új elvárásokkal találják magukat szembe. A klasszikus idegen nyelvi készségek fejlesztése mellett, adott munkakörhöz kapcsolódó, feladat-orientált, kreativitásra nevelő, valamint a szakmai és nyelvi részek megfelelő arányát alkalmazó tanterveket kell kidolgozniuk, ami a multikulturális munkakörnyezet elvárásait is magában foglalja (*F. Silye, 2002*). A szaknyelv-oktatás tartalmi elemeit az adott szakma és a fejlesztendő kompetenciák határozzák meg. Azt is érdemes viszont kideríteni, hogy oktatásból mekkora

arányt képviseljen a szaknyelv és az általános nyelv, illetve a szaknyelv bizonyos elemei milyen arányban részesüljenek.

**Negyedik hipotézisünk szerint nemzetgazdasági ágak szerint eltérő, hogy a diplomás pályakezdők munkaköreiben milyen típusú idegennyelv-tudásra van szükség, vagyis a nyelvtudáson belül a szaknyelv milyen súllyal szerepeljen.**

A munkaadókat arról is megkérdeztük, hogy mely készségekre és milyen mértékben van szükségük a pályakezdő diplomásoknak. A megkérdezettek a következő ötfokozatú skálán jelölték a készség szükségességét: 0 = nem szükséges, 1 = esetleg hasznos, 2 = hasznos, 3 = nagyon hasznos, 4 = feltétlenül szükséges. A kapott értékek alapján megállapítható, hogy az idegennyelv-tudás különböző elemeinek szükségességét megközelítően azonosnak ítélték a foglalkoztatók. Az eredmények szerint elmondható, hogy a szaknyelvre és az általános nyelvre hasonló mértékben van szükség diplomás munkakörökben. A kultúrák közötti kommunikációs készség valamivel alacsonyabb értékelése valószínűleg azzal magyarázható, hogy az Észak-alföldi régió cégeinek és intézményeinek főleg európai, vagyis azonos kultúrkörből származó külkapcsolatai alakultak ki. Valószínűsíthető, hogy a fogalom nem teljesen tisztázott értelmezése, illetve az a tény, hogy a köztudatba még nem épült be igazán szintén szerepet játszott az eredmény kialakulásában. A korábban idézett európai adatok is arra figyelmeztetnek azonban, hogy a kultúrák közötti kommunikáció, amelynek természetesen alapfeltétele a legalább középfokú nyelvtudás, nem elhanyagolható diszciplína (24. ábra).

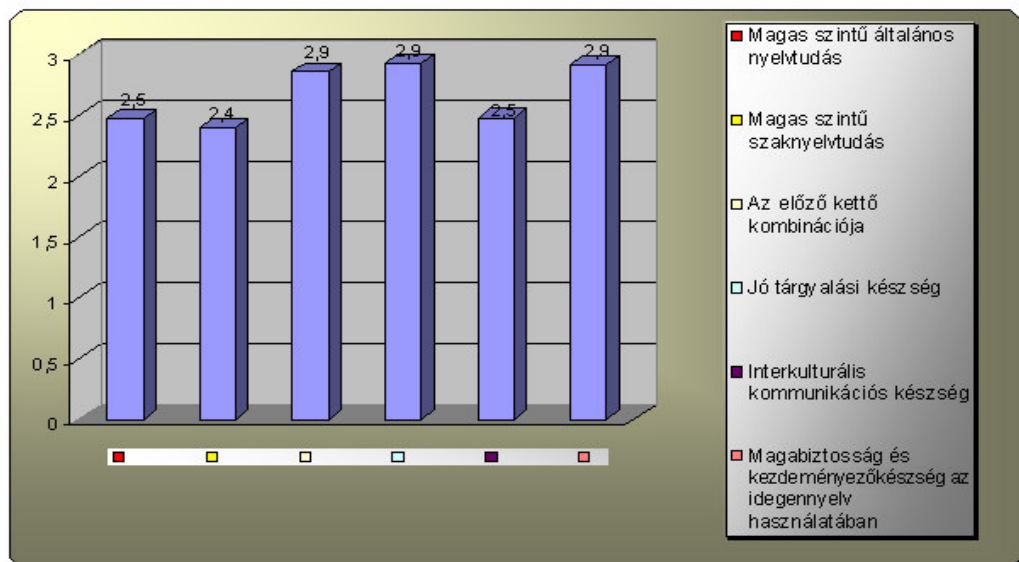
A hipotézis, vagyis a *gazdasági ágankénti különbségek*, statisztikai ellenőrzéséhez Kruskal-Wallis analízist használtunk. Mivel ez a módszer maximum hét kategóriával dolgozik, a tevékenységi profilok nagyobb csoportjait kellett létrehozni: követve a KSH osztályozását, az ipar kategóriába került a feldolgozóipar, az energiaellátás és az építőipar, ezen kívül létrehoztam egy gazdasági szolgáltatások kategóriát, amelybe a logisztikai, a postai, a távközlési, a pénzügyi és az egyéb gazdasági szolgáltatások tevékenységű munkáltatókat csoportosítottam. A szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás a KSH szűkebb osztályozási rendszerében nem alkot külön kategóriát, de az idegen nyelvek vizsgálata esetén kiemelt területnek számít, ezért külön kategóriaként kezeltük.

A hét gazdasági ág szerinti csoportosításban kapott eredmények alapján könnyen belátható, hogy a különböző gazdasági ágak esetében eltérés mutatkozott a magas szintű szakmai nyelvtudás, a szakmai és általános nyelvtudás kombinációja, valamint az

idegen nyelvek használatában bizonyított magabiztosság és kezdeményezőkézség megítélésében. A magas szintű szakmai nyelvtudásra legnagyobb szükség a kereskedelemben van, és legkisebb a jelentősége az oktatásban. A kereskedelemben, különösen a külkereskedelemben a speciális kereskedelmi kifejezések, rövidítések, klauzulák ismerete nélkül szinte értéktelennek mondható a nyelvismeret. Átlagosnál fontosabbnak tartották még a közigazgatási szervek, mivel ezek nagy része egészen speciális, szakigazgatási területeken működik, amelyekhez speciális szakszókincs és szaknyelv tartozik, például földhivatal, növény-egészségügyi intézet, EU-ügynökségek (12. táblázat).

24. ábra

*Az idegen nyelvi készségek fontosságának munkaadói megítélése*



Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján saját szerkesztés.

N=112

A szaknyelv iránti szükségletet vizsgálva a nemzetgazdasági területeknek két csoportját különíthetjük el. Szakmai idegennyelv-ismeretre legkevésbé az oktatásban, és a vendéglátásban van szükség, a többi területen átlag körüli vagy azt meghaladó értékek adódtak. Az oktatás és a vendéglátás szaknyelve, illetve szakszókincse tulajdonképpen az általános nyelv része. A szak és általános nyelvtudás kombinációja a kereskedelemben és az iparban igen fontos, míg az oktatásban, vendéglátásban és a többi területen kevésbé számít. A magabiztosság és kezdeményezőkézség a kereskedelemben, vendéglátásban nagyon jelentős tényező és viszonylag kisebb jelentőségű a többi területen. Ez az eredmény nem meglepő, hiszen ezeken a területeken a munkakörök nagyobb része az

értékesítéshez kapcsolódik, amely tevékenységnek nélkülözhetetlen elemei ezek a készségek (12. táblázat).

12. táblázat

*Az idegen nyelvi készségek fontossága az elemzésbe bevont hét gazdasági ágban*

<i>Gazdasági ág</i>	<i>1.</i>	<i>2.</i>	<i>3.</i>	<i>4.</i>	<i>5.</i>	<i>6.</i>
Mezőgazdaság	2,5	2,3	2,5	3,3	2,2	3,0
Ipar	2,4	2,4	3,0	2,7	2,4	2,6
Kereskedelem	2,6	2,8	3,2	3,2	2,8	3,4
Vendéglátás	1,8	1,8	2,2	3,4	2,0	3,2
Gazdasági szolgáltatások	2,7	2,2	2,7	2,8	2,6	2,5
Közigazgatás	2,4	2,5	2,6	3,0	2,3	2,9
Oktatás	2,0	1,5	2,2	2,4	2,1	2,9
Átlag	2,5	2,4	2,9	2,9	2,5	2,9

*Forrás:* Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján saját szerkesztés.

N=112

*Jelmagyarázat:* **1.** Magas szintű általános idegennyelvtudás. **2.** Magas szintű szaknyelvtudás. **3.** A kettő kombinációja. **4.** Jó tárgyalási készség. **5.** Interkulturális kommunikációs készség. **6.** Magabiztosság és kezdeményezőkészség az idegen nyelv használatában.

Azok a gazdasági ágak, ahol leginkább lényegesnek tartották a tárgyalási készséget, egybeesnek azokkal, akik a munkahelyi kompetenciák értékelésekor legmagasabbra pontozták a kommunikációs képességek csoportját nevezetesen a vendéglátás és a kereskedelem. A két kivétel a mezőgazdaság és az oktatás. A mezőgazdasági főprofilú szervezetek a kommunikációs képességeknek nem tulajdonítottak az átlagnál nagyobb jelentőséget, viszont az idegennyelv-tudáson belül, meglehetősen magasra értékelték a jó tárgyalási készséget, mivel a fő tevékenységükön kívül szinte kivétel nélkül értékesítéssel és beszerzéssel is foglalkoznak. Oktatási intézményeknél pedig, természetesen domináló a kommunikáció jelentősége, a tárgyalás viszont igen ritka munkafeladat (11. és 12. táblázat).

A vizsgált idegen nyelvi készségek használatában és elvárásában, nemzetgazdasági áganként, megmutatózó különbségek statisztikai igazolására a Kruskal-Wallis analízist használtuk. Szignifikáns különbség a magas szintű szakmai nyelvtudás (2.), a szakmai és általános nyelvtudás kombinációja (3.), valamint az idegen nyelvek használatában bizonyított magabiztosság és kezdeményezőkészség (6.) megítélésében igazolódott  $p=0,003$ ;  $0,01$ ;  $0,012$  szignifikanciával, 95%-os megbízhatósági szinten (13. táblázat).

*A statisztikai vizsgálat (Kruskal-Wallis analízis) szignifikáns különbséget bizonyított a magas szintű szakmai nyelvtudás, a szakmai és általános nyelvtudás kombinációja, valamint az idegen nyelvek használatában szükséges magabiztosság és kezdeményező-készség megítélésében a különböző gazdasági ágak esetében. Negyedik hipotézisünk*

igazolódott: az, hogy a szervezet melyik nemzetgazdasági ágba tartozik szignifikánsan befolyásolja, hogy mennyire fontosnak értékeli a magas szintű szaknyelvi ismereteket.

### 13. táblázat

*Az idegen nyelvi készségek fontosságának Kruskal-Wallis elemzés eredménytáblázata*

<i>Nyelvi készség</i>	<i>1.</i>	<i>2.</i>	<i>3.</i>	<i>4.</i>	<i>5.</i>	<i>6.</i>
X <sup>2</sup> érték	7,266	17,667	15,162	5,752	3,818	14,663
Szabadságfok	5	5	5	5	5	5
Szignifikancia	0,202	0,003	0,001	0,331	0,576	0,012

*Forrás:* Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján történt saját elemzés eredményei.

*Jelmagyarázat:* **1.** Magas szintű általános idegennyelvtudás. **2.** Magas szintű szaknyelvtudás. **3.** A kettő kombinációja. **4.** Jó tárgyalási készség. **5.** Interkulturális kommunikációs készség. **6.** Magabiztosság és kezdeményezőkészség az idegen nyelv használatában.

A gazdasági ágakat együttesen kezelve megállapítható, hogy az idegennyelv-tudás készségei megközelítőleg egyenlő jelentőségűnek mutatkoztak az észak-alföldi szervezeteknél. A felsőfokú oktatás számára lényeges, hogy a magas szintű szaknyelvtudást a kereskedelemben és a közigazgatásban ítélték a legszükségesebbnek, legkevésbé fontosnak pedig az oktatásban. Az idegen nyelvek használatában bizonyított magabiztosság és kezdeményezőkészség a kereskedelemben és a vendéglátásban bizonyult átlagostól jelentősebbnek. Mind a hat idegen nyelvi készséget figyelembe véve is elmondható, hogy az oktatási ágazat igényli a legkevésbé a nyelvtudást.

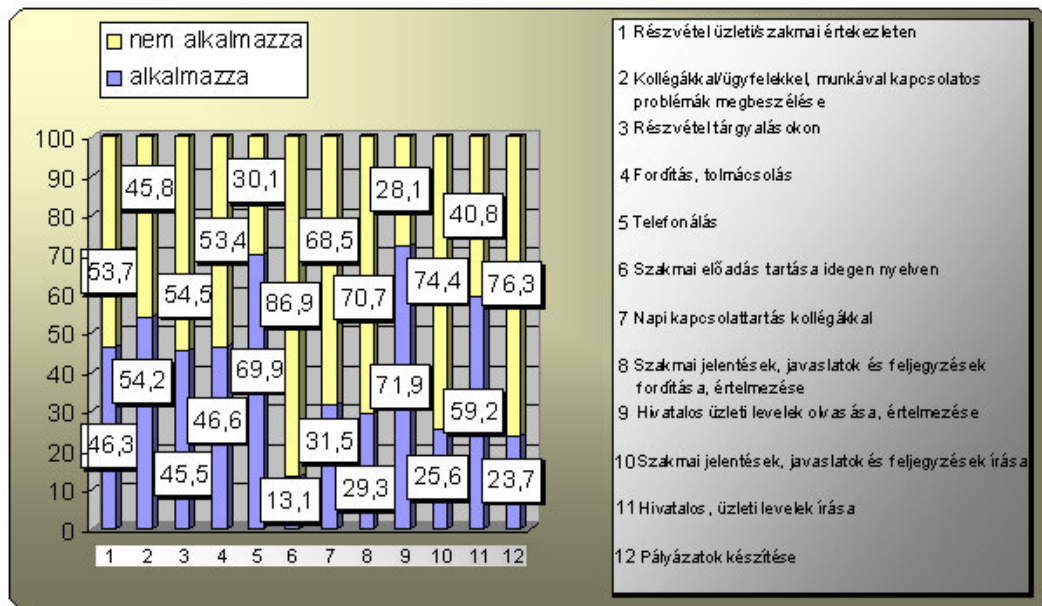
#### 4.1.5. Idegennyelv-tudást igénylő munkahelyi feladatok

Az idegen nyelvi tantervek tervezésekor – az idegen nyelvi készségek aránya mellett – az idegen nyelvi feladatok gyakoriságát kell figyelembe venni. Az Észak-alföldi régióban foglalkoztatást végző vállalkozásokat és intézményeket arról is megkérdeztük, hogy a különböző munkafeladatok közül melyekben kell a pályakezdő diplomás munkatársaknak idegen nyelvet használniuk. A munkaadók igen (1) és nem (0) válaszai alapján a 25. ábrán szemléltetett összesített eredmény született. A válaszokat a szóbeli és írásbeli kommunikáció megoszlása szempontjából értelmezve megállapíthatjuk, hogy a tisztán szóbeli és a teljesen írásbeli feladatok megközelítőleg azonos arányban szerepelnek (47, illetve 41%). A nyelvi feladatokra azonban inkább a szóbeliség és az írásbeliség kevertsége, egymás kiegészítése, valamint a különböző tevékenységek szimultánsága jellemző, amit alátámaszt a Zsubrinszky (2006) által, egy multinacionális cég különböző egységeinél

végzett vizsgálat is. A feladatok sorában szembeötlően alacsony (13,1%) az idegen nyelven tartott előadások gyakorisága, a két kiugróan leggyakoribb feladat pedig a hivatalos levelek olvasása (71,9%) és a telefonálás (69,9%). Viszonylag gyakori munkafeladat még az üzleti levelek írása (59,2%) és a problémák megbeszélése (54,5%) (25. ábra).

25. ábra

*Idegennyelv-tudást igénylő munkafeladatok alkalmazásának százalékos aránya*



Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján saját szerkesztés.

N=112

**Ötödik hipotézisünk szerint az idegen nyelvi munkahelyi feladatok előfordulásánál nem várható teljes homogenitás annak alapján, hogy a szervezet milyen gazdasági ágban működik.**

Az idegennyelv-tudást igénylő munkafeladatok és a gazdasági ágak közötti korreláció statisztikai igazolására loglineáris elemzést használtunk. Az elemzéshez tevékenységük alapján hét kategóriába soroltuk a foglalkoztatókat: mezőgazdaság, ipar, kereskedelem, vendéglátás, gazdasági szolgáltatások, közigazgatás és oktatás. Ezt egészítik ki az elemzésbe bevont sorszámozott munkafeladatok (14. táblázat). Az illesztett modell a következő:

$$\ln(m_{ij}) = u + \lambda_i^{\text{tevékenység}} + \lambda_j^{\text{feladat}} + \lambda_{ij}^{\text{tevékenység} \times \text{feladat}}$$

A modell alakjából is látható, hogy amennyiben a modell illeszkedése szignifikáns, úgy igazolható a feladatok alkalmazásának különbsége a gazdasági ágak között. A modell illeszkedése kiváló, az LR chinégyzet próba  $p=1,00$  valószínűséggel ezt mutatta. A modell változóinak kódolása ugyancsak a 14. táblázatban olvasható.

## 14. táblázat

*A gazdasági ágak és az idegen nyelvi feladatok elemzésének változói*

<i>Tényező</i>	<i>Index</i>	<i>Kód</i>	<i>Jelentés</i>
Gazdasági ág	I	1	Mezőgazdaság
		2	Ipar
		3	Kereskedelem
		4	Vendéglátás
		5	Gazdasági szolgáltatások
		6	Közigazgatás
		7	Oktatás
Munkafeladat	J	1	Részvétel szakmai találkozók
		2	Problémák megbeszélése
		3	Részvétel tárgyalásokon
		4	Fordítás, tolmácsolás
		5	Telefonálás
		6	Szakmai előadás tartása idegen nyelven
		7	Hivatalos üzleti levelek olvasása, értelmezése
		8	Hivatalos, üzleti levelek írása
		9	Pályázatok készítése

*Forrás:* Saját szerkesztés.

A következő, 15. táblázat az  $\lambda_{ij}^{\text{tevékenység} \times \text{feladat}}$  paraméterek becsléseit tartalmazza, amelyben a 0 körüli érték azt jelenti, hogy az összes gazdasági ágat figyelembe véve az átlagos érték a jellemző az adott gazdasági ágban. Minél inkább negatív a paraméter értéke, annál inkább nem jellemző a feladat alkalmazása az adott tevékenységű cégekre, mivel az átlagos értéktől relatíve nagyobb mértékű az eltérés a nem alkalmazás irányába. A pozitív paraméterérték az átlagtól relatíve nagyobb mértékű eltérést mutat az alkalmazás irányába. A fentiakat tekintve elmondható, hogy az idegen nyelvi feladatok közül a szakmai értekezleteken való részvétel leginkább a kereskedelemben, a mezőgazdaságban és az iparban jellemző, legkevésbé viszont a vendéglátásban. A kettes számú feladat: a kollégákkal, ügyfelekkel, munkával kapcsolatos problémák megbeszélése viszont kifejezetten jellemző a vendéglátásban, míg a többi területen ez az átlagostól ritkábban fordul elő. Az Észak-alföldi régió vendéglátó- és szállodaiiparában úgy tűnik egyáltalán nem jellemző idegen nyelvi feladat a tárgyalás. Amennyiben utazási irodákon keresztül értékesítik a szálláshelyeket, előfordulhat, hogy csak a külföldi turistákkal kell idegen nyelvet használniuk. Az oktatásban kimutatott, tárgyalásra vonatkozó, kis értékszám viszont nem szorul magyarázatra. Az idegen nyelven folytatott tárgyalások a többi munkaterületen meglehetősen gyakoriak. A fordítást, tolmácsolást illetően szinte ugyanaz a helyzet, mint a tárgyalással, azaz a vendéglátásban a

legkevésbé tipikus. A telefonálás az oktatásban, a közigazgatásban nem jellemző, ezeken a területeken az idegen nyelvre a konzorciumos, pályázati együttműködések keretében van szükség, így nem válik a napi munka részévé. A szakmai előadás tartása leginkább az oktatási szektorban jellemző, például külföldi konferenciákon való részvétel esetében, a kereskedelemben és vendéglátásban viszont nem jellemző. Szinte ugyanez mondható el a pályázatírással kapcsolatban is (9. feladat). A hivatalos és üzleti levelek olvasása leginkább a kereskedelemre jellemző, és relatíve kevésbé tipikus a közigazgatás, valamint a gazdasági szolgáltatások néven összefoglalt logisztikai, postai, távközlési, pénzügyi, ingatlan, valamint az egyéb gazdasági szolgáltatást végző vállalkozásoknál. Hivatalos, üzleti levelek írására leginkább a kereskedelemben van szükség (15. táblázat).

15. táblázat

*A gazdasági ágak és az idegen nyelvi feladatok loglineáris elemzésének paraméterei*

Gazdasági ág	Feladat								
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Mezőgazdaság	2,38	-2,10	0,94	0,93	0,22	2,31	0,37	0,38	0,32
Ipar	1,65	-1,84	1,56	1,44	0,74	2,60	-0,09	-0,15	0,55
Kereskedelem	2,65	-1,07	1,36	1,28	0,42	-7,69	0,72	0,92	-5,74
Vendéglátás	-6,87	8,29	-6,87	-7,90	0,39	-6,02	0,38	-0,38	-2,00
Gazdasági szolgáltatás	0,70	-1,28	2,25	1,02	0,68	2,58	-1,25	0,25	0,63
Közigazgatás	0,06	-,85	1,56	1,15	-0,53	2,26	-0,52	0,85	2,80
Oktatás	-0,57	-1,15	-0,8	2,08	-1,92	3,96	0,39	-1,87	3,44

*Forrás:* Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján saját szerkesztés.

*Jelmagyarázat:* 1–9 feladatokat ld. a 14. táblázatban.

A gazdasági ágak és az idegen nyelvi munkafeladatok loglineáris elemzése során szignifikáns különbséget a következő idegen nyelvi munkafeladatoknál találtunk: részvétel szakmai találkozókra (1.), kollégákkal, ügyfelekkel, munkával kapcsolatos problémák megbeszélése (2.), részvétel tárgyalásokon (3.) és telefonálás (5.). Ezek a következő  $p$  értékekkel társulnak: 0,000; 0,0006; 0,0341 és 0,0232.

*Hipotézisem igazolódott. A statisztikai vizsgálat (loglineáris elemzés) szignifikáns különbséget mutatott ki az egyes gazdasági ágak között bizonyos idegen nyelvi munkafeladatok használatában, amelyek a következők: részvétel szakmai találkozókra, problémák megbeszélése, részvétel tárgyalásokon és telefonálás. Gazdasági ágak alapján teljes homogenitás nem bizonyosodott be.*

Az idegennyelv-tudást igénylő munkafeladatok közül összességében a levelezés és a telefonálás fordul elő leginkább, legkevésbé pedig az idegen nyelvű szakmai előadás.



Szinte minden munkafeladatot tekintve a kereskedelmi cégeknél mutatkozott a legnagyobb gyakoriság, míg a vendéglátásban voltak a leginkább szélsőségesek az adatok.

#### *4.1.6. Jelenleg használt idegen nyelvek*

Az idegennyelv-oktatás talán legfontosabb döntése, hogy milyen nyelveket és milyen arányban tanítson. Általánosságban vagy globálisan szemlélve a kérdést természetes, hogy az angol a leghasznosabb idegen nyelv. Az európai idegennyelv-használatra vonatkozó felmérések tanúsága szerint is (*ELAN, 2006; Feely–Winslow, 2006*) a nagyvállalatok mintegy 60 százaléka a „semleges” angolt használja a belső kommunikációra, valamint a vevőkkel történő kapcsolattartásra. Bár Magyarországon csak a legutóbbi években kezdődött el az egyes idegen nyelvek iránti igények felmérése, a már megjelent eredmények egyértelműen az angol szükségességét támasztják alá. Egy egészen friss kutatás (*Dévény–Szőke, 2007*), amely munkaterületek és vezetői szintek alapján vizsgálta az idegen nyelvek számára és fontosságára vonatkozó igényt, az angolt minden vezetői szinten és minden munkaterületen dominánsnak találta. A kutatásba bevont 98 vállalkozás többsége Budapest környéki és nagyobb méretű szervezet volt.

Vizsgálatunkban az idegen nyelvek Észak-alföldi régióbeli használatának és fontosságának felderítésén belül arra is megerősítést kerestünk, hogy térségünkben is igaz-e az angol, mint a kommunikáció globális nyelve elmélet. A kérdés azért is helytálló, mert a régió gazdasági kapcsolatai nem indokolnák az angol nyelv gyakori használatát (2., 3., 4. táblázat). A jelenleg használt és a jövőben hasznosnak vélt idegen nyelvek felmérésekor, a munkaadói oldal igényeinek elemzésén keresztül, a régió korábban részletezett, nemzetközi, gazdasági kapcsolatainak nyelvhasználatra gyakorolt hatására is kíváncsiak voltunk. Az empirikus vizsgálat előtt feltételeztük az angol, mint közvetítő nyelv dominanciáját az Észak-alföldi régióban is. A magyar külgazdasági kapcsolatok (3. és 4. táblázat) a német, a francia, az olasz és az orosz nyelv jelentőségét valószínűsítették a kereskedelem és esetleg a mezőgazdaság területén. A régióba érkező német turisták nagy száma okán pedig feltételezhetjük a német nyelv kiemelt jelentőségét a turizmusban.

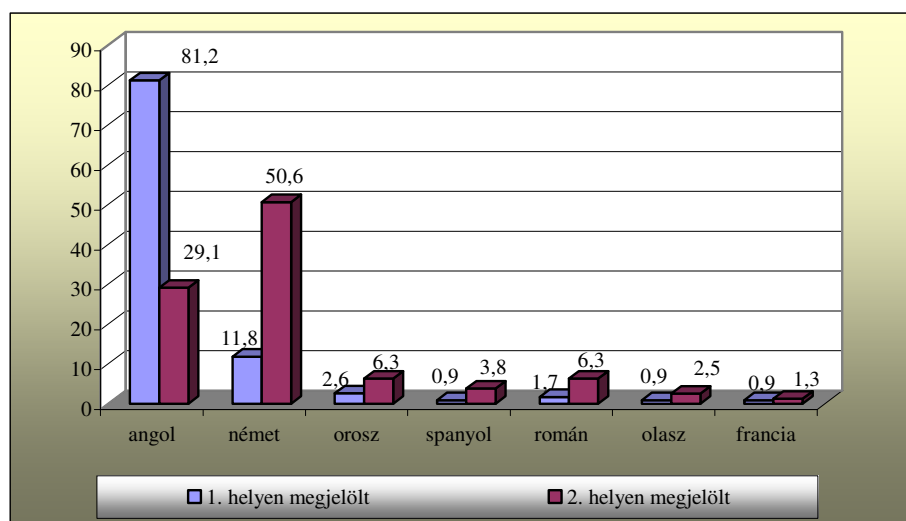
**Hatodik hipotézisünk komplex jellegű, egymással szorosan összetartozó és nehezen elválasztható területeket érint: az Észak-alföldi régióban minden nemzetgazdasági ágban az angol a domináns idegen nyelv, viszont a német, a francia, az**

**olasz és az orosz nyelv jelenlegi használata és ennek alapján az ismeretük iránti igény nemzetgazdasági áganként eltérő lehet.**

A kérdőív egyik pontjában a munkaadókat a jelenleg használt öt idegen nyelv fontossági sorrendben történő megjelölésére kértük. Első és második helyen néhány munkaadó két, vagy több egyenlő fontosságú idegen nyelvet is megadott. A negyedik és ötödik hely lehetőségét viszont már kevesen használták ki, ezért az ábrákon csak az első három helyen leggyakrabban említett idegen nyelvek szerepelnek (26. ábra).

26. ábra

*Az első és második helyen megjelölt leggyakrabban használt idegen nyelvek százalékos aránya az Észak-alföldi régió foglalkoztatóinál*



*Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján saját szerkesztés. N=112, illetve 80*

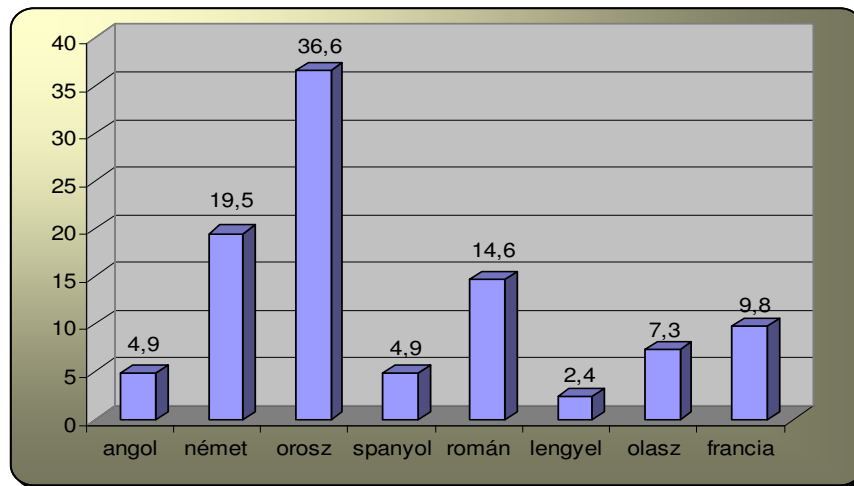
Az első helyen említett idegen nyelvek arányát tekintve az angol nyelv dominanciája nem szorul bizonyításra. Azok, akik első helyen nem az angolt említették, második helyen szinte kizárólag az angolt nevezték meg. A legtipikusabb válaszok is az angol/német dominanciát sugallták: a munkáltatók több mint 28 százalékánál az angol volt az egyetlen jelenleg használt idegen nyelv, további 20 százaléknál első helyen angol, második helyen német szerepelt és más nyelveket nem használnak. Ez azt az elméletet támasztja alá, hogy az angol a nemzetközi kommunikáció legfőbb csatornája, függetlenül a kommunikációban résztvevők származásától vagy anyanyelvétől. A kutatásba bevont szervezetek közül – kivéve a német nyelvterületről származókat – szinte mindenhol az angol a kommunikáció nyelve, annak ellenére, hogy a tulajdonosok, illetve a felső vezetők ritkán angol anyanyelvűek. Magyarország külkereskedelmi forgalmát te-

kintve, nem meglepő a német nyelv második helyezése első helyen, illetve az, hogy második helyen ezt a nyelvet jelölték be legtöbben az Észak-Alföldön. A német egyértelműen a második fontosságú nyelv az Észak-alföldi régióban annak ellenére, hogy a Németországból eredő működő tőke befektetések mindössze 1,4 százaléka, az Ausztriából származóknak pedig csak 0,3 százaléka jutott az Észak-Alföldre (KSH, 2005).

A kérdőíves vizsgálat további figyelemre méltó tanulsága, hogy a fontosság szerint harmadik helyre sorolt idegen nyelvek között már jelentősen megnövekszik az angol-német hegemonián kívüli nyelvek aránya. Nyilvánvalóan a harmadik helyre sorolt nyelvek ismeretét gazdasági érték alapján harmadlagosnak lehet tekinteni, de nem elhanyagolhatónak. Nemzetközi szakmai, üzleti kapcsolatok terén az angol ugyan a közvetítő nyelv, amelynek nemzetközi vagy globális változata fokozatosan egyszerűsödik és szabályszerűvé válik, annak következtében, hogy növekszik a nem angol anyanyelvű felhasználók száma, de közismert, hogy minden országban másképp viszonyulnak ahhoz az emberhez, aki anyanyelvükön szól a helyiekhez. Az üzleti, szakmai együttműködés is kötetlenebbé válik, különösen, ha személyes találkozások is történnek (27. ábra).

27. ábra

*A harmadik helyen megjelölt legfontosabb idegen nyelvek aránya*



Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján saját szerkesztés.

N=41

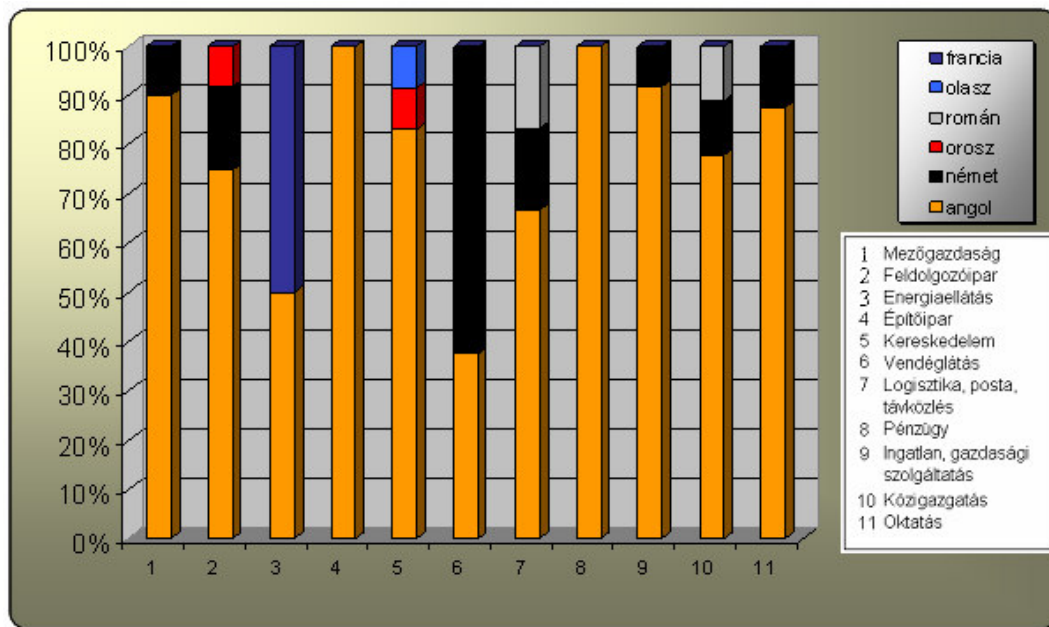
Az idegen nyelveknek a Régió gazdaságában betöltött szerepe után azt vizsgáltuk meg, hogy milyen idegen nyelveket preferálnak a nemzetgazdaság egyes területein. A 28. ábra a munkaadók által első helyen megjelölt, vagyis jelenleg leggyakrabban használt idegen nyelveket mutatja be gazdasági áganként. Megállapítható, hogy csak az első helyen történt felsorolásokat tekintve is, az angol nyelv többi idegen nyelvhez viszonyított aránya az

átlagostól magasabb az építőiparban, pénzügyi területen, az ingatlan és egyéb gazdasági szolgáltatások üzletágban, a mezőgazdaságban, a közigazgatásban és az oktatásban. Az iskolák angol nyelv preferenciája elsősorban a pályázati együttműködésekkel magyarázható. Ugyanez lehet az oka a közigazgatásbeli angol túlsúlynak is, illetve az a tény, hogy az Európai Unió intézményrendszerében a hivatalosan deklarált három munkanyelv ellenére az angol tekinthető az ügyintézés kommunikációs csatornájának.

A német nyelv használata jelentősen meghaladja az átlagot a turizmus területén. Annak, hogy az ipari szektorban nem jellemző a német nyelv használata, erőteljes szerepe van a német anyanyelvű területekről Magyarországra irányuló közvetlen külföldi tőkebefektetés csekély számának. A német nyelvterületről származó cégek a közép- és nyugat-magyarországi térségeket részesítik előnyben. Figyelemre méltó még a francia nyelv átlagot messze túllépő gyakorisága az energiaiparban. A kiterjedtebb olasz-magyar kapcsolatok miatt tipikusabbnak mondható az olasz nyelv fontossága a kereskedelemben, valamint a román nyelv közigazgatásban és logisztikai területen történő viszonylag gyakori használata (KSH, 2005; 28. ábra).

28. ábra

*Az Észak-alföldi régió munkáltatói által jelenleg használt idegen nyelvek százalékos aránya gazdasági áganként (első helyen megjelölt idegen nyelv)*



Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján saját szerkesztés.

N=112

Az első helyen megjelölt idegen nyelvek az angol és német nyelv jelentőségét mutatják, az összesített adatok alapján pedig, az Észak-alföldi régióban jelenleg használt idegen nyelvek csoportján belül – jelentőségét tekintve – az angol, a német és az orosz nyelv különül el egyértelműen (28., 26., 27. ábra).

A foglalkoztatók tevékenységi profilja és adott idegen nyelvek használata közötti összefüggés kimutatására a Kruskal-Wallis analízist használtuk a korábbi elemzéseknél már alkalmazott hét kategóriával. A statisztikai elemzésbe minden első helyre rangsorolt idegen nyelvet bevontunk, minden helyezési pozícióban. Pontozással tettünk különbséget a nyelv helyezése szerint: amennyiben első helyre rangsoroltak egy idegen nyelvet, akkor öt pontot kapott, ha második helyre akkor négyet, stb. Az így elvégzett analízis eredményeként minden gazdasági ágban érvényesül az angol nyelv túlsúlya. A német nyelv második helye szintén jól érzékelhető. A német nyelv használata leginkább a vendéglátás területén közelítette meg az angolt. Az angol nyelv tekintetében a gazdasági ágak között nem volt szignifikáns különbség, mindenhol elsődleges idegen nyelv, viszont a német, az orosz, az olasz és a francia nyelvek használatában kimutatható a differencia az egyes nemzetgazdasági ágak között,  $p=0,003$ ;  $0,025$ ;  $0,000$ ; és  $0,001$  szignifikanciákkal. A hét kategóriás beosztás alapján megállapítható, hogy mind az öt helyezést figyelembe véve a németet a vendéglátásban és az oktatásban, az orosz a kereskedelemben és a vendéglátásban, az olaszt a kereskedelemben, a franciát pedig az oktatásban használják az átlagostól gyakrabban (16. táblázat).

#### 16. táblázat

*A gazdasági ágak és az idegennyelv-használat közötti korreláció Kruskal-Wallis analízisének eredményei (összesített rangátlagok)*

<i>Gazdasági ág</i>	<i>Angol</i>	<i>Német</i>	<i>Orosz</i>	<i>Spanyol</i>	<i>Román</i>	<i>Olasz</i>	<i>Francia</i>
Mezőgazdaság	4,424	2,375	0,327	0,355	0,2545	0,133	0,073
Ipar	4,878	2,710	0,377	0,236	0,660	0,049	0,511
Kereskedelem	4,818	1,546	1,273	0,273	0,364	1,000	0,000
Vendéglátás	4,400	3,800	1,200	0,000	0,000	0,200	0,400
Gazdasági szolgáltatás	4,735	2,687	0,360	0,000	0,573	0,054	0,380
Közigazgatás	4,812	1,687	0,751	0,000	0,751	0,000	0,438
Oktatás	4,846	3,693	0,308	0,077	0,308	0,000	1,385
Összes	4,776	2,384	0,697	0,183	0,481	0,344	0,343

*Forrás:* Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján történt elemzés.

*Hatodik hipotézisünk – az angol nyelv dominanciája, valamint a német, az orosz, az olasz és a francia nyelv használatának gazdasági ágak szerint eltérő aránya – igazolódott. A statisztikai vizsgálat (Kruskal-Wallis elemzés) kimutatta az angol, mint idegen nyelv elsődleges szerepét minden gazdasági ágban, valamint a német, az orosz, az olasz és a francia nyelvek gazdasági ágak szerint eltérő használati arányát az Észak-alföldi régióban.*

A jelenlegi nyelvhasználatot tulajdonosi forma szerint is elemeztük. Európai Unió csatlakozásunk különösen a költségvetési és a non-profit szektorban növelte meg az idegen nyelvek iránti igényeket. Magyarország tranzitszerepének erősödése pedig főleg a magánszektorban lendíti fel mind az angol, mind a környező országok nyelvének jelentőségét. Ezért érdemes tulajdonosi forma szerint is vizsgálni a nyelvhasználatot.

**Hetedik komplex hipotézisünk szerint az Észak-alföldi régióban is az angol számít a leggyakrabban használt idegen nyelvnek, függetlenül a szervezet tulajdonosi formájától, és a többi idegen nyelv használatának arányát sem befolyásolja a szervezeti tulajdonosi forma.**

A 17. táblázat az első helyen megjelölt nyelvek használatát mutatja be egy-egy tulajdonosi formán belül. Legkiugróbb adatként szembevetjük, hogy a non-profit szektorban, legalábbis első helyen, kizárólagos az angol nyelv előfordulása, ami a pályázati munkáknak és együttműködéseknek tudható be. Az angol a többi tulajdonosi szektorban is dominál. Az Unió irányadó szerveivel történő kapcsolattartás felértékeli az uniós munkanyelvek, elsősorban az angol presztízst és gyakorlati hasznát. Már több törvényjavaslat is született arra vonatkozóan, hogy a költségvetési intézményeknél új, diplomás alkalmazott felvételekor kötelezően előírják az EU valamelyik munkanyelvének – angol, német, francia – középfokú nyelvvizsgával igazolt ismeretét. Bizonyos pályázati lehetőségek és információk csak angolul (esetenként franciául) érhetőek el, ugyanakkor a partnerek közötti együttműködést segítheti az anyanyelv használata. A kutatás-fejlesztés növekvő szerepe az angol nyelv pozícióját erősíti minden szektorban. Csatlakozásunk után nagyságrendekkel emelkedett a munkaerő, főleg angol nyelvterületre irányuló, mobilitása, amelynek szervezésében az állami, a magán és a non-profit szektor egyaránt részt vesz.

A tulajdonosi forma és a nyelvhasználat összefüggéseinek statisztikai bizonyítására ugyancsak a Kruskal-Wallis analízist alkalmaztuk. Az elemzés az első helyen említett

idegen nyelvekre terjedt ki, de mind az öt helyen történt megjelölést figyelembe vettük, a fentebb említett pontozásos rendszerben. Minden tulajdonosi forma esetében teljesen egyértelműen bebizonyosodott az angol, mint idegen nyelv uralkodó helyzete. Világosan látszik, hogy a részben külföldi tulajdonú cégeket kivéve a német a második legelterjedtebb idegen nyelv. Az angol, a német, az orosz, a spanyol és a román nyelvek használatában a statisztikai analízis nem tárt fel szignifikáns különbséget a tulajdonosi formák között. Az olasz és a francia nyelv használatában viszont szignifikáns különbséget ( $p=0,00$  és  $p=0,02$ ) mutatott ki az elemzés. Az olasz nyelvet jellegetesen a részben külföldi tulajdonú cégek, a francia nyelvet a költségvetési és non-profit szervezetek használják. A francia nyelvet harmadik helyre sorolta több oktatási intézmény, így alakulhatott ki ez a kissé meglepő eredmény (18. táblázat).

17. táblázat

*Az első helyre sorolt idegen nyelvek tulajdonosi forma szerinti százalékos aránya*

Nyelv	Tulajdonosi forma				
	költségvetési intézmény	magyar tulajdonban levő cég	külföldi tulajdonban levő cég	részben külföldi tulajdonban levő cég	non-profit szervezet
Angol	78,6	85,2	92,3	28,6	100,00
Német	8,0	14,2	16,6	20,0	
Orosz		5,4			
Spanyol				20,0	
Román	4,0	1,7			
Olasz				20,0	
Francia		1,7			

*Forrás:* Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján saját szerkesztés.

N=112

18. táblázat

*A tulajdonosi formák és az idegennyelv-használat közötti korreláció Kruskal-Wallis analízisének eredményei*

Tulajdonosi forma	Angol	Német	Orosz	Spanyol	Román	Olasz	Francia
Költségvetési intézmény	4,779	2,565	0,777	0,050	0,771	0,000	0,989
Magyar tulajdonban levő cég	4,791	2,638	0,892	0,219	0,542	0,280	0,317
Külföldi tulajdonban levő cég	4,829	1,632	0,280	0,119	0,089	0,143	0,107
Részben külföldi tulajdonban levő cég	4,229	1,091	0,000	0,305	0,709	2,673	0,000
Non-profit szervezet	5,000	2,633	0,000	0,000	0,239	0,000	0,835
Összes	4,776	2,384	0,697	0,183	0,481	0,344	0,343

*Forrás:* Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján történt elemzés.

*Hipotézisünket a statisztikai vizsgálat az angol, a német, az orosz, a spanyol és a román nyelvek használatában igazolta: a régióban tulajdonosi forma alapján is az angol a leggyakrabban alkalmazott idegen nyelv. Az angol, a német, az orosz, a spanyol és a román nyelvek használatának arányát nem befolyásolja jelentősen a szervezetek tulajdonosi szerkezete.*

Mivel felmérésünk az Észak-alföldi régióban dolgozó diplomás pályakezdőkre vonatkozott, összehasonlítottuk a régióban idegen nyelvet tanuló egyetemisták és főiskolások arányait a munkaadók igényeivel. Sok diplomához kötött munkakör esetében egyértelmű az angol nyelv elsőbbsége, ám az összehasonlítás eredményeként elmondható, hogy az orosz, az olasz és a spanyol nyelv ismeretére valamivel nagyobb lenne az igény, mint a nyelvet tanulók száma. Az európai adatokhoz hasonlóan, az Észak-alföldön is az angol a leggyakrabban beszélt és tanult idegen nyelv alap-, közép- és felsőfokon egyaránt, hiszen a gazdaság igényei elsődleges befolyással bírnak a nyelvtanulók által választott idegen nyelvre. Ugyanez az oka annak, hogy a régió általános és középiskoláiban még kisebb a különbség az angolul és németül tanulók száma között, az egyetemeken és főiskolákon már sokkal markánsabb: hozzávetőleg két és félszer annyian tanulnak angolul, mint németül (19. táblázat; KSH, 2001; KSH, 2006a, b, c).

#### 19. táblázat

*Az Észak-alföldi régióban a különböző idegen nyelveket tanuló egyetemi, főiskolai hallgatók aránya az összes idegen nyelvet tanuló egyetemista, főiskolás számához viszonyítva, 2005/2006*

<i>Tanult idegen nyelv</i>	<i>Százalékos arány</i>
Angol	66,0
Német	27,0
Francia	2,5
Orosz	2,1
Olasz	1,5
Spanyol	0,3

*Forrás: KSH, 2006a, b, c.*

Az Észak-alföldi régió munkahelyein a jelenleg használt idegen nyelvek közül – alátámasztva az egész Európában érvényesülő tendenciát – kiemelkedik az angol nyelv. Úgy tűnik, hogy a német anyanyelvűeket kivéve, szinte minden nemzet polgára számára ez vált a nemzetközi kommunikáció elsődleges eszközévé. Hasznosságát tekintve második a német



nyelv. Nem lebecsülendő azonban a többi idegen nyelv szerepe sem, hiszen az anyanyelv használata esetén a szakmai és üzleti kapcsolatok egészen más szintre kerülhetnek.

#### *4.1.7. A jövőben hasznosnak vélt idegen nyelvek*

Az oktatási intézmények számára az is fontos, hogy a jövőre vonatkozóan mely idegen nyelvek használatát prognosztizálják a cégek és intézmények. Ehhez kapcsolódik az újabb hipotézis.

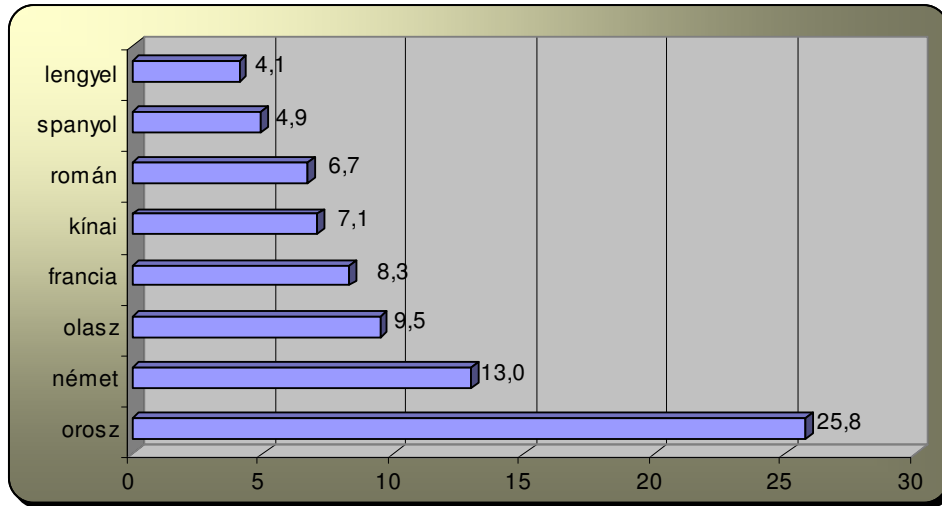
#### **Nyolcadik hipotézisünk szerint a jövő szempontjából hasznosnak vélt leggyakoribb idegen nyelvek súlya gazdasági áganként eltérő lehet.**

A jövő szempontjából hasznos idegen nyelveknél azokat sorolták fel a munkaadók, amelyeket szervezetükénél jelenleg nem használnak, de a jövőre nézve – új üzleti, együttműködési lehetőségeknél – hasznosnak vagy szükségesnek ítélnék meg. Ezek a nyelvek hiányolt idegen nyelveknek is tekinthetők. Összesen itt is öt nyelv, fontossági sorrendben történő, megjelölésére volt lehetőségük. Az előző fejezetben alkalmazott pontozási rendszer alapján, az első helyen megjelölt idegen nyelv öt pontot, a második helyen megjelölt négy pontot kapott, stb. A 29. ábrán annak a nyolc idegen nyelvnek a százalékos aránya szerepel, amely az összes helyezést figyelembe véve a legtöbb pontot kapta. A százalékos arányokat az összes helyezési pontszámból számoltuk ki. A munkaadók által prognosztizált nyelvhasználat összesített eredménye alapján megállapítható, hogy több figyelmet érdemelne az oktatási intézmények palettájáról egyre inkább eltűnőben lévő orosz nyelv oktatása. Az orosz, olasz és spanyol nyelveknél már a jelenlegi nyelvhasználat esetén is negatívum mutatkozott az oroszul, spanyolul és olaszul tanuló egyetemi hallgatók arányával összevetve. Az utóbbi évek világgazdasági folyamatait figyelembe véve nem meglepő a kínai nyelv ismerete iránti igény. Anyanyelvként, már jelenleg is, a kínai nyelv mandarin változata a legelterjedtebb bolygónkon (29. ábra; net 2).

A jövőbeli piaci lehetőségek, együttműködések szempontjából hasznosnak talált idegen nyelvek nemzetgazdasági ágankénti lebontásából kiemelhető, hogy a mezőgazdasági szervezetek 80, a vendéglátással foglalkozó vállalkozások 60 százaléka, a ma még általuk nem használt idegen nyelvek közül, első helyen az oroszot tartotta legfontosabbnak (30. ábra).

29. ábra

A jövőben hasznosnak ítélt idegen nyelvek százalékos aránya az összesített eredmények alapján

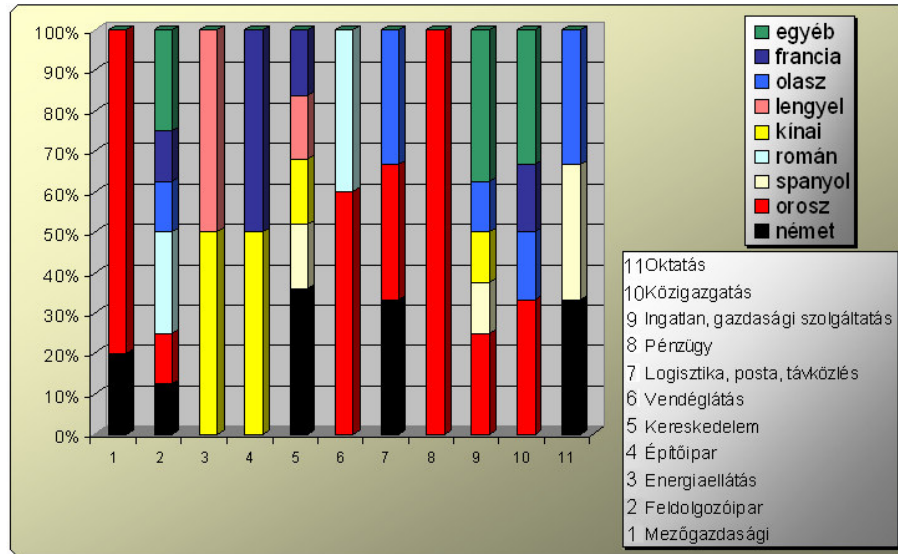


Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján saját szerkesztés.

N=65

30. ábra

A jövőben hasznosnak vélt idegen nyelvek gazdasági áganként (első helyen megjelölt nyelv)



Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján saját szerkesztés.

N=65

A jelenleg még nem használt, de a jövő szempontjából előnyös idegen nyelvek és a nemzetgazdasági ágak közötti kapcsolat vizsgálatára Kruskal-Wallis elemzést alkalmaztunk. Az előbbieken már említett hét gazdasági ággal történt az analízis és a jövőre nézve hasznosnak ítélt, első helyre sorolt, összesen nyolc idegen nyelvet foglalta magá-

ban. Ezt a nyolc idegen nyelvet viszont minden rangsorolási pozícióban figyelembe vettük. A már részletezett pontozásos rendszert alkalmazva, a Kruskal-Wallis elemzés szignifikáns különbséget mutatott ki a gazdasági ágak és a jövőben hasznosnak tartott idegen nyelvek ismerete között a német, az orosz és a spanyol nyelv esetében  $p=0,01$ ,  $0,001$  és  $0,035$  szignifikanciákkal. A németre leginkább a kereskedelemben és a mezőgazdaságban lenne szükség. Az oroszot a vendéglátás, a mezőgazdaság, a gazdasági szolgáltatások (pénzügy, logisztika, posta, távközlés) és a közigazgatás terén hiányolják. A vendéglátás, a mezőgazdaság, a gazdasági szolgáltatások és a közigazgatás területén, valamint a hét gazdasági ágat együttesen figyelembe véve az orosz számít a leginkább hiányolt idegen nyelvnek. A spanyolt főképpen a kereskedelem és az oktatás területén tevékenykedő foglalkoztatók igényelnék (20. táblázat).

*Nyolcadik hipotézisünk a jövőben hasznosnak vélt két leggyakoribb idegen nyelv, a német és az orosz, esetében igazolódott: a statisztikai elemzés szignifikáns különbséget mutatott ki a gazdasági ágak és a német és orosz nyelv jövőbeli hasznossága szempontjából.*

20. táblázat

*A gazdasági ágak és a jövőben hasznosnak talált idegen nyelvek közötti korreláció  
Kruskal-Wallis analízisének eredményei*

<i>Gazdasági ág</i>	<i>Német</i>	<i>Orosz</i>	<i>Spanyol</i>	<i>Román</i>	<i>Kínai</i>	<i>Lengyel</i>	<i>Olasz</i>	<i>Francia</i>
Mezőgazdaság	0,792	1,875	0,167	0,208	0,250	0,208	0,375	0,000
Ipar	0,410	0,773	0,000	0,681	0,546	0,227	0,227	0,772
Kereskedelem	1,273	0,000	0,818	0,000	0,455	0,455	0,273	0,818
Vendéglátás	0,000	2,000	0,000	1,000	0,000	0,800	0,000	0,000
Gazdasági szolgáltatás	0,360	1,120	0,200	0,000	0,200	0,000	0,560	0,160
Közigazgatás	0,000	1,071	0,000	0,000	0,500	0,000	0,357	0,643
Oktatás	0,454	0,000	0,455	0,363	0,000	0,000	0,818	0,000
Összes	0,500	1,027	0,205	0,259	0,313	0,170	0,402	0,349

*Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján saját szerkesztés.*

A felsőoktatási hallgatók számára – pályatervezésük érdekében – érdemes előre tudni, hogy a különböző típusú szervezetekben milyen idegen nyelveket tartanak hasznosnak a jövőbeli üzleti lehetőségek vagy együttműködések szempontjából.

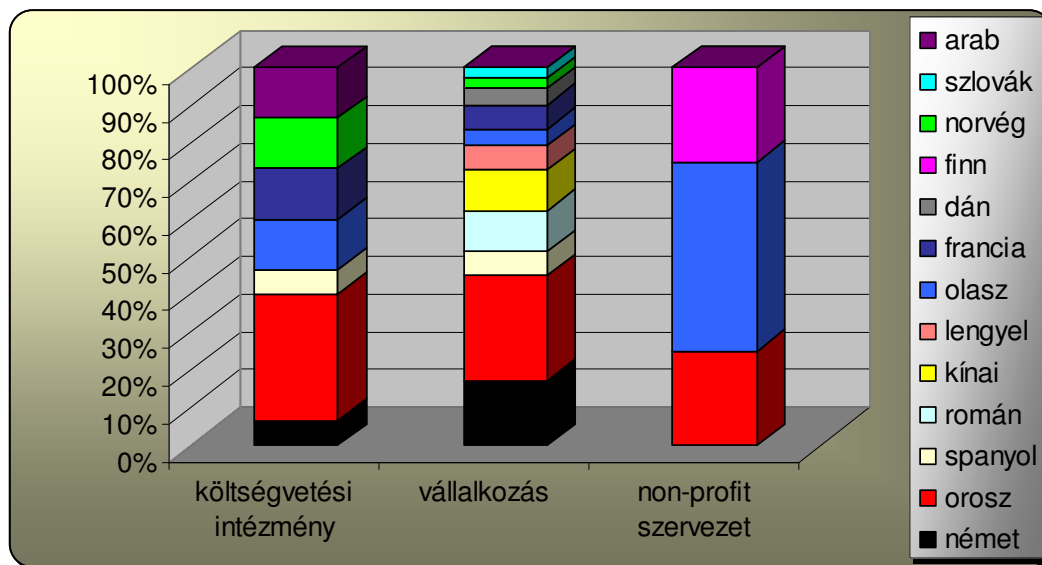
**Kilencedik hipotézisünk szerint a jövő szempontjából hasznosnak vélt idegen nyelvek súlya tulajdonosi forma szerint várhatóan nem lesz eltérő.**

A jelenleg nem használt, de a jövőben hasznosnak tartott idegen nyelvek tulajdonosi forma szerinti megoszlása alapján megállapítható, hogy igen változatos igényekkel léptek fel a munkáltatók. Az első és a második helyen összesen tizenhat idegen nyelvet soroltak föl. A költségvetési szektorban felbukkannak azok a nyelvek is, amelyek az itt tanuló diákokhoz (norvég, izraeli), a betelepülésekhez (román, kínai, orosz) vagy a menekültekhez kapcsolódnak (arab). A vállalkozások együttes adatánál pedig úgy tűnik, igaz kis mértékben, de igény mutatkozna a szomszédos vagy közeli országok nyelvének (szlovák, lengyel, román, ukrán) ismeretére is (31., 32. ábra).

A tulajdonosi formák és a jövőben hasznosnak tartott idegen nyelvek közötti korreláció statisztikai igazolására a Kruskal-Wallis analízist alkalmaztuk. A nyolc leggyakoribb idegen nyelvet vontuk be az elemzésbe és pontozással tettünk különbséget a nyelv helyezése szerint. A statisztikai vizsgálat a német és olasz nyelv ismeretének szükségességében szignifikáns különbségeket ( $p=0,002$ ;  $0,015$ ) mutatott ki a tulajdonosi formák között: a jövő szempontjából mindkét nyelv a non-profit szervezeteknél bizonyult az átlagosnál hasznosabbnak (21. táblázat).

31. ábra

A jövőben hasznosnak vélt idegen nyelvek aránya tulajdonosi forma szerint (első helyen megjelölt nyelv)

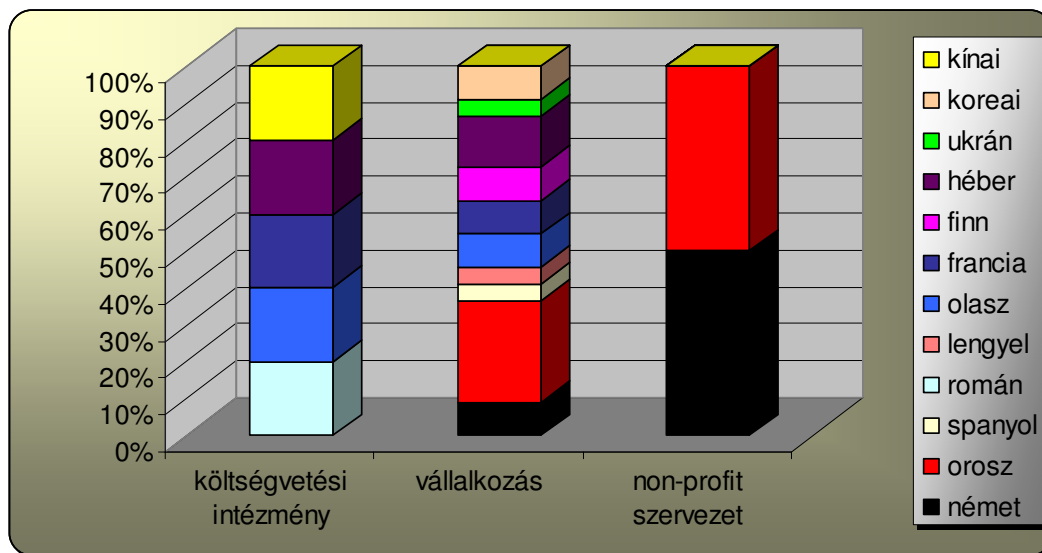


Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján saját szerkesztés.

N=65

32. ábra

*A jövőben hasznosnak vélt idegen nyelvek aránya tulajdonosi forma szerint  
(második helyen megjelölt nyelv)*



Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján saját szerkesztés.

N=36

*Kilencedik hipotézisünk – amely szerint a jövő szempontjából hasznosnak vélt idegen nyelvek súlya tulajdonosi forma szerint várhatóan nem lesz eltérő – az orosz, a spanyol, a román, a kínai, a lengyel és a francia nyelv esetében igazolódott, a német és az olasz nyelv jövőbeli hasznossága szempontjából viszont a statisztikai vizsgálat szignifikáns különbséget mutatott ki a különböző tulajdonosi formák között.*

21. táblázat

*A tulajdonosi formák és a jövőben hasznosnak talált idegen nyelvek közötti korreláció  
Kruskal-Wallis analízisének eredményei*

<i>Tulajdonosi forma</i>	<i>Német</i>	<i>Orosz</i>	<i>Spanyol</i>	<i>Román</i>	<i>Kínai</i>	<i>Lengyel</i>	<i>Olasz</i>	<i>Francia</i>
Költségvetési intézmény	0,200	0,600	0,200	0,160	0,280	0,000	0,360	0,360
Vállalkozás	0,544	1,088	0,228	0,317	0,354	0,241	0,329	0,380
Non-profit szervezet	1,000	1,750	0,000	0,000	0,000	0,000	1,250	0,000
Összes	0,500	1,027	0,205	0,259	0,313	0,170	0,402	0,349

Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján történt elemzés

A jelenleg még nem használt – de a jövőbeli üzleti, együttműködési lehetőségeknél hasznosnak vélt – nyelvek felsorolásából kiemelkedik az orosz nyelv, ezt követi a német, az olasz, a francia, a kínai, a román, a spanyol és a lengyel nyelv. Az orosz nyelvi igények leginkább a pénzügy, a mezőgazdaság és a turizmus területén dominálnak. Főképp a második és harmadik helyen említett, jövőben hasznos, nyelvek tekintetében már igen változatos az igénylista, ami azt az elvet támasztja alá, hogy az elsődlegesen és univerzálisan használt angol, valamint az orosz nyelv mellett, meglehetősen eltérő lehet majd a foglalkoztatók idegen nyelvi igénye.

## **4.2. A kiválasztási folyamat idegennyelv-tudásra vonatkozó elvárásai, elvei és eljárásai**

### *4.2.1. Diplomás pályakezdektől elvárt idegen nyelvi követelmények*

Új munkaerő felvételekor, ideális esetben a munkáltató munkakör-elemzést végez. A munkakör-elemzéshez használt módszerek függenek a szervezet nagyságától, céljaitól, anyagi forrásaitól. Előfordul, hogy a munkakör-elemzés részeként az adott állás betöltéséhez szükséges kompetenciák meghatározása is megtörténik. A munkakör-specifikáció vagy személy-specifikáció azt a minimum képzettséget írja elő, amellyel egy személynek rendelkeznie kell, ahhoz, hogy egyáltalán szóba kerüljön egy adott állás betöltésekor (*Elbert –Poór, 2001*). A képzettség ebben az esetben magában foglalja a tudást, készségeket és képességeket. A munkáltatók idegennyelv-tudásra vonatkozó követelményeik megfogalmazásakor a munkavégzés során használt idegen nyelvekre és idegen nyelvi feladatokra kell, hogy támaszkodjanak.

Ahogy a munkahelyi nyelvhasználatnál, úgy az idegen nyelvi elvárásoknál is feltételeztük az angol nyelv uralkodó szerepét, és mivel a diplomához a középfokú nyelvvizsga a követelmény, irreálisnak tűnne magasabb szintű nyelvtudás elvárása, még diplomások esetében is.

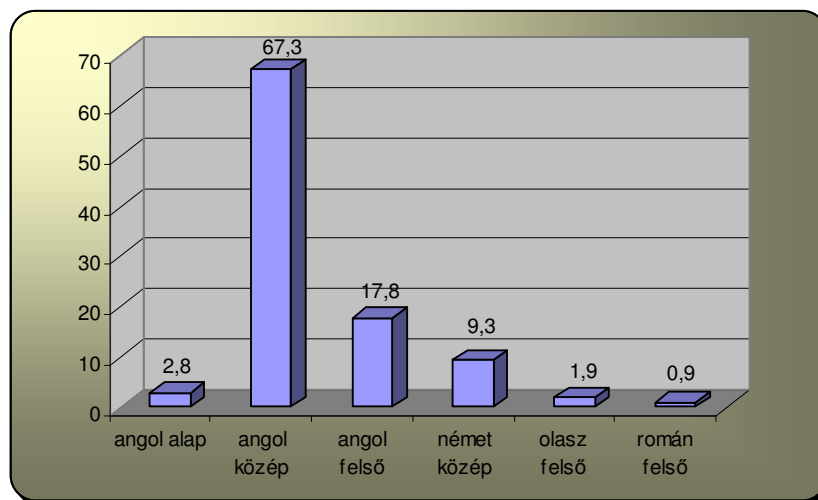
**Tizedik hipotézisünk szerint az Észak-alföldi régióban a diplomásokkal szemben támasztott idegen nyelvi elvárások közül a leggyakoribb az angol középfokú nyelvtudás követelménye.**

A szervezetek diplomás dolgozók alkalmazásakor megkövetelt idegen nyelvi elvárásaival kapcsolatban a kérdőíveken a foglalkoztatók öt nyelvet adhattak meg fontossági sorrendben, a nyelvtudás fokának megjelölésével. A válaszok összesítésekor a korábban említett pontozásos

módszert alkalmaztuk. Az első helyen megjelölt idegen nyelvi elvárás esetében az angol nyelv dominanciája még jobban érvényesül, mint ahogyan azt a munkahelyi idegennyelv-használat indokolná: a foglalkoztatók 87,9 százaléka, első helyen, angol nyelvtudást követel meg új alkalmazott felvételekor, ugyanakkor csak 81,2 százaléka állította, hogy az angol náluk az első-sorban használt idegen nyelv. A francia és spanyol nyelv esetében viszont fordított a helyzet: akadt olyan munkáltató, aki első helyen ezeket a nyelveket említette, mint első számú jelenleg használt nyelvet, követelményként azonban első helyen nem nevezték meg egyiket sem, ami arra utal, hogy az angol nyelvtudás helyettesíti a francia és spanyol nyelvismeretet. Az angol nyelven belül a középfokú nyelvtudás elvárása az uralkodó, annak ellenére, hogy diplomához kötött munkakörökben a munkafeladatok többsége felsőfokú nyelvtudást igényelne (33. ábra).

33. ábra

*A friss diplomásoktól első helyen, megkövetelt idegennyelv-ismeret százalékos aránya*



*Forrás:* Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján saját szerkesztés.

N=107

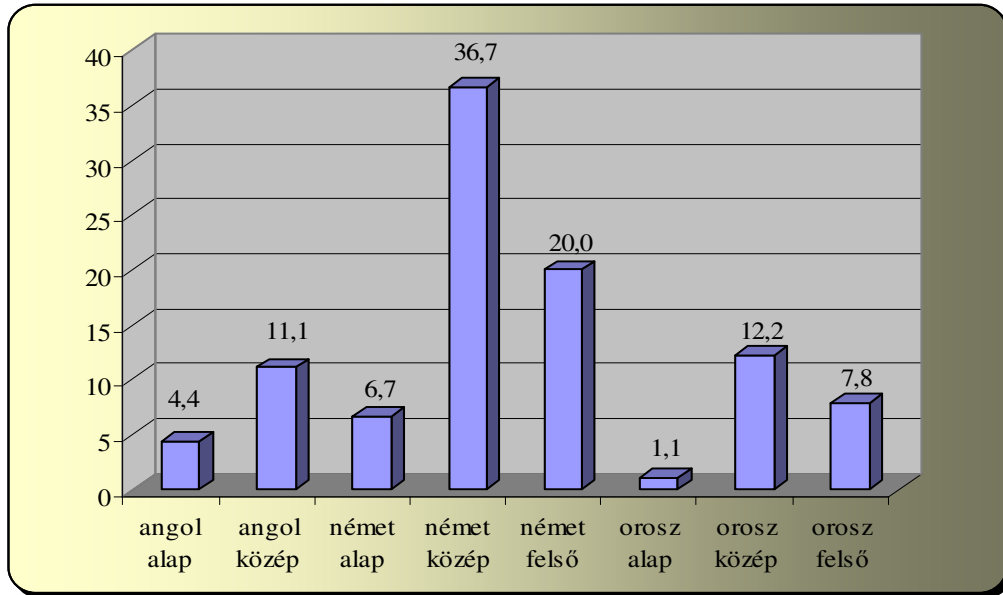
Az angol középfok után a második leggyakoribb elvárás, különösen a második és harmadik helyeket is figyelembe véve, a német középfok (34. ábra és 35. ábra).

A munkaadói elvárások megfogalmazását valószínűleg a kereslet és kínálat összehangolása is befolyásolta. A kínálatot pedig erősen meghatározza a diplomához előírt követelmény: egyetemeken esetében általában középfok, főiskolák esetében pedig alacsonyabb szintű nyelvtudás. A legtöbb hallgató angolból és németből tesz középfokú nyelvvizsgát.

Negyedik helyen már csak nyolc, ötödik helyen pedig két munkáltató nevezett meg elvárt idegen nyelvet, illetve nyelvi szintet, ebből egy volt német középfok, a többi a kevésbé gyakori nyelvek közé tartozott.

34. ábra

*A friss diplomásoktól megkövetelt idegennyelv-ismeret százalékos aránya (második helyen megjelölt nyelvek)*

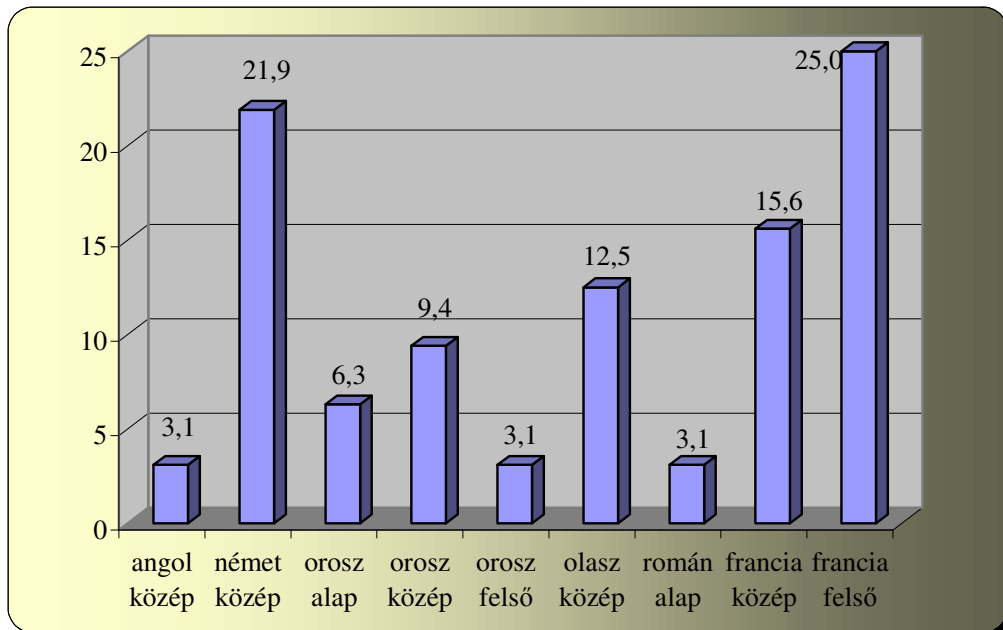


*Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján saját szerkesztés.*

N= 90

35. ábra

*A friss diplomásoktól megkövetelt idegennyelv-ismeret százalékos aránya (harmadik helyen megjelölt nyelvek)*



*Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján saját szerkesztés.*

N=32



*Tizedik hipotézisünket a százalékos adatok egyértelműen bizonyították: az Észak-alföldi régióban a leggyakoribb idegen nyelvi elvárás az angol középfokú nyelvtudás.*

A megkövetelt nyelvtudás kategóriában első három helyen említett idegen nyelvek kizárólag olyan nyelvek voltak, amelyeket jelenlegi nyelvhasználat esetében a cégek és intézmények első helyre soroltak. A jövő szempontjából hasznosnak vélt idegen nyelvek nem jelentek meg felvételi követelményként.

**Tizenegyedik hipotézisünk szerint a felvételi eljárás során megkövetelt idegennyelv-tudás a különböző nemzetgazdasági ágba tartozó szervezeteknél eltérő lehet.**

A gazdasági ágak és a megkövetelt idegennyelv-tudás közötti korreláció statisztikai igazolására a Kruskal-Wallis analízist alkalmaztuk. A leggyakoribb idegen nyelvi elvárásoknál nem mutatkozott jelentős különbség a gazdasági ágak között, viszont az orosz alapfokú, a francia közép és a francia felsőfokú nyelvismeretben szignifikáns különbségek adódtak  $p = 0,001; 0,010; 0,001$  szignifikanciákkal. Az orosz alapfokú nyelvtudást szignifikánsan több munkáltató várja el a vendéglátásban és a közigazgatásban. A francia középszintű nyelvismeretet az átlagostól fontosabb a gazdasági szolgáltatások, az oktatás, valamint a közigazgatás terén. Mivel felsőfokú francia nyelvtudást csak az iparban működő cégek egy része követel meg, így ebben a gazdasági ágban a többi nemzetgazdasági ághoz képest szignifikáns különbség bizonyosodott be. A leggyakoribb idegen nyelvi elvárások (angol, német közép- és felsőfok) terén nem volt szignifikáns a különbség a különböző gazdasági ágak között (22. táblázat).

22. táblázat

*A gazdasági ágak és a diplomásoktól megkövetelt nyelvtudás közötti korreláció*

*Kruskal-Wallis analízisének eredményei*

<i>Gazdasági ág</i>	<i>Orosz alapfok</i>	<i>Francia közép</i>	<i>Francia felső</i>
Mezőgazdaság	0,000	0,000	0,000
Ipar	0,000	0,000	0,578
Kereskedelem	0,000	0,000	0,000
Vendéglátás	0,600	0,000	0,000
Gazdasági szolgáltatás	0,000	0,414	0,000
Közigazgatás	0,250	0,188	0,000
Oktatás	0,000	0,462	0,000
Összes	0,043	0,104	0,176

*Forrás: Saját felmérés (2006) adatainak elemzése.*

*Tizenegyedik hipotézisünket a statisztikai vizsgálat az orosz alapfokú, a francia középfokú és a francia felsőfokú nyelvtudás elvárásában igazolta: ezeknél a nyelveknél és nyelvtudás szinteknél talált szignifikáns különbséget a különböző gazdasági ágaknál.*

Számos ok indokolhatja, hogy a különböző tulajdonosi formában működő szervezetek idegen nyelvtudást illetően eltérő felvételi követelményeket támasszanak. A költségvetési intézményeket kormányzati vagy minisztériumi rendelet kötheti. Ezen kívül minden intézménytípusnál figyelembe kell, hogy vegyék külföldi kapcsolataikat. Ugyanakkor ahhoz, hogy elvárásaik reálisak maradjanak a munkaerőpiac kínálati oldalával is számolniuk kell.

**Tizenkettedik hipotézisünk szerint a felvételi eljárás során megkövetelt idegennyelv-tudás a különböző tulajdonosi formában működő szervezeteknél eltérhet.**

A hipotézis statisztikai bizonyításához a Kruskal-Wallis elemzést alkalmaztunk. Az analízis  $p=0,011$ ;  $0,000$ ;  $0,019$  szignifikanciával különbségeket mutatott ki az angol középfokú, valamint a német alap- és felsőfokú nyelvtudás esetében a különböző tulajdonosi formák között. Az angolt elsősorban középszinten várják el, az átlagostól gyakrabban a külföldi, valamint a részben külföldi cégeknél. A német nyelv alapszinten történő elvárása szignifikánsan gyakoribb a non-profit és a külföldi cégeknél, a felsőfokú német nyelvtudás pedig a non-profit szervezeteknél és a magyar tulajdonú vállalkozásoknál (23. táblázat).

### 23. táblázat

*A szervezetek tulajdonosi formája és a diplomásoktól megkövetelt nyelvtudás közötti korreláció Kruskal-Wallis analízisének eredményei*

<i>Tulajdonosi forma</i>	<i>Angol középfok</i>	<i>Német alapfok</i>	<i>Német felsőfok</i>
Költségvetési intézmény	3,527	0,000	0,000
Magyar tulajdonban lévő cég	2,925	0,000	0,610
Külföldi tulajdonban lévő cég	4,561	0,652	0,000
Részben külföldi tulajdonban lévő cég	4,161	0,000	0,000
Non-profit szervezet	2,347	0,811	1,467
Összes	3,289	0,143	0,460

*Forrás: Saját felmérés (2006) adatainak elemzése.*

*Tizenkettedik hipotézisünket, amely szerint a felvételi eljárás során megkövetelt idegennyelv-tudás a különböző tulajdonosi formában működő szervezeteknél eltérő lehet, a statisztikai elemzés az angol középfokú, valamint a német alap- és felsőfokú nyelvtudás esetében bizonyította.*

A pályakezdő diplomásoktól elvárt nyelvtudás tekintetében a munkaadók a jelenlegi nyelvhasználat során első helyen említett nyelvek skáláján belül maradtak. Az angol nyelvtudás követelménye kiugróan magas, még a munkahelyi angol nyelvhasználatot is meghaladta. A munkaerő-piaci kereslet és kínálat kölcsönhatásai miatt diplomás munkakörökben dominánsan középfokú nyelvtudást követelnek meg.

#### *4.2.2. A kiválasztási folyamat idegennyelv-tudásra vonatkozó elvei*

A hallgatók idegen nyelvi felkészítésében és az idegen nyelvi programok felépítésében a következőket kell elsősorban figyelembe venni: a tanult idegen nyelvek száma, a nyelvtudás szükséges szintje, a szaknyelv aránya és a nyelvtanítás célja. Tudni kell, hogy a diplomához előírt nyelvvizsgára vagy a későbbi munkafeladatokra és készségekre készítsen-e fel az adott idegen nyelvi program. Ideális esetben sikerülhet olyan célnyelvvizsgát kiválasztani, amely egyben a későbbi munkakör szempontjából is használható nyelvi feladatokat foglal magában. Vizsgálatunkban az észak-alföldi munkaadók véleményét és igényeit akartuk megismerni a munkaerő kiválasztásakor érvényesülő, idegennyelv-tudásra vonatkozó, elvekkel kapcsolatban. A konkrét kérdés a következő volt:

*„Egy adott pozícióra történő munkaerő kiválasztásnál mely, az idegennyelv-tudással kapcsolatos, alábbi kritériumok befolyásolják döntését?”*

A munkaadók egyszerű kiválasztással több megadott választ is bejelölhettek a következő lehetőségek közül:

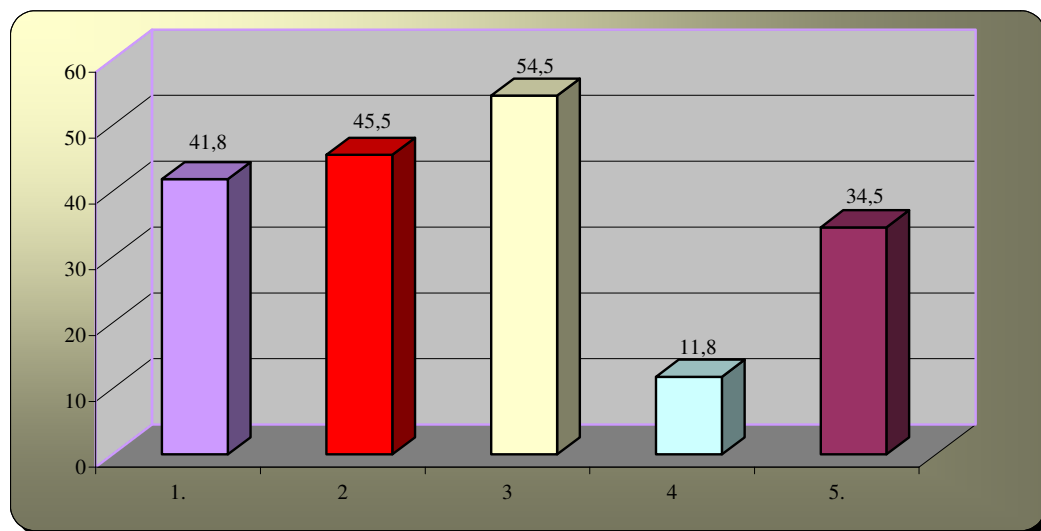
1. A megfelelő szintű szakmai tudás fontosabb, mint a magas szintű nyelvtudás.
2. A magas szintű nyelvtudás éppolyan fontos, mint a megfelelő szintű szakmai tudás.
3. A valódi nyelvtudás fontosabb, mint a nyelvvizsga bizonyítványok.
4. Egy nyelv magas szintű ismerete fontosabb, mint két nyelv középszintű tudása.
5. Figyelembe vesszük a szaknyelvi ismereteket.

Ahogy azt a 36. ábra adatai mutatják a legtöbb munkáltató azzal értett egyet, hogy a nyelvvizsga-bizonyítványoknál többet ér a nyelvtudás, bár a közel 55 százalékos egyet-

értés még korántsem tekinthető ideálisnak. A másik szélsőséges adat a két nyelv preferenciájára voksoló 12,2 százalék. Valószínűleg kevés nyelvtanár értene egyet azzal, hogy a diplomás munkakörök többségében két nyelv középszintű tudása előnyösebb, mint egy nyelv magas szintű ismerete. Természetesen a nyelvtudás szükséges fokának megítélésében szerepet játszhat a cég vagy intézmény profilja és a munkaköri feladatok is. Kizárólag levelezésbeli, ügyintéző jellegű feladatok esetében valóban célszerűbb lehet két nyelv közép szintű ismerete. A munkáltatók közel fele gondolta úgy, hogy a magas szintű nyelvtudás egyenlő jelentőségű a szakmai tudással. Öröndetes, hogy a felvételi eljárások 34,2 százalékában figyelembe veszik a szaknyelvi tudást is (36. ábra).

36. ábra

*Az idegennyelv-tudással kapcsolatos kiválasztási elvek alkalmazásának százalékos aránya (szervezetek összesített eredménye)*



Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján saját szerkesztés.

N=110

Jelmagyarázat: 1: A szakmai tudás fontosabb, mint a magas szintű nyelvtudás.

2. A magas szintű nyelvtudás éppolyan fontos, mint a szakmai tudás.

3. A valódi nyelvtudás fontosabb, mint a nyelvvizsga bizonyítványok.

4. Egy nyelv magas szintű ismerete fontosabb, mint két nyelv középszintű tudása.

5. Figyelembe vesszük a szaknyelvi ismereteket.

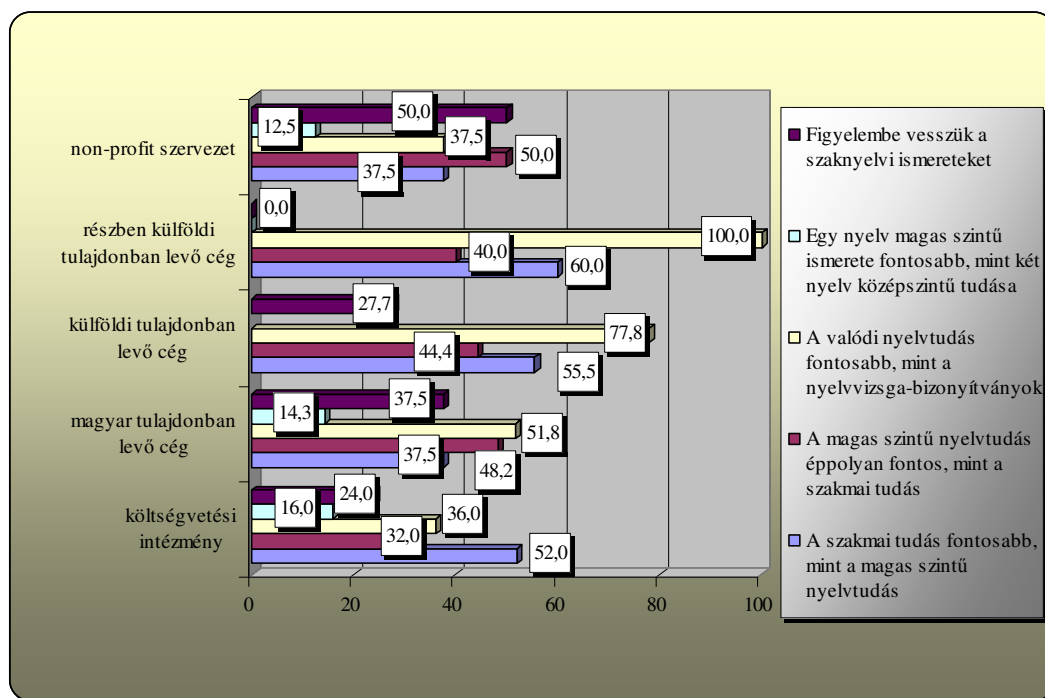
**Tizenharmadik hipotézisünk szerint a kiválasztás során a valódi nyelvtudás nyelvvizsga-bizonyítványokkal szembeni előnye a különböző tulajdonosi formában működő szervezeteknél eltérő lehet.**

A valódi nyelvtudás nyelvvizsga-bizonyítványokkal szembeni fontossága kiugróan nagyra értékelt a külföldi (77,8%) és főleg a részben külföldi tulajdonú vállalkozásoknál

(100%). Ennek a kritériumnak a jelentősége a magyar tulajdonú cégeknél már kevésbé (51,8%), a non-profit szervezeteknél pedig még kevésbé (37,5%) fontos; legkevésbé a költségvetési intézmények tartották fontosnak (36,0%). A külföldi és részben külföldi tulajdonban lévő vállalkozások gondolták legkevésbé úgy, hogy egy nyelv felsőfokú ismerete többet ér, mint két nyelv középszintű tudása. A külföldi anyavállalathoz kapcsolódó, nagyobb méretű cégeknél gyakoriak a vállalaton belüli tréningek, ahol a középfokú nyelvtudás szintemelésére és az adott tevékenység szakmai zsargonjának elsajátítására is lehetőség van, ezért a felvételtör mindezek nem bírnak kiemelt jelentőséggel. Főleg a multinacionális cégek szeretik saját elképzelésük és céljaik szerint formálni a friss diplomásokat, és ez a nyelvtudás terén is érvényesül. Ez mutatkozik meg abban is, hogy a felvételi eljárás alkalmával a szaknyelvi ismereteket a külföldi tulajdonú cégeknél valamivel kisebb mértékben (27,7%) veszik számításba, mint a magyar vállalkozásoknál (37,5%), a részben külföldi tulajdonú cégek pedig egyáltalán nem (37. ábra).

37. ábra

*Az idegennyelv-tudással kapcsolatos, munkáltatói, kiválasztási elvek alkalmazásának százalékos aránya a szervezet tulajdonosi forma szerint*



Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján saját szerkesztés.

N=110

A tizenharmadik hipotézisünkben szereplő, idegennyelv-tudással kapcsolatos kiválasztási elv – a valódi nyelvtudás nyelvvizsga-bizonyítványokkal szembeni preferenciája – tulajdonosi formánként eltérő érvényesülésének statisztikai bizonyítására loglineáris elemzést alkalmaztunk. Az analízis a kiválasztási kritérium esetén szignifikáns ( $p=0,0094$ ) különbséget talált a tulajdonosi formák között. A loglineáris elemzés paraméterbecslései is a 37. ábra eredményeit erősítik meg: a valódi nyelvtudás nyelvvizsga-bizonyítványokkal szembeni fontossága kiugróan magasra értékelt a külföldi vállalkozásoknál (24. táblázat).

#### 24. táblázat

*A valódi nyelvtudás nyelvvizsga-bizonyítványokkal szembeni preferenciája a felvételi eljárás során (loglineáris elemzés becslésértékei különböző tulajdonosi formáknál)*

Költségvetési intézmény	-0,400
Magyar tulajdonú cég	-0,195
Külföldi tulajdonú cég	0,426
Részben külföldi vállalkozás	0,602
Non-profit szervezet	-0,433

*Forrás:* Saját felmérés (2006) adatainak elemzése.

*Tizenharmadik hipotézisünket, amely szerint a kiválasztási folyamat során a valódi nyelvtudás nyelvvizsga-bizonyítványokkal szembeni előnye a különböző tulajdonosi formában működő szervezeteknél eltérő lehet a statisztikai eljárás (loglineáris elemzés)  $p=0,0094$  szignifikanciával bizonyította.*

A kiválasztási folyamat idegennyelv-tudásra vonatkozó elvei összességüként elmondható, hogy a munkaadók közel fele a nyelvtudást a szakmai tudással egyenértékűnek tartja. A szervezeti vagy humán erőforrás vezetők több mint fele szerint, főképp a külföldi cégeknél, a nyelvtudás fontosabb a bizonyítványoknál. A megkérdezettek egy harmada, új diplomás munkaerő kiválasztásakor, figyelembe veszi a szaknyelvi ismereteket is. A nyelvtudás szintjét illetően több nyelv középfokú tudását többre tartják egy nyelv magas szintű ismereténél.

#### 4.2.3. A kiválasztási folyamat idegennyelv-tudásra vonatkozó eljárásai

Az előző vizsgálati pont eredményei szerint a munkáltatók többsége (54,5%) egyetért azzal, hogy a bizonyítványoknál fontosabb a valódi nyelvtudás. Ennek az elvnek a gya-

korlati érvényesülését próbáltuk felderíteni a következő kérdés eredményeinek értékelése során:

*“Hogyan győződnek meg arról, hogy az Önöknél jelentkező munkát kereső fiatal diplomások rendelkeznek-e az Önök által elvárt nyelvi ismeretekkel”.*

A munkaadók a négy válaszlehetőség közül többet is megjelölhettek.

1. Az idegennyelv-tudást nem ellenőrizzük.
2. A nyelvvizsga bizonyítvány megtekintésével.
3. A kiválasztási folyamat bizonyos részei idegen nyelven történnek.
4. Egyéb módon.

A szervezetek többségénél a gyakorlatban is érvényesül a valódi nyelvtudás fontossága, mivel tulajdonosi forma szerinti megbontásban 47,1 százalékuk ellenőrzi a nyelvtudást a kiválasztási folyamatban. További 38,1 százalék a nyelvvizsga-bizonyítványt tekinti meg. Mivel több kiválasztási módot is megjelölhettek a munkaadók, néhányan a kiválasztási folyamatot és a nyelvvizsga-bizonyítvány megtekintését párhuzamosan alkalmazzák. Akik mindkettőt bejelölték, azokat a kiválasztási folyamathoz soroltuk. Sajnálatos azonban, hogy a foglalkoztatók 13,5 százaléka egyáltalán nem ellenőrzi a nyelvtudást, annak ellenére, hogy a vizsgálatban részt vett minden szervezetnél végeznek nyelvtudást igénylő feladatokat.

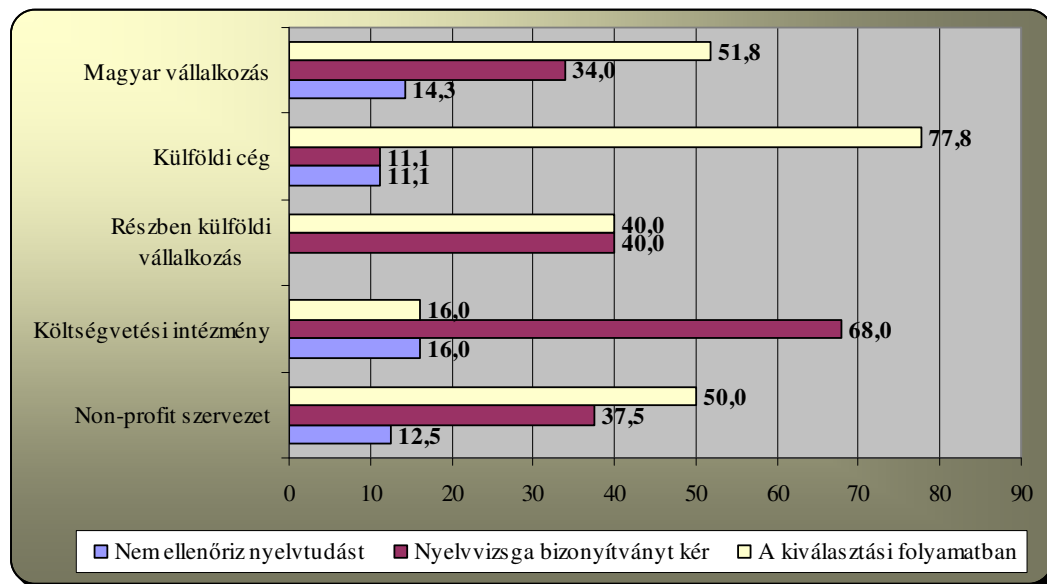
**Tizennegyedik hipotézisünk szerint a szervezet tulajdonosi formája meghatározza, hogy a felvételi eljárásban ténylegesen ellenőrzik-e a nyelvtudást.**

A fentebb már részletezett okok miatt nem meglepő, hogy leginkább a külföldi tulajdonú cégek (77,8 %) szeretik maguk ellenőrizni a jelentkezők nyelvtudását. A valódi nyelvtudásra kíváncsi külföldi vállalkozások véleménye mindenképpen megfontolandó, mivel ezek többnyire sok diplomást foglalkoztató, nagyméretű szervezetek, így a jövőre vonatkozó tendenciákat nagy valószínűséggel prognosztizálják. A magyar vállalatok és a non-profit szervezetek is meglehetősen nagy arányban (51,8%, illetve 50,0%) maguk mérik le a jelöltek nyelvtudásának szintjét. Valamivel kisebb ez az arány (40,0%) a részben külföldi tulajdonú cégeknél. Elméletben minden részben külföldi tulajdonú cég képviselője egyetértett a tényleges nyelvtudás bizonyítványokkal szembeni előnyével, a gyakorlatban azonban már nem mindenhol érvényesül ez a vélemény. A költségvetési

intézményeknél a törvényi előírások miatt mindenképpen ellenőrizni kell a nyelvvizsgáról szóló okmányt, ezért a nyelvtudás valódi szintjének felmérése itt a legalacsonyabb arányú (16%), és kiugróan magas (68%) a nyelvvizsga-bizonyítványok jelentősége (38. ábra), annak ellenére, hogy a költségvetési szervek 36 százaléka elméletben egyetértett azzal, hogy a valódi nyelvtudás fontosabb, mint a bizonyítványok (37. ábra).

38. ábra

*A nyelvtudás-ellenőrző módszerek százalékos aránya szervezeti tulajdonosi forma szerint*



*Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján saját szerkesztés.*

N=111

A tizennegyedik hipotézis – amely szerint a szervezet tulajdonosi formája meghatározza, hogy milyen módon ellenőrzik a nyelvtudást – statisztikai igazolására loglineáris elemzést alkalmaztunk. A loglineáris modellben a kiválasztási folyamatban történő nyelvtudás-ellenőrzés szignifikánsan eltérő ( $p=0,028$ ) volt a tulajdonosi formák között. Az elemzés megerősítette a százalékos eredményeket: a nyelvtudás valódi szintjét legkevésbé a költségvetési szektorban ellenőrzik, és leginkább a külföldi tulajdonban lévő cégeknél. A nyelvtudás nyelvvizsga-bizonyítványok megtekintésével történő ellenőrzése esetében a különbségek nem bizonyultak szignifikánsnak. A nyelvi szintfelmérés elmaradása pedig igen hasonló arányokat mutat a különböző szervezeti formák esetén (25. táblázat).



25. táblázat

*A nyelvtudás kiválasztási folyamatban történő ellenőrzése (loglineáris elemzés értékei)*

	<i>Loglineáris elemzés becslésértékei</i>
Költségvetési intézmény	0,642
Magyar tulajdonú cég	0,162
Külföldi tulajdonú cég	0,235
Részben külföldi tulajdonú vállalkozás	0,095
Non-profit szervezet	0,151

*Forrás:* Saját felmérés (2006) adatainak elemzése.

*Tizennegyedik hipotézisiünket, amely szerint a szervezet tulajdonosi formája meghatározza, hogy a felvételi eljárásban ténylegesen ellenőrzik-e a nyelvtudást a statisztikai eljárás (loglineáris elemzés) igazolta.*

Általában a szervezetek létszám szerinti mérete dönti el, hogy van-e önálló humán erőforrás osztályuk. A felvételi eljárások professzionalizmusa gyakran azon múlik, hogy az adott munkáltatónál dolgozik-e képzett, személyügyi szakember. A korszerű humán erőforrás gazdálkodás, többek között, magában foglalja a munkaerő tervezését, toborzását, valamint kiválasztását (Tóthné, 2004). Kisebb szervezeteknél ritkán van lehetőség emberi erőforrás stratégia kialakítására. Erre utal a nyelvtudás-ellenőrzés változatainak létszám-kategória alapján történő elemzés eredménye is.

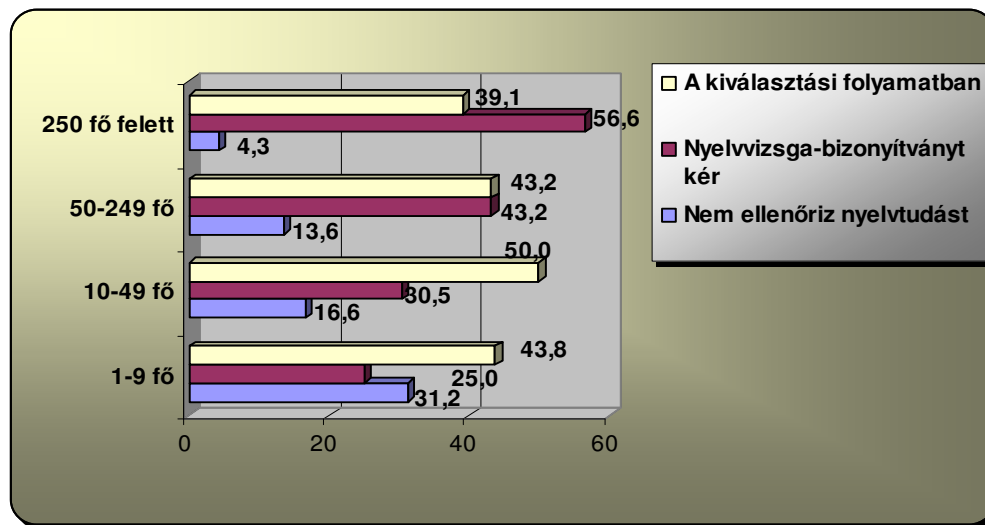
**Tizenötödik hipotézisünk az volt, hogy a szervezetek mérete befolyásolja, hogy az idegen nyelvi szintfelmérésnek milyen módszerét alkalmazzák.**

A 39. ábra adatainak tanúsága szerint a nyelvtudás ellenőrzésének elhanyagolása fordítottan arányos a létszám-kategóriával: leggyakoribb a kis szervezeteknél, vagyis legkevésbé az 1–9 főt foglalkoztató szervezetek kívánnak meggyőződni a jelöltek nyelvismeretéről. Az ilyen kisméretű szervezetek főképp ismeretségi körből toborozzák a munkatársakat, a személyes kapcsolatok miatt nem tartják szükségesnek a nyelvtudás bebizonyítását. A munkaadók meglehetősen nagy (38,8) százaléka, a nyelvtudásról való meggyőződéskor, megelégszik a nyelvvizsga-bizonyítványok megtekintésével. Meglepő eredménynek számít, hogy az alkalmazotti létszám növekedésével egyenesen arányosan emelkedik azoknak a munkáltatóknak a százalékos aránya, akik csak az okmányokat ellenőrzik. Mindez a bizonyítványokkal szembeni túlzott bizalomra utal. Ezen kívül figyelmen kívül hagyja azt a tényt is, hogy a nyelvtudás akár néhány év alatt is elavulhat, vagy elhalványodhat. Úgy tűnik, hogy a nagy cégek és intézmények közül, csak a

külföldi vállalkozások humán erőforrás szakemberei tartják fontosnak, hogy maguk bizonyosodjanak meg a jelöltek nyelvtudásáról. A kiválasztási folyamatban nem bizonyosodott be az a feltetelezés, hogy a nagyobb szervezetek többnyire saját maguk és saját módszereik szerint kívánják meggyőződni a jelentkezők nyelvtudásának szintjéről. Ebben a pontban nem mutatkozott jelentős eltérés a különböző méretű szervezetek között (39. ábra).

39. ábra

*A nyelvtudás-ellenőrzés módszereinek százalékos aránya szervezeti méret szerint*



*Forrás: Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján saját szerkesztés.*

N=111

A fenti hipotézis statisztikai ellenőrzésére loglineáris elemzést alkalmaztunk. Az analízis a nyelvi felkészültség ellenőrzésének módjai közül a következők esetében talált szignifikáns különbséget: a nyelvvizsga-bizonyítványok megtekintése, valamint a nyelvi szintfelmérés elmaradása,  $p=0,043$ , illetve  $0,011$  szignifikanciákkal. A loglineáris elemzés ugyanazt igazolta, amit az átlagokból is látni lehetett: a nyelvtudás valamilyen formában történő ellenőrzése a szervezet nagyságával, avagy létszámával arányosan növekszik, és ugyanez érvényes a nyelvvizsga-bizonyítványokkal történő nyelvtudás ellenőrzésre is (26. táblázat).

*A tizenötödik hipotézist – a szervezetek mérete befolyásolja, hogy az idegen nyelvi szintfelmérésnek milyen módszerét alkalmazzák – a statisztikai eljárás a nyelvvizsga-bizonyítványok megtekintésével történő nyelvtudás-ellenőrzés, valamint az ellenőrzés elmaradása esetében igazolta.*

26. táblázat

*A nyelvtudás-ellenőrzése szervezeti méret szerint (loglineáris elemzés értékei)*

	<i>Nem ellenőrzik a nyelvtudást</i>	<i>A nyelvvizsga-bizonyítványt kéri</i>
1–9 fő	0,342	-0,168
10–49 fő	0,142	-0,256
50–249 fő	-0,210	0,122
250 – fő	-0,274	0,303
<i>Szignifikancia</i>	0,011	0,043

*Forrás:* Saját felmérés (2006) adatainak elemzése.

A felvételi eljárás során történő nyelvtudás felmérés nem volt jelentősen eltérő a különböző szervezeti méret esetében, de minden létszám-kategóriában legalább 39 százalékos az alkalmazási gyakorisága. Tekintettel a külföldi cégeknél megfigyelhető nagy arányra (77,8%), a felvételi eljárás szinte vizsgaként történő értelmezése a jövőben valószínűleg egyre inkább terjedni fog.

Az idegen nyelvi szükségletelemzés szakirodalmában, az utóbbi évtizedekben többen hangsúlyozták a távlati célok mellett a közvetlen célok jelentőségét (*Holec, Bowers, 1980*). Közvetlen céloknak a nyelvtanulók tanulási szükségleteit tekintik. Egyetemi, főiskolai hallgatók esetében a legközvetlenebb idegen nyelvi szükségletek a sikeres nyelvvizsga és az állásinterjún való megfelelés. Idegen nyelvi felkészítésük szempontjából kiemelten fontos, hogy a kiválasztási folyamatban milyen típusú felmérő feladatokat alkalmaznak a munkáltatók. Ezért a munkáltatókat arról kérdeztük, hogy a felvételi eljárás során milyen módszerrel ellenőrzik a jelölt nyelvtudását. A következő öt válaszlehetőséget adtuk meg:

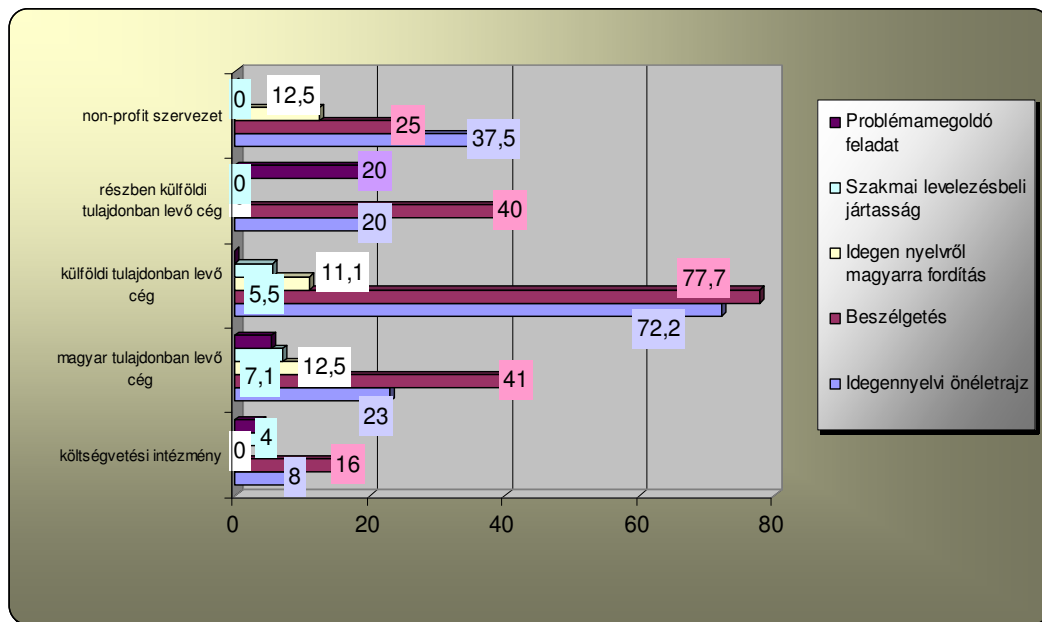
1. Az adott idegen nyelven kell önéletrajzukat és a kísérő levelet benyújtaniuk.
2. A felvételi beszélgetés részben idegen nyelv(ek)en zajlik.
3. Egy szöveget idegen nyelvről magyarra lefordítaniuk.
4. Szakmai levelezésbeli jártasságukat kell bizonyítaniuk.
5. Egy munkacsoport tagjaként problémamegoldó feladatban vesznek részt.

Már az előző vizsgálati pont is rávilágított arra, hogy leginkább a külföldi tulajdonban lévő cégek nyelvtudás ellenőrzése tér el a többi munkaadótól. Ezért úgy tűnt, hogy a szintfelmérő feladatok különbözőségét is szervezeti forma szerint érdemes elemezni. A nyelvismeret ellenőrzés céljára alkalmazott feladatok tulajdonosi forma szerinti, százalékos megoszlását a 40. ábra jeleníti meg. A százalékos adatok kiszámításakor nem-

csak a kiválasztási folyamatot bejelölőket, hanem az adott tulajdonosi kategóriában felmért összes foglalkoztatót figyelembe vettem. Az adatok a hagyományos nyelvismeret ellenőrzés dominanciáját sugallják. Minden tulajdonosi kategóriában az elbeszélgetés, valamint az idegen nyelven írott álláspályázat a leggyakrabban használt ellenőrzési módszer. Az arányokat tekintve szembeötlő, hogy a külföldi tulajdonban lévő cégek mennyivel nagyobb mértékben alkalmazzák a két, egyébként leggyakoribb feladatot. A tényleges nyelvtudás megállapítására a beküldött önéletrajz és kísérőlevél nem kifejezetten alkalmas, és a felvételi interjúk „spontán” elbeszélgetésére is meglehetősen jól fel lehet készülni. Ugyanakkor mindkét feladat gyakorlati jellegű, és egy irányított beszélgetéssel pedig valóban elég jól felmérhető a jelölt szóbeli kommunikációs készsége. Kreatívabb jellegű, illetve a nyelvtudás árnyaltságát is megmutató szintfelmérő feladatok csak elvétve fordultak elő.

40. ábra

*Az idegen nyelvi szintfelmérés céljából alkalmazott feladatok százalékos aránya szervezeti tulajdonosi forma szerinti megbontásban*



*Forrás:* Kérdőíves vizsgálat (2006) adatai alapján saját szerkesztés.

N= 92

Az összesített adatok értéke még inkább elkésztő. Annak ellenére, hogy a munkálatok több mint fele vallotta, hogy a valódi nyelvtudás fontosabb a bizonyítványoknál (38. ábra), a külföldi cégeken kívül a foglalkoztatók kevesebb, mint 40 százaléka győződik meg, legalább valamilyen formában, a jelöltek tényleges tudásáról. Leszámítva a

külföldi vállalkozásokat, még az idegen nyelvű, írásos pályázati anyag követelménye is alig éri el a 20 százalékot. A legnépszerűbb szintfelmérésnek számító, idegen nyelven folytatott társalgás is csak az összes felmért munkahely 40,0 százalékánál gyakorlat.

A nem megfelelő kompetenciákkal bíró munkaerő alkalmazása, majd későbbi átképzése igen költséges és időigényes feladat. A felvételi eljárások idegen nyelvi részét tekintve nem meglepő tehát, hogy a régióban elhelyezkedni kívánó, egyetemi és főiskolai hallgatók nyelvtanulási céljai közül elsődlegesnek a diplomához szükséges nyelvvizsgabizonyítvány megszerzése számít. A felvételi eljárások során a tényleges nyelvtudást lemérő feladatok rutinszerű alkalmazása erős motivációval hatna a nyelvtanulásra.

A nyelvtudás ellenőrzésének *összefoglalásaként* megállapítható, hogy az észak-alföldi munkáltatók többsége fontosnak tartja, hogy valamilyen módon, legalább az okmányok megtekintésével, meggyőződjön a pályakezdő diplomások idegen nyelvi felkészültségéről. Kedvezőtlennek mondható viszont, hogy a foglalkoztatók több mint tíz százaléka a nyelvtudás ellenőrzése nélkül alkalmaz diplomásokat. A gyakorlatban kevésbé érvényesül a foglalkoztatók azon véleménye, hogy a valóságos nyelvtudás többet ér, mint a bizonyítványok: a gyakorlatban kevesebben alkalmazzák ezt az elvet, mint ahányan elméletben egyetértettek vele. A nyelvismeret szintjének meghatározására elsősorban a külföldi vállalkozások használják saját módszereiket.

## 5. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A gazdasági verseny klasszikus színtere a vállalatok vásárlókért, fogyasztókért vívott küzdelme. Ma azonban versenyhelyzetbe kényszerültek a munkavállalók, az oktatási intézmények és a régiók is. Európa és a régiók versenyképességének javításához növelni kell a régiók vonzerejét a beruházások és a munkahely-teremtés érdekében. Az európai kohéziós politikának, elsősorban, a tudásra, a kutatásra és az innovációra, avagy a humán erőforrásokra kell összpontosítani (*Európai Tanács, 2006*). A humán tőkére épülő gazdaságfejlesztés és az ehhez szorosan kapcsolódó foglalkoztatás bővítés az *Észak-alföldi régió fejlesztési koncepciójának (2005)* is része.

Egy régió humán erőforrásaira vonatkozó hivatalos statisztikai adatokat a potenciális befektetők is olvassák és befolyásolhatja döntéseiket. Az Észak-alföldi régió és általában a magyarok idegennyelv-ismeretével kapcsolatos hivatalos statisztikát tekintve elkeserítő a helyzet. Pedig az elmaradott régiókat a befektetők elkerülik, a jól képzett munkaerő pedig a magasabb jövedelem reményében a fejlettebb területekre költözik. Hátrányos helyzetű régiók számára az ördögi körből kitörési pontot az jelenthet, ha a keresleti oldal igényeihez igazított képzéseket támogatnak. Egy ország és különösen egy régió foglalkoztatottságának fejlesztése során az új munkahelyek teremtésén kívül, arról is gondoskodni kell, hogy a munkaadói oldal elvárásainak megfelelő munkaerő rendelkezésre álljon. Kiutat a támogatások hatékony felhasználása jelenthet. A régió nyelv-oktatási célkitűzései is a gazdaságfejlesztési elképzelésekhez kell, hogy kapcsolódjanak. Az Észak-alföldi régiót, Románia és Bulgária csatlakozása után felelősödő, tranzit szerepe különösen alkalmassá tenné ügyfélszolgálati vagy logisztikai központok befogadására. Ezek az újfajta vállalati tevékenységek eddig kis számban érték el a régiót, de megfelelő nyelvtudású és szakképzettségű, középfokú végzettségű szakemberek képzésével, például kéttannyelvű szakközépiskolákban, esetleg betölthető lenne ez a piaci űr, és ez javíthatná a régió népszerűségét az említett profillal rendelkező cégek körében. A logisztikai, ügyfélszolgálati tevékenységek elsősorban az angolt használják, mint közvetítő nyelvet, de mellette a szomszédos országok nyelvének ismeretét is igényelnék.

A korszerű idegen nyelvi kompetenciákkal bíró egyén versenyelőnyt élvez a munkaerő-piacon, és ugyanez érvényes a szervezetekre és régiókra is. Vállalkozások esetében a nemzetközi vizsgálatok főképpen a nyelvtudás hiányából eredő hátrányokat számszerűsítették, de kísérletek történtek a nyelvtudás alkalmazásával együtt járó haszon szám-

szerű kimutatására is. Regionális szinten a helyi vállalatok export tevékenységét, és ezáltal a régió gazdasági teljesítményét segítheti a nyelvtudás, azon kívül, hogy a munkaerő minőségének és használhatóságának javításával, a régió tőkevonzó és munkahelyteremtő képességéhez járulhat hozzá.

A régiók szintjén az idegennyelv-tudás nemcsak a magánszektorban, hanem költségvetési és non-profit területen is jelentőséggel bír. Az EU támogatási rendszere pályázatokra épül, és a kor igényeinek megfelelő képzésben részesült szakemberek jobban eligazodnak a pályázatok értelmezésében, valamint jobb pályázatokat készítenek. A konzorciumos pályázatok esetében, partnerkeresés és együttműködés céljából, elengedhetetlen a magas szintű idegennyelv-tudás.

A humán tőkébe történő befektetésnek azonban ugyanolyan költséghatékonyak kell lennie, mint más beruházásoknak. Épp ezért az emberi tőkére vonatkozó gazdasági, munkaadói igények és elvárások minél korábbi kiderítése, és a képzés ezekhez történő illesztése szükséges. Ebben minden munkaerő-piaci szereplő érdekelt. Az empirikus vizsgálat eredményei szerint az Észak-alföldi régió munkaadói is szükségét érzik, annak, hogy beleszólásuk legyen a tantervek összeállításába. A felsőoktatási intézmények fennmaradása is egyre inkább azon múlik, hogy tudnak-e váltani egy kimenetközpontú szemlélet irányába, azaz piackonform szakképzettségekkel és készségekkel látják-e el a felhasználókat, vagyis hallgatóikat (*Rófi, 2006*). Az oktatószervezőknek és az oktatóknak állandóan figyelemmel kell kísérni a felhasználói oldal igényeit és az új munkaerő-piaci tendenciákat, és azoknak megfelelően kell összeállítani a kurzusok tartalmát (*Wiwczarowski, 2003*). A szaknyelvi órákon használt tananyagok és feladatok is akkor autentikusak, ha az adott szociokulturális környezetet tükrözik (*Nunan, 1996*).

Kutatásainkban az Észak-alföldi régió idegen nyelveket használó munkaadóinak diplomásokra vonatkozó, elsősorban idegen nyelvi igényeit elemeztük, azzal a céllal, hogy az eredményeket a régió felsőoktatásának idegen nyelvi, illetve szaknyelvi tanterveiben felhasználják. A szakképzettségek tekintetében, a felhasználói oldal igényei alapján, az Észak-alföldi régióban több műszaki és gazdasági végzettségű diplomás szakemberre lenne szükség. A régió felsőfokú képzésében viszont még mindig a humán tanulmányokat folytatók vannak többségben. A szaknyelvi képzésben is fejleszthető, munkavállalói kompetenciák közül a foglalkoztatók a problémamegoldó képességet találták a legfontosabbnak. Az idegen nyelvi készségeket (magas szintű általános idegennyelvtudás, magas szintű szaknyelvtudás, jó tárgyalási készség, interkulturális kommu-

nikációs készség, magabiztosság és kezdeményező-készség az idegen nyelv használatában) megközelítőleg azonos jelentőségűnek ítélték, ami a képzés szempontjából alapvető fontosságú információ.

A jelenleg használt idegen nyelveket tekintve az Észak-alföldi régióban, minden nemzetgazdasági ágban az angol a domináns idegen nyelv. A diplomások felvételekor az idegen nyelvet használó munkaadók majdnem 90 százalékánál kiválasztási követelmény az angol nyelvtudás, jellemzően középfokú szinten. Az angol nyelv önmagában kulcskompetenciának minősül a diplomás munkaerő-piacon. Ahogyan egész Európában az Észak-Alföldön is első számú közvetítő nyelvnek számít. Az angol után a második fontosságú idegen nyelv egyértelműen a német. Az adott szervezetnél jelenleg nem használt, de a jövőben hasznosnak vélt idegen nyelvek sorrendje a régióban a következőképpen alakult: orosz, német, olasz, francia, kínai, román, spanyol, lengyel. Ezeket ugyan csak prognosztizálták a munkaadók, de összeadva a világgazdaság tendenciáival a régióban is szinte biztosra vehető az orosz és a kínai nyelvek jövőbeli hasznossága, főképp a kereskedelmi tevékenységet (is) folytató vállalkozásoknál. A német és orosz nyelv esetében megfigyelhető volt, hogy különösen bizonyos nemzetgazdasági ágakban (kereskedelem, vendéglátás, mezőgazdaság) találták a jövő szempontjából hasznosnak, így a karriertervezésnél meglehetősen jól kiszámítható a fontosságuk. Az előrejelzések szerint a jövőben – mind a szervezetek, mind az egyének versenyképessége szempontjából – kiemelkedően előnyösnek bizonyulhat az orosz nyelv.

Az idegennyelv-tudás kiválasztási folyamatban történő ellenőrzésének aránya az Észak-alföldi régióban több kérdést is felvet, valamint többféle jövőbeli tendenciát vetít előre. Öröndetes, hogy a munkáltatók többsége elméletben a tényleges nyelvtudást preferálja a bizonyítványokkal szemben, és a gyakorlatban is a szervezetek majdnem felénél érvényesül ez az elv, de a kérdés megítélésében erőteljes különbség mutatkozott a magán és a közszféra szervezetei között. Elsősorban a vállalkozói szektor, és azon belül is a külföldi cégek tartják fontosabbnak a valódi nyelvtudást, és a külföldi vállalatok piaci súlya miatt ez a tendencia – a nyelvtudás felvételi eljárás során történő ellenőrzése – a jövőben várhatóan a többi szervezeti forma esetében is a jelenleginél elterjedtebbé válik. Ugyanakkor a nyelvvizsga-bizonyítványok által igazolt tudás a jövőben sokkal inkább egyértelmű, a vizsgák rendszere pedig átláthatóbb lesz a Közös Európai Referenciakeret (*Közös Európai Referenciakeret, 2002*) bevezetésével: minden nyelvvizsga minden szintje megfelel a referenciakeret egy szintjének. Ez a struktúra egész Európában egységesíti és átláthatóvá teszi a nyelvvizsgák rendszerét. Ennek ismeretében valóban kevésbé indokoltá válik majd a ki-



választási folyamat során történő ellenőrzés. A rendszer teljes megbízhatóságához azonban szükség lenne még az oktatástól független, vizsgáztatói karra.

A jövőben mindenképpen fontos lenne a nyelvtanulás eddigi eredménytelenségének okait elemezni, és a tanulságok tudatosítása után a későbbiekben elkerülni. A köz- és felsőoktatásban egyaránt jellemző hiba a túl nagy létszámú és heterogén csoportokban történő tanítás. A túlságosan vegyes összetételű csoportok miatt gyakori, hogy sokan többször kénytelenek újra elkezdni a nyelvet, így halmozva a demotiváló tényezőket. Leginkább a középiskolákban jellemző a sok évre elnyújtott és nem eléggé intenzív nyelvoktatás (*Petneki, 2002*). A közoktatás regionális feladatairól szólva – a fentebb már részletezett lehetőségek miatt – különösen hasznos lenne a középiskolai végzettségűek nyelvismeretének javítása.

A magyarok idegennyelv-tudásban tanúsított eddigi sikertelenségeiért nem okolható ugyan a felsőoktatás, de vannak idegen nyelvi területek és szintek, amelyek fejlesztésében az egyetemek támogatására lenne szükség. A diplomások szaknyelvi képzése csak az oktatás terciér szektorában valósulhat meg. Ennek elsődleges eszközei a hallgatói és oktatói mobilitási programok. Hasznos lenne a már működő programoknak további országokra, avagy nyelvterületekre történő kiterjesztése. Az angol nyelv elsődleges szerepe miatt sokkal több angol nyelvterületen megvalósuló mobilitási akcióra lenne szükség. A Magyarországon, akár magyar oktatók közreműködésével, megvalósuló idegen nyelvű oktatás is feltétlenül hozzájárulna a szakmai nyelv fejlesztéséhez. Forrás hiányában, teljes programok helyett egy-egy tantárgy idegen nyelven történő oktatása is hasznos lenne. Ez a módszer már bizonyított a kéttannyelvű középiskolákban, mint az idegennyelv-oktatás kevés hazai sikertörténeteinek egyike. Mind az idegen nyelvű oktatás, mind a mobilitási programok tudatosítják a nyelvtanulóban, hogy az idegennyelvtanulás nem cél, hanem eszköz, ezen kívül biztosítják a szükséges ösztönző erőt.

Lényegtelen tényezőnek tűnhet a feliratos filmek kérdése, de nem véletlen, hogy még a DVD-k korában is, szinte minden nemzetközi, idegen nyelvi felmérés kihagyhatatlan pontja, hogy egy országban milyen gyakoriak a feliratos filmek a televíziókban. A nyelvtanulásnak ez a nem drága módszere a regionális televíziókon keresztül is megoldható lenne.

Az idegennyelv-ismeret jelentősége az egyének oldaláról is vizsgálható. A pályakezdő diplomások munkaerő-piaci versenyképességét – szakképzettségükön kívül – erőteljesen befolyásolja, hogy milyen kompetenciákkal rendelkeznek. A foglalkoztat-

hatóság szempontjából az egyik leginkább igényelt készség az idegennyelv-ismeret. A diplomás pályakezdők idegennyelv-tudásával azonban mind országos szinten, mind az Észak-alföldi régióban végzett felmérésünk eredményei szerint, nem teljesen elégedettek a munkáltatók. A nyelvtanulásra is érvényesek azonban a kölcsönhatások körforgásának szabályai. A „várakozás-valencia” modell (*Howard, 1989*) szerint a tanulásból remélt előnyök adják az energiát az egyén viselkedéséhez, az eredmények várható értéke ad irányt a viselkedésnek, a viselkedés és a remélt kimenetek között pedig kapcsolat alakul ki a tanulás által. Semmi nem tudja hatékonyabbá tenni a nyelvtanulást, mint a motiváció, a remélt előnyök. Az európai felmérések is a szakmai célú nyelvtanulás előretörését mutatják, az egyéb motivációs tényezőkkel szemben. Mindez kiváltképpen érvényes szaknyelvi oktatás és felnőttoktatás esetében. Amennyiben a munkavállalók jobb munka vagy jövedelem lehetőségét látják a nyelvtanulás eredményeképpen, az ösztönzőleg hat rájuk.

A szakirodalom elemzése és kutatási eredményeink egyöntetűen azt mutatják, hogy az idegennyelv-tudás a munkavállalók számára kulcskompetenciává vált, ugyanakkor a szervezetek és régiók esetében versenyelőnyt biztosít. Az idegennyelv-ismeret témakörében az Észak-alföldi régió jelenlegi helyzete alapján azonban inkább versenyhátrányról beszélhetünk, így a jövőben ezt a kérdést mindenképpen a gazdaságfejlesztési prioritások között célszerű kezelni.

## 6. ÚJ ÉS ÚJSZERŰ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

1. A munkaadói elvárások és az idegen nyelvi képzés tartalmának összehangolása érdekében az Észak-alföldi régióban elsőként készült komplex, témaspecifikus, elméleti és empirikus elemzés, megalapozott tudományos módszerekkel, különös tekintettel a statisztikatudomány korszerű eljárásaira.

2. Tudományos elemzésekkel regionális összefüggésekben sikerült igazolni, hogy a lisszaboni stratégia céljainak megvalósítása és mindenfajta versenyképesség, innováció és foglalkoztatás-bővítés elengedhetetlen minőségi előfeltétele a gyakorlatban hasznosítható, korszerű nyelvtudás, amely jelentős szerepet játszhat a regionális gazdasági, társadalmi különbségek mérséklésében és a hátrányos helyzetű térségek felzárkóztatásában.

3. Regionális dimenziókban sikerült kimutatni az Észak-alföldi régió példáján a gazdasági-társadalmi elmaradottság, illetőleg a nyelvismeret és az idegennyelv-használat közötti szoros kölcsönhatásokat, s ezzel összefüggésben bizonyítani a foglalkoztatói igények és képzési tartalmak harmonizációjának szükségességét.

4. Nemzetgazdasági ágazonként sikerült feltárni az idegennyelv-ismeret alkalmazásában a szaknyelv munkaerő-piaci és foglalkoztatáspolitikai jelentőségét az Észak-alföldi régióban, különös tekintettel a diplomás pályakezdők által betöltött munkakörökre.

5. A tudományos elemzéseket megalapozó empirikus vizsgálat eredményei szerint az Észak-alföldi régióban – a jelenlegi nyelvhasználatot tekintve – minden nemzetgazdasági ágban az angol a domináns idegen nyelv, míg a német, a francia, az olasz és az orosz nyelv aránya gazdasági áganként eltérő, ám nyugat-keleti irányú stratégiai kapcsolódási pontként betöltött szerepére és a határon átnyúló lehetséges gazdasági és munkaerő-piaci kapcsolataira való tekintettel az orosz nyelv a jövőben megkülönböztetett jelentőségre számíthat az Észak-alföldi régióban.

6. Az elemzések bizonyították a monitoring szerepének fontosságát, amely szerint a diplomás munkaerő kiválasztásakor a valódi, „piacképes”, azaz hasznosítható nyelvismeret a legfontosabb, különösen a külföldi tulajdonú szervezeteknél, ahol a munkaerő kiválasztási folyamatban a legerősebb a jelentkezők tényleges nyelvtudásának a jelentősége.

## 7. ÖSSZEFOGLALÁS

Korunk egyik meghatározó trendje a globalizáció, amely a munka világában is éreztetni hatását: a mobilitás nemcsak az áruk és a szolgáltatások, hanem a munkavállalók és a vállalatok esetében is egyre gyakoribbá válik. Ennek következtében élesebb versenyhelyzetbe kerültek a munkát kereső személyek, a befektetőket területükre vonzani igyekvő régiók és az oktatási intézmények is. A huszadik század végének másik fontos változása a tudás felértékelődése. A siker feltétele az ismeretekhez való gyors hozzájutás és azok hatékony adaptálása. Az információdömpingben azonban legalább ilyen fontos az ismeretek célokhoz igazított szelektálása.

A közép- és felsőfokú oktatás huszadik század végén tapasztalható expanziójának, tömegessé válásának eredményeképpen a huszonegyedik század munkaerő-piacára a korábbinál nagyobb mennyiségű, magasabban képzett munkaerő kerül, amely a mennyiségi előrejelzéseken kívül felértékeli a minőségre és a konkrét elvárásokra vonatkozó, minél korábbi prognózisokat is. Ezek eredményei a munkaerőpiac minden szereplője számára kulcsfontosságúak. A jelenlegi munkavállalói túlkínálat miatt, a kiválasztások során, döntő fontossághoz jutnak a versenyelőnyöket biztosító, alapvégzettségen kívüli képesítések, készségek, kompetenciák.

A foglalkoztathatóságot javító munkavállalói kompetenciák az Európai Unió – versenyképességet és foglalkoztatás-bővítést középpontba állító – oktatás- és foglalkoztatáspolitikájában is kiemelt szerepet kaptak az utóbbi években. Az Európai Unió számára az egyik legnagyobb kihívást jelentő feladat a foglalkoztatottság növelése. Az 1990-es évek növekvő munkanélküliségére reagálva, 2000-ben az Európai Unió Tanácsa célul tűzte ki, hogy „2010-re az Európai Uniót a világ legversenyképesebb és dinamikusabb tudásalapú gazdaságává teszi, amelyet a fenntartható gazdasági fejlődés, az egyre több és jobb munkahely és az erősebb társadalmi kohézió jellemez”. Ehhez az általános célkitűzéshez kapcsolódva 2002-ben további feladatként megjelölték még, hogy „Európa világelsővé váljon oktatási-képzési rendszereinek színvonalát illetően”. Ezen ambíciózus jövőkép megvalósítását az EU Foglalkoztatáspolitikai Stratégiája alapozza meg. A 2005–2008-as időszakra vonatkozó irányelvek kiemelik az oktatási rendszerek gazdasági igényekhez való alkalmazkodását: az oktatásnak igazodnia kell a munkaerő-piacon megjelenő, elsősorban a gazdasági és technológiai változások által indukált, új kompetencia igényekhez.

A felhasználó oldal által a diplomás munkavállalóktól elvárt legfontosabb készségek egyike az idegennyelv-ismeret, amely versenyelőnyt biztosít az egyén számára munkaerő-piacon, és a szervezetek számára nemzetközi tevékenységük során. Az Európai Unió megbízásából végzett kutatások szerint az európai vállalkozások üzleti lehetőségeket, és ezáltal árbevételt veszítenek a nyelvtudás vagy a kulturális ismeretek hiánya miatt. Az idegennyelv-tanulás ösztönzésének másik – az európai eszméhez kötődő – jelentősége a többnyelvűség fennmaradása, valamint a nyelvtanuláson és más kultúrák megismerésén keresztül az európai egység erősítése.

Az európai politikák megvalósítása a tagállamokban és a régiókban történik. Az európai versenyképesség és a szociális kohézió megőrzése és erősítése érdekében szükséges a területi egyenlőtlenségek mérséklése. A régiók konvergenciáját célul kitűző, európai regionális politika egyik eszköze és prioritása a humán tőke fejlesztése. Egy régió humán erőforrásának és gazdaságának fejlődése számos módon kölcsönhatásban áll egymással. A helyi gazdaság nyújtotta munka és karrier lehetőségek befolyásolják a beiratkozott tanulók, hallgatók létszámát és motivációját, ugyanakkor az oktatási intézményekből a munkaerő-piacra kikerülő diákok meghatározzák egy régió humán tőkéjének adottságait, a munka termelékenységét, és így hozzájárulnak a régió gazdasági teljesítményéhez. A gazdasági teljesítmény viszont erőteljesen befolyásolja a régióba bevándorló munkaerő mennyiségét és minőségét, valamint az oktatás, képzés fejlesztésére fordítható összegeket is, amelyek aztán visszahatnak a helyi humán tőke színvonalára. Egy régió gazdasági termelékenységének növeléséhez, többek között, új ötletekre, modern technológiára és menedzsment módszerekre van szükség. A korszerű ismeretekkel rendelkező humán tőke képes a korszerű technológiák integrálására, és újak kidolgozására. A jól képzett humán erőforrás területi koncentrációja megsokszorozza az adott régióban létrejövő technológiai fejlesztéseket. A magasan képzett munkaerő viszont a fejlettebb régiókat részesíti előnyben. Így a fejlettebb régiók még erősebbek, az elmaradottak még hátrányosabb helyzetűek lesznek. Kitérés pontot jelenthet, ha támogatják a munkaerő-piaci felmérések által, előre jelzett szakmák vagy kompetenciák képzését.

Magyarországi vizsgálatok eredményei szerint az egyik legfontosabb diplomás munkavállalói kulcskompetencia, az idegennyelv-ismeret, terén nyújtott teljesítménnyel még mindig nem elégedettek a munkáltatók, és a magyarok idegennyelv-tudása az európai mezőnyben sereghajtónak számít. Az Észak-alföldi régióban pedig még Magyarországon belül is a legalacsonyabb szintű a nyelvismeret. Pedig hátrányos helyzetű régiók számára

különösen értékes lenne a korszerű kompetenciákkal rendelkező humán tőke, amely a regionális versenyképességi mutatókat közvetlenül meghatározó gazdasági tényezők egyike. A nagy szervezetek humán erőforrás, illetve kutatás-fejlesztési stratégiájuk megalkotásakor valamint új telephelyek kiválasztásakor használják fel a foglalkoztatottakra vonatkozó előrejelzéseket. Munkanélküliséggel sújtott régiók, mint az Észak-Alföld, esetében a nagyfoglalkoztató, és magas jövedelmet nyújtó külföldi vállalatok régióba vonzása sokat lendíthetne a foglalkoztatottsági mutatókon és a gazdasági fejlettségen.

A szakirodalom elemzése bebizonyította, hogy az idegennyelv-ismeret hozzájárul a munkavállalók, a szervezetek, a régiók és az egész Európai Unió versenyképességének javításához. Ahhoz azonban, hogy a nyelvtudás ezt a funkcióját be tudja tölteni, pontosan ismerni kell a munkaadók igényeit. Empirikus vizsgálataink elsődleges célja a foglalkoztatói elvárások elemzése volt, azzal a céllal, hogy az eredményeket a régió felsőoktatásának idegen nyelvi, illetve szaknyelvi tanterveiben felhasználják. A téma feldolgozását szolgáló kutatómunka megalapozását jelentette egy, munkaadóknak szóló kérdőív célirányos összeállítása, amely a diplomás alkalmazottakkal szemben támasztott elvárásokat méri fel az Észak-alföldi régióban.

A kérdések elsősorban az iskolai végzettségen kívüli munkahelyi kompetenciákra, azon belül pedig az idegennyelv-ismeretre vonatkoztak, ezért irányított mintavétellel, csak idegennyelv-tudást igénylő feladatokkal bíró munkaadókat kérdeztünk meg. A mintában lévő 112 foglalkoztató 21,4%-a mezőgazdasági, 14,3%-a feldolgozóipari, 12,5%-a közigazgatási, 11,6%-a ingatlan vagy egyéb gazdasági szolgáltató, 9,8 %-a kereskedelmi, ugyancsak 9,8%-a oktatási, 6,3%-a logisztikai, postai, illetve távközlési, 4,5%-a pénzügyi, szintén 4,5%-a vendéglátó, 3,6%-a építőipari és 2,5%-a energia ellátással kapcsolatos területen tevékenykedik. Tulajdonosi viszonyok alapján 70,6 százalék magántulajdonban lévő cég – ebből 50,0% magyar, 16,1% külföldi és 4,5 % részben külföldi tulajdonú – 22,3% költségvetési és 7,1% non-profit intézmény. A szervezeti méretet tekintve 14,3 százalék alkalmaz 1–9 főt, 32,1% 10–49 főt, 33,0% 50–249 főt és 20,6% 250 vagy annál több főt. A válaszokat összesítve, illetve a gazdasági ágak, a létszám-kategóriák vagy tulajdonosi forma alapján elemeztük.

Arra a kérdésre, hogy a vállalati, intézményi vezetők mennyire tartanák fontosnak, hogy a munkaadókkal egyeztetett tananyagok beépüljenek a felsőfokú képzésbe, az Észak-alföldi régió munkaadói átlagosan 3,9-es osztályzatot adtak az ötös skálán, ami a nagyon fontos (4) eredményhez közelít. A szakképzettségek tekintetében, a felhasználói

oldal igényei alapján, az Észak-alföldi régióban műszaki és gazdasági végzettségű diplomás szakemberekre van szükség. A régió felsőfokú képzésében azonban, még mindig a humán tanulmányokat folytatók vannak többségben.

A kérdések egyik csoportja az idegen nyelvi tananyagba is beépíthető készségeket vizsgálta. A foglalkoztatók összesített eredménye alapján megállapítottuk, hogy legfontosabb készségként elkülönül a problémamegoldás: ezt a munkaadók 4,3-ra értékelték az ötös skálán. A kompetenciák munkahelyi súlya és a velük való elégedettség között legnagyobb különbséget szintén a problémamegoldó készség esetében tapasztaltunk. A munkavállalói kompetenciákra vonatkozó elvárások főképpen a mikro és nagy szervezeteknél tértek el az átlagértéktől. A kommunikációs készségek blokkján belül pedig szignifikáns különbség mutatkozott a gazdasági ágak között; kiemelkedően fontosnak bizonyult a pénzügy, ezt követően pedig az oktatás területén.

Az idegen nyelvi készségeket (magas szintű általános idegennyelvtudás, magas szintű szaknyelvtudás, jó tárgyalási készség, interkulturális kommunikációs készség, magabiztoság és kezdeményezőkézség az idegen nyelv használatában) hozzávetőleg azonos jelentőségűnek ítélték, ami a képzés szempontjából alapvető fontosságú információ. Az Észak-alföldi régió munkaadóinál a szaknyelv iránti szükségletet vizsgálva a nemzetgazdasági területeknek két csoportját különíthetjük el: szakmai idegennyelv-ismeretre legkevésbé az oktatásban, és a vendéglátásban van szükség, a többi területen átlag körüli vagy azt meghaladó értékek adódtak. A magas szintű szakmai nyelvtudásra legnagyobb szükség a kereskedelemben van: a kereskedelemben, különösen a külkereskedelemben a speciális kereskedelmi kifejezések, klauzulák ismerete nélkül szinte értéktelennek mondható a nyelvismeret. Az idegennyelv-tudást igénylő munkahelyi feladatok közül a levelezés és a telefonálás bizonyult leggyakoribbnak.

A jelenleg használt nyelveket tekintve, az Észak-Alföldön, minden nemzetgazdasági ágban az angol a domináns idegen nyelv, a német és az orosz nyelv aránya viszont gazdasági áganként eltérő. Annak ellenére, hogy sem a régió, sem Magyarország külgazdasági kapcsolatai nem indokolnák, az angol nyelv kiugróan a legfontosabb és leggyakrabban használt idegen nyelv régióinkban is. A nyelvhasználatra vonatkozó, összesített adatok alapján a német nyelv a második, az orosz pedig a harmadik leggyakrabban használt idegen nyelv a régióban. A német nyelvet az átlagostól gyakrabban használják a vendéglátásban és az oktatásban, az orosz pedig a kereskedelemben és a vendéglátásban. A jövő szempontjából elsősorban az orosz nyelv iránti igényt prognosztizálták a

munkaadók. A jelenlegi munkahelyi nyelvhasználatra építve, a foglalkoztatók 87,9 százaléka – első helyen – angol nyelvtudást követel meg új alkalmazott felvételekor. A leggyakoribb idegen nyelvi elvárás az angol középfokú nyelvtudás. Ennek alapján kijelenthető, hogy az angol nyelv kulcskompetenciának minősül az Észak-alföldi régió diplomás munkaerő-piacán.

Az idegennyelv-tudás ellenőrzésének arányait létszám-kategória és tulajdonosi viszonyok alapján vizsgáltam meg. A nyelvtudás ellenőrzésének hiánya leginkább a mikro-szervezeteknél jellemző (31,2%), majd a kis szervezeteknél (16,6%). Az 50–249 főt alkalmazó foglalkoztatóknál ez az arány 13,6%, és a nagy szervezeteknél 4,3%, azaz a munkahely létszám-kategóriájával fordítottan arányos. A nyelvvizsga-bizonyítványokkal történő nyelvtudás ellenőrzés gyakorlata viszont a létszám-kategóriával arányosan növekszik: 1–9 fő közötti szervezeteknél 25,0 %, 10–49 főt alkalmazó munkahelyeken 30,5%, 50–249 fő esetén 43,2% és 250 foglalkoztatott felett 56,6%. A munkáltatók 13,5 százaléka egyáltalán nem ellenőrzi az idegennyelv-tudást, annak ellenére, hogy a vizsgálatban részt vett minden vállalatnál, illetve intézménynél végeznek nyelvtudást igénylő feladatokat. A foglalkoztatók jelentős része csak a nyelvvizsga-bizonyítványt tekinti meg. Ez sajnos tovább rontja a valódi nyelvtudás és főleg a szaknyelvi tudás megszerzésének motivációját a diákokban.

A munkahely tulajdonosi formája is meghatározza, hogy a felvételi eljárásban ellenőrzik-e a valódi nyelvtudást. Leginkább a teljesen külföldi tulajdonú cégek (77,8%) azok, ahol a jelentkezők nyelvtudását a felvételi eljárás során ellenőrzik. A magyar vállalatok és a non-profit szervezetek is meglehetősen nagy arányban (51,8%, illetve 50,0%) maguk mérik le a jelöltek nyelvtudásának szintjét. Valamivel kisebb ez az arány (40,0%) a részben külföldi tulajdonú cégeknél, bár elméletben minden részben külföldi tulajdonú cég képviselője egyetértett a tényleges nyelvtudás bizonyítványokkal szembeni előnyével. A költségvetési intézményeknél a legalacsonyabb a nyelvtudás valódi szintjének felmérése (16%), és kiugróan magas (68%) a nyelvvizsga-bizonyítványok jelentősége.

Összességében a munkáltatók közel 55 százaléka értett egyet azzal, hogy a nyelvvizsga-bizonyítványoknál többet ér a nyelvtudás. A tényleges nyelvtudás nyelvvizsga-bizonyítványokkal szembeni elméleti preferenciája kiugróan nagyra értékelt a külföldi (77,8%) és főleg a részben külföldi tulajdonú vállalkozásoknál (100%). Ennek a kritériumnak a jelentősége a magyar tulajdonú vállalkozásoknál már kevésbé (51,8%), a non-



profit szervezeteknél pedig még kevésbé (37,5%) fontos; legkevésbé a költségvetési intézményeknél értettek ezzel egyet (36,0%).

Az empirikus vizsgálatok eredményei közül különösen a külföldi szervezetek véleménye mérvadó, hiszen a jövőre vonatkozó munkaerő-piaci tendenciákat leginkább ezeknél a vállalatoknál lehet megfigyelni. Mind a szakirodalmi áttekintés, mind az empirikus vizsgálatok elemzése során megállapítható, hogy az idegennyelv-tudás munkavállalói kulcskompetenciává vált a munkaerő-piacon valamint kiemelten fontos tényezővé egy régió humántőkájének megítélésékor. Mivel idegennyelv-tudás tekintetében az Észak-alföldi régió jelenleg versenyhátrányban van, a jövőben ezt a kérdést mindenképpen a prioritások között célszerű kezelni.

## 8. SUMMARY

Globalisation, one of the most important determinants of our time, affects the world of labour, also. Mobility, which has been typical in the case of products and services for a long time, has become more and more common in the case of organizations and employees as well. Due to this, persons searching for jobs, educational institutions and regions trying to attract investors have had to face fierce competition. Another remarkable change at the end of the twentieth century was the upgrading of knowledge. Success lies in fast accession to knowledge and effective adaptation. However, in the flow of overwhelming information, adjusting the acquired knowledge to one's goals is equally important.

As a result of the expansion of secondary and tertiary education at the end of the twentieth century, a high number of highly qualified employees appeared in the labour market, which – apart from quantity forecasts – appreciates the value of early projections for concrete needs and quality. The results of these needs analyses are essential for all actors of the labour market. Because of the present employee surplus competencies and skills supplementing qualifications and providing competitive advantages for job seekers have gained vital importance in the recruitment process.

Competencies helping employability and adaptability have been highlighted in the education and employment policies of the EU focusing on improving competitiveness and the rate of employment. Reducing unemployment is a challenge requiring sizeable efforts and adequate measures from both EU level and member state level administration. To respond to the high level of unemployment in the 1990s, in 2000 the European Council resolved to make the EU the most competitive and dynamic knowledge-based economy in the world capable of sustainable economic growth with more and better jobs and greater social cohesion by 2010. In 2002 a further objective of making Europe the world leader with respect to the quality of its education and training systems was agreed on by the European Council. In terms of enhancing employment the European Union's activity is primarily based on the European Employment Strategy. The most recent (2005–2008) guidelines of the strategy emphasise the following goals to be integrated in the education strategies of member states:

- to improve matching of labour market needs and

- to adapt education and training systems in response to new competency requirements generated by economic and technological changes.

One of the crucial skills expected of professionals are foreign language competencies which provide competitive advantage for the individuals in the labour market and also for organisations in their international activities. According to research commissioned by the European Union European enterprises lose business opportunities and thus sales because of the lack of foreign language or cross-cultural skills. Another important factor in encouraging the learning of foreign languages is the maintenance of multilingualism and – via the learning of other cultures – the reinforcement of European unity.

Implementation of European policies takes place in the member states and regions. In order to maintain and strengthen the competitiveness and social cohesion of Europe the alleviation of regional disparities is essential. One of the priorities and tools of the European regional policy aiming at the convergence of regions is the development of human capital. The development of human capital and economy of a region are interrelated in several ways. The learning motivation and the number of students in schooling are affected by, besides some other factors, the employment and career possibilities in the local economy. At the same time enrolment determines work force skills, labour productivity, and the economic performance of a region. The economic performance strongly influences the quantity and quality of inward migrant employees and allows for further training or cross training activities. A quality improvement in the qualification and skill mix of employees will better the human capital stock of a region or an area. New ideas and technology, modern management strategies and methods are needed to boost a region's economic productivity. Human capital equipped with up-to-date knowledge is a key factor in integrating new technologies in the economy and working out new, marketable technologies of its own. The territorial concentration of highly skilled professionals will multiply the creation of technological advances. However, highly skilled workforce prefers developed areas. Thus regions with an advanced level development become more developed and lagging behind regions more backward. Supporting the training of professions and skills needed by employers and detected by labour force surveys can stop the vicious circle.

Based on research results Hungarian employers are still not satisfied with job seekers' performance in one of the key labour market competencies for professionals, the knowledge of foreign languages. Hungary possesses an outstandingly poor ranking in this field in Europe; furthermore within Hungary the incidence of foreign language knowledge is lowest in the North Great Plain region.

Although human capital equipped with up-to-date competencies would especially be useful for lagging behind regions, since it is an economic factor directly influencing regional competitiveness indicators. Forecasts on labour market needs are used by big business organisations when establishing their research and development strategies and selecting new premises for their activities. Underdeveloped regions in need of investors, like the North Great Plain region in Hungary, could particularly benefit from the improvement of human resources, for this element would make a region more attractive for potential investors offering jobs and higher income, and thus they could improve employment and the general economic development of the region.

The analysis of technical literature justified the belief that speaking foreign languages contributes to the competitiveness of employees, (business) organisations, regions and the whole of the European Union. However, achieving this requires a thorough knowledge of employers' expectations. The primary aim of the empirical research was the analysis of employers' expectations with the aim of integrating the findings in the foreign/technical language curricula of higher education institutions of the region.

The research started with the compilation of a questionnaire to the employers with the purpose of surveying expectations of professional employees in the North Great Plain region of Hungary. Questions referred to qualification demands, extra-curricular competency needs including foreign language skill requirements. Because of the focus on foreign languages directed sampling has been applied, i.e. the survey only involved organisations with international activities requiring foreign language skills. The sample included 112 elements with the following activity distribution: 21.4% agricultural, 14.3% processing industry, 12.5% public administration, 11.6% real estate and other economic services, 9.8% commercial, 9.8% educational, 6.3% logistics, postal and telecommunication services, 4.5% financial, 4.5% catering, 3.6% construction industry and 2.5% energy supply. In respect of the type of ownership 70.6% are private enterprises (50.0% Hungarian, 16.1% foreign and 4.5% partly foreign), 22.3% are

government owned and 7.1% are non-profit institutions. As for the number of employees 14.3% employ 1–9 persons, 32.1% 10–49 persons, 33.0% 50–249 persons and 20.6% of the organisations have more than 249 employees. These three categories provided the basis for sub samples.

One question asked the representatives of the organisations about the importance of involving employers in curricula planning for higher education institutions. Employers of the North Great Plain region have given a score of 3.9 on a scale between 1 and 5 (4 was the equivalent of very important). In terms of qualification requirements there is a need for professionals with technical and economic/business degree. However, the majority of students in the region study humanities.

One question of the survey asked the employers which employee or management skills they expect of professionals. Skills having the possibility to fit in technical language programs have been selected only. The respondents weighted the importance on a scale between 1 and 5. On the basis of the overall results problem-solving skills emerged as the most wanted by employers, with a 4.3 value. Out of the listed skills it was problem-solving again where the difference between the importance and employers' satisfaction with these skills proved to be the biggest. In terms of competency expectations the highest deviation from the average has been experienced in the case of micro (1–9 employees) and big (employing more than 249 persons) organizations. Significant difference has been found in the evaluation of communication skills by different branches of economy: it was valued highest by organizations in the field of finance and education.

Foreign language skills (high level of general language proficiency, high level of vocational language knowledge, good negotiating skills, intercultural competency, confidence and initiative in using a foreign language) have been given nearly equal importance, which is a useful piece of information for course planning. Examining the need for the skills above the following can be established: vocational language knowledge is least needed in education and catering, in other areas average or above average values have been attributed to this skill. High level of technical language skills have most been required by organisations in the field of commerce. In the commercial areas especially in foreign trade language knowledge is almost useless without possessing the special technical terms, being aware of the meaning of clauses and

provisions. From among tasks demanding foreign language competencies correspondence and telephoning proved to be the most needed.

Regarding the languages currently used English is the dominant one in all branches of the economy in the North Great Plain. The incidence of German and Russian, the second and third most common languages in the labour market, proved to be different in different branches of economy. Although international relations of the region or those of Hungary would not justify the importance of English as the most important foreign language, it still enjoys an outstanding position, reflecting the global tendency of using English as the tool of international communication. Based on the total answers German is the second and Russian is the third most often used foreign language in the region. German has the most frequent incidence in catering and education and Russian in commerce and catering. With respect to foreign language use in the future – apart from the presently used languages in the particular organisation – Russian has been forecasted as the most useful language by employers. However, at the recruitment process English is the primary requirement of 87.9 per cent of employers, which reflects current language use. The most frequent expectation is English at intermediate level. Based on these findings English language command can be considered a key competency in the professional labour market of the North Great Plain region of Hungary.

Checking language knowledge has been investigated in organisations with different number of employees and ownership forms. The results showed that the lack of verifying language command in the selection process is most typical in micro organisations (31.2%), then in small organizations (16.6%), while less common in organisations employing 50–249 employees (13.6%) and least typical in big organisations (4.3%). It can be established that checking language knowledge is in inverse proportion with organisation size whereas the verification of language knowledge by exam certificates is in direct proportion with organisation size: the relevant value was 25.0% at micro organisations (1–9 employees), 30.5% at organisations with 10–49 employees, 43.2% at organisations with 50–249 employees and at organisations with more than 249 employees it was 56.6%. 14.3% of employers do not check language command at all, although all organisations participating in the research perform tasks requiring language knowledge. A further 38 per cent of employers simply look at language exam certificates. Unfortunately these facts do not help in enhancing the value of real knowledge or the motivation of the students to gain that.

The ownership form of the organisation also influences whether employers check applicants' language knowledge themselves. It is typical at foreign companies (77.8%) and Hungarian and non-profit organisations also undertake this recruitment task in a fairly high proportion (51.8% and 50.0% respectively). Surprisingly, only 40.0% of partly foreign organisations check actual language command although in theory all of these employers agreed with the preference of real language knowledge to language exam certificates. Government owned organisations are the ones where actual language knowledge is least checked (16%) and the importance of certificates is the highest (68%).

On the whole 55% of employers accepted the statement that real language knowledge was worth more than language exam certificates. The theoretical preference of real knowledge was outstandingly high at foreign and partly foreign companies (77.8% and 100%). Hungarian private enterprises attributed a lower significance to this issue, only 51,8% agreed with it, and with non-profit organisations it was even lower (37.5%); the value of this statement was lowest with state institutions (36.0%).

The answers and results of foreign companies deserve special attention, as these organisations are the ones which best demonstrate future labour market tendencies. The analysis of both the technical literature and the empirical examinations show that foreign language skills have become key competencies in the labour market and a distinguished factor when evaluating the human capital stock of a region. Since currently the North Great Plain region of Hungary bears a competitive disadvantage this issue should be listed among the priorities of development plans.

## 9. IRODALOMJEGYZÉK

1. *A gazdasági fejlődés ...*, 2007: A gazdasági fejlődés regionális különbségei Magyarországon 2006-ban. Központi Statisztikai Hivatal. Debrecen. 10. 52–55.
2. *A nyelvek és Európa*. 2003: Európai Bizottság. <http://europa.eu/languages/hu/chapter/23>
3. *Artner, A.* 2005: Versenyképesség, külföldi tőke, jövedelemelosztás: az ír példa. *Magyar Tudomány*. 2005/3. 289–291.
4. *Az Észak-alföldi régió Fejlesztési Koncepciója és Stratégiai Programja 2007–2013*. 2005. Észak-alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht. Debrecen. Munkaanyag. 16–17.
5. *Az oktatás strukturális...*, 2007: Az oktatás strukturális változásai az Észak-Alföldön 1990–2005. Központi Statisztikai Hivatal. Debrecen. 27.
6. *Balcsók I.* 2005: Történelmi, természeti, gazdasági-társadalmi környezet és adottságok. In: Magyarország régiói. Az Észak-alföldi régió. Csiszér Kiadó. Debrecen. 108–111.
7. *Balcsók I.* 2007: Munkaerő-piaci folyamatok a régióban a rendszerváltástól napjainkig. Kézirat. 1.
8. *Balcsók I.* 2008: Új horizontok – régi problémák, avagy az Észak-alföldi régió munkaerőpiaca európai és magyarországi összehasonlításban. In: Regionalitás, területfejlesztés és modernizáció az Észak-alföldi régióban. Szerk.: Baranyi B., Nagy J. Debreceni Egyetem Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma MTA Regionális Kutatások Központja. Debrecen. 164–165.
9. *Baranyi B.* 2006: A határmentiség dimenziói Magyarországon. Doktori mű tézisei. 38–39.
10. *Baranyi B.* 2008: A magyar-ukrán határ menti együttműködés helyzete és új kihívásai. In: Magyar-ukrán határrégió – együttműködés az Európai Unió külső határán. Szerk: Baranyi B. Debrecen. MTA Regionális Kutatások Központja. Debrecen. 39–48, 70–71.
11. *Baranyi B.–Nagyné Demeter D.* 2005: Határ menti együttműködések szerepe és lehetőségei az Észak-alföldi Régióban. In: Közelítések. A határon átnyúló kapcsolatok kilátásai és a mezőgazdaság regionális kérdései az Európai Unió keleti peremén. Szerk: Baranyi B. Debrecen. MTA Regionális Kutatások Központja. 137–146.



12. *Baranyi B.- Szabó Gy. 2006: Az OKÉV Észak-alföldi Regionális Igazgatóság Regionális Közoktatás-fejlesztési Konceptiója. MTA RKK Debreceni Osztály. 8–10.*
13. *Berde Cs. 2006: A szervezés, mint vezetési feladat. In: A térségfejlesztés vezetési és szervezési összefüggései. Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrum. Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar. 18–26.*
14. *Bowers, R. 1980: The individual learner in the class. In: Altman, H.B.- James, C.V.(eds): Foreign language teaching: meeting individual needs. Pergamon Press, Oxford, 66–80.*
15. *Brindley, G. 1986: Needs Analysis and Objective Setting in the Adult Migrant Education Program. Sydney.*
16. *Castells, M. 1996: The Rise of the Network Society. Blackwell. Oxford.*
17. *Chikán A. 1992: Vállalatgazdaságtan. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Aula. 211.*
18. *Chikán A.–Czakó E: 2002: Kis nemzetgazdaságok versenyképessége a globális gazdaságban – a magyar példa. In: Vállalati versenyképesség a globalizálódó magyar gazdaságban. Akadémiai Kiadó. Budapest. 31.*
19. *Chrystal, D. 1992: An encyclopedic dictionary of language and languages. Oxford. Blackwell. 44–47.*
20. *Chrystal, D. 1997: English as a Global Language. Cambridge University Press.*
21. *CILT, 2005: Talking World Class: the impact of language skills on the UK economy. The National Centre for Languages.*
22. *Dabasi Halász Zs. 2004: Munkakör-tervezés, -elemzés, -értékelés. In: Humán erőforrások gazdaságtana. Szerk.: Tóthé Sikora G. Bíbor Kiadó. Miskolc. 218–222.*
23. *Dévény Á–Szőke A. 2007: Milyen nyelvtudást vár el a munkaadó a munkavállalótól? Budapesti Gazdasági Főiskola Tudományos Évkönyv 2006. „Stratégiák 2007 és 2013 Között”. Budapest, 319–330.*
24. *Dudley-Evans, T.–St John, M. 2003: Developments in English for Specific Purposes. Cambridge University Press. 123–124.*
25. *EC 1997: The 1996 single market review. European Commission. Luxembourg.*
26. *EC 1999: Sixth Periodic Report on the Social and Economic Situation and Development of Regions in the European Union. European Commission. Luxembourg.*

27. *E-készségek a 21. századra...*,2007: E-készségek a 21. századra: a versenyképesség, a növekedés és a foglalkoztatás ösztönzése. A Bizottság közleménye a Tanácsnak, az Európai Parlamentnek, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. Brüsszel. 7.9.2007. 3–6.
28. *EK Szerződés, 1986*: EK Szerződés. XVII. 158.
29. *ELAN, 2006*: Effects on the European Economy of Shortages of Foreign Language Skills in Enterprise. [http://ec.europa.eu/education/policies/lang/doc/elansum\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/education/policies/lang/doc/elansum_en.pdf)
30. *Elbert N. F.–Poór J. 2001*: Munkakörelmzés és -tervezés. In: Személyzeti/emberi erőforrás menedzsment kézikönyv. Szerk: dr. Poór József, dr. Karoliny Mártonné. Közgazdasági és Jogi Kiadványok. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest. 128–136.
31. *Embleton, D.–Hagen, S. 1992*: Languages in International Business: A Practical Guide. Hodder & Stoughton. London. 22–23.
32. *EU FDI Yearbook, 2006*: European Union foreign direct investment yearbook (2006). Office for Official Publications of the European Communities, 34.
33. *Eurobarometer, 2001*:  
[http://www.europa.eu.int/comm/public\\_opinion/archives/ebs/ebs\\_147\\_summ\\_en.pdf](http://www.europa.eu.int/comm/public_opinion/archives/ebs/ebs_147_summ_en.pdf)
34. *Eurobarometer, 2005*:  
[http://www.ec.europa.eu/public\\_opinion/archives/ebs/ebs\\_237.en.pdf](http://www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_237.en.pdf)
35. *Eurobarometer, 2006*:  
[http://www.ec.europa.eu/public\\_opinion/archives/ebs/ebs\\_243\\_en.pdf](http://www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_243_en.pdf)
36. *Európa 2010, 2004*: Gyakorlati kézikönyv az Európai Unió jelenéről és jövőjéről II. Szerk: Madari, Á. Euro Info Service. 112–113.
37. *Európai Bizottság, 1995*: White paper on education and training. Teaching and Learning. Towards the learning society. I. 11–14.
38. *Európai Bizottság, 2002*: Commission's Action Plan for skills and mobility. Commission of the European Communities. Brussels. 2002. 02.13. 12.17.25.  
[http://ec.europa.eu/employment\\_social/news/2002/feb/ap\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/employment_social/news/2002/feb/ap_en.pdf)
39. *Európai Bizottság, 2005*: Új keretstratégia a többnyelvűség ösztönzésére. Európai Közösségek Bizottsága. II.1.2. Brüsszel. 2005. 11. 22.  
[http://ec.europa.eu/education/policies/lang/doc/com596\\_hu.pdf](http://ec.europa.eu/education/policies/lang/doc/com596_hu.pdf)
40. *Európai Tanács, 2000*: Lisszaboni Európai Tanács. 2000. március 23–24. 26.

41. *Európai Tanács, 2002*: Elnökségi határozat. Official Journal of the European Communities C 50/1. 2002. 2. 23.
42. *Európai Tanács, 2006*: A Tanács határozata a kohézióra vonatkozó közösségi stratégiai iránymutatásokról. Brüsszel. 7.
43. *Európai Unió, 2000*: Az Európai unió alapjogi chartája. Az Európai Unió Hivatalos Lapja. C 364. 2000. 12.18. 1.
44. *Eurydice, 2002*: [http://www.okm.gov.hu/doc/upload/200506/kulcs\\_001\\_186.pdf](http://www.okm.gov.hu/doc/upload/200506/kulcs_001_186.pdf)
45. *Eurydice, 2005*: Key data on teaching languages at schools in Europe. Eurydice. 47–52.
46. *EU-Számunió, 2003*: A nyelvtudás Magyarországon. Központi Statisztikai Hivatal. 2003. március 14. 1–4.
47. *Farkas B.- Lengyel I. 2001*: Regionális versenyképesség és kohézió az Európai Unióban. Tér és Társadalom. 3–4. 231–255.
48. *Farkas F. 2001*: A kompetenciák fejlesztésének regionális összefüggései és tapasztalatai. Tér és társadalom. XV. évf. 2001. 3–4. 25–38.
49. *Fazekas K. 2005*: A hazai és külföldi tulajdonú vállalkozások területi koncentrációjának hatása a foglalkoztatás és munkanélküliség területi különbségeire. In: A hely és a fej. Munkapiac és regionalitás Magyarországon. MTA Közgazdaságtudományi Intézet. Budapest. 51. 63–66.
50. *Feely, A–Winslow, D. 2006*: Talking Sense: a research study of language skills management in major companies. CILT. London.
51. *F. Silye M. 2002*: Nyelvi kompetencia elvárások a multikulturális munkaerőpiacon. Agrártudományi Közlemények. 2002/01.
52. *F. Silye M. 2004*: A szaknyelvoktatás és a szaknyelvi tudást felhasználók igényeinek elemzése és megjelentése egy angol szaknyelvoktatási programmodellben. Doktori disszertáció. Neveléstudományi Doktori Iskola. Eötvös Loránd Tudományegyetem.
53. *Gnutzmann, C.–Intemann, F. 2005*: The Globalisation of English and the English Language Classroom. Gunter Narr Verlag. Tübingen.
54. *Hallgatói létszámok, 2007*: A Debreceni Egyetem Rektori Hivatala.
55. *Harmadik jelentés ..., 2004*: Harmadik jelentés a gazdasági és társadalmi kohézióról, 2004. Európai Bizottság. Az Európai Közösségek Hivatalos Kiadványainak Hivatala. Luxemburg. XIV.

56. *Harsányi E.–Harsányi G.–Nagy A. J. 2005: Területi fejlettségi különbségek Magyarországon és az Észak-alföldi Régióban. Agrártudományi Közlemények. 2005/18. 62–71.*
57. *Hassid, J. 2002: Internalisation and changing skill needs in European small firms. Cedefop Reference Series; 23. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. 69–71.*
58. *Heidrich, B. 2001: Szervezeti kultúra és interkulturális menedzsment. Human Telex Consulting. Budapest. 105–117.*
59. *Hilbert, C.–Schömann, K. 2004: The need for early identification of future skill requirements in the European Union. In: Identifying skill needs for the future – From research to policy and practice. Cedefop Reference series, 52. Ed.: Tessaring, M., Luxembourg, 50–60.*
60. *Holec, H. 1980: Learner-centred communicative language teaching. Needs analysis revisited. Studies in Second Language Acquisition, 1. 26–33.*
61. *Hood, N.–Truijens, T. 1993: European locational decisions of Japanese manufacturers: Survey evidence on the case of the UK International Business Review 2.*
62. *Horváth Gy. 2006: Regionális versenyképesség Európában. In: Régiók és települések versenyképessége. Szerk: Horváth, Gy. Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja. Pécs. 90–106.*
63. *Horváth Z. 2002: Kézikönyv az Európai Unióról. Magyar Országgyűlés. 312–315.*
64. *Howard, K. W. 1989: A comprehensive expectancy motivation model: Implications for adult education and training. Adult Edu. Q. 39. 4.*
65. *Hutchinson, T.–Waters, A. 1987: English for Specific Purposes. Cambridge University Press. 24–27.*
66. *Iammaro, S.- Santangelo, G. 2000: Foreign Direct Investment and Regional Attractiveness in the EU Integration Process. Some evidence for the Italian regions. European Urban and Regional Studies. Vol. 7. No. 1. 5–18.*
67. *Integrated guidelines ..., 2005: Integrated guidelines for growth and jobs (2005–2008). European Commission. <http://europa.eu/scadplus/leg/en/cha/c11323.htm>*
68. *Izushi, H.–Huggins, R. 2004: Empirical analysis of human capital development and economic growth in European regions. In: Impact of education and*

- training. Third report on vocational training research in Europe, Cedefop Reference series, 54, Ed.: Descy, P. and Tessaring M., Luxembourg, 86–87.
69. *Jakó M. 2007: A kompetencia fogalmának értelmezési lehetőségei.*  
<http://www.kompetencia.hu/node/107>
70. *Kengyel Á. 1999: Az Európai Unió regionális politikája.* Aula Kiadó. Budapest. 13.
71. *Kengyel Á. 2004: Az Európai Unió regionális politikája.* In: Európai Integrációs alapismeretek. Szerk: Blahó András. Aula Kiadó. Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem. 240–249.
72. *Kiss F. 2003: Európai Uniós ismeretek.* Stúdium Kiadó. 193–194.
73. *Knapp, K. 1997: Cultural, Organisational or Linguistic Causes of Intercultural Conflicts? A Case Study.* In: J. Beneke (ed.): *Thriving on Diversity.* Dümmler. Bonn. 117–134.
74. *Koltai Z. 2006: A magyar lakosság és vállalati szféra lakó-, illetve telephelyválasztásának szempontjai. – Területi Statisztika. 2006. május. 240–254.*
75. *Kondász, M.–Engert, C. 2002: A modernkori magyar-német külgazdasági kapcsolatok, különös tekintettel a magyarországi német működőtőke-befektetésekre.* EU Working Papers. A Budapesti Gazdasági Főiskola Külkereskedelmi Főiskolai karának szakmai folyóirata. V. évf. 4. 71–74.
76. *Közös Európai Referenciakeret, 2002: Közös Európai Referenciakeret – Nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés.* Kulturális Együttműködési Tanács Közoktatási Bizottság Élő Nyelvek osztálya. Strasbourg. Pedagógustovábbképzési Módszertani és Információs Központ. 1–10.
77. *Kőrösi I. 2001: Az Európai Unió világgazdasági pozíciójának alakulása a 2000–2010-es évtizedben.* MTA Világgazdasági Kutatóintézet.  
[http://www.vki.hu/korosi\\_vita2.shtml](http://www.vki.hu/korosi_vita2.shtml). 1–6.
78. *Kővári Gy. 1991: Gazdálkodás az emberi erőforrásokkal.* Országos Munkaügyi Központ. Budapest. 10.
79. *Krugman, P. 1994: Competitiveness: A Dangerous Obsession.* Foreign Affairs. March/April 28–44.
80. *KSH, 2003a: Észak-Alföld népességének idegennyelv-ismerete.* Hajdú-Bihar megyei statisztikai tájékoztató, 2003/1. Központi Statisztikai Hivatal. Hajdú-Bihar Megyei Igazgatósága. 56–60.

81. *KSH, 2003b*: Hogy állunk a nyelvtudással az Európai Unió kapujában? Hajdú-Bihar megyei statisztikai tájékoztató, 2003/4. Központi Statisztikai Hivatal. Hajdú-Bihar Megyei Igazgatósága. 34–38.
82. *KSH, 2005*: A külföldi működő tőke Magyarországon 2002–2003. Központi Statisztikai Hivatal. 2005. 23. 68–75.
83. *KSH, 2006a*: Hajdú-Bihar megye Statisztikai Évkönyv, 2005. Központi Statisztikai Hivatal. Debrecen 2006. 179.
84. *KSH, 2006b*: Jász-Nagykun-Szolnok megye Statisztikai Évkönyv, 2005. Központi Statisztikai Hivatal. Debrecen 2006. 179.
85. *KSH, 2006c*: Szabolcs-Szatmár-Bereg megye Statisztikai Évkönyv, 2005. Központi Statisztikai Hivatal. Debrecen 2006. 179.
86. *KSH, 2007a*: A KSH jelenti. Gazdaság és Társadalom. 2007/4. Budapest. 46.
87. *KSH, 2007b*: Statisztikai Tájékoztató. Hajdú-Bihar megye. 2006/4. Központi Statisztikai Hivatal. 2007. március. 39.
88. *KSH, 2007c*: Statisztikai Tájékoztató. Jász-Nagykun-szolnok megye. 2006/4. Központi Statisztikai Hivatal. 2007. március. 39.
89. *KSH, 2007d*: Statisztikai Tájékoztató. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye. 2006/4. Központi Statisztikai Hivatal. 2007. március. 39.
90. *Kurtán Zs. 2001*: A szaknyelvvoktatás tervezése nemzetközi kontextusban. *Iskolakultúra*. 8. 79–86.
91. *Kutatás-fejlesztés ..., 2007*: Kutatás-fejlesztés az Észak-alföldön 2000–2005-ben. Központi Statisztikai Hivatal. Debreceni Igazgatósága. Szolnoki Képviselő. 7.
92. *Lengyel I. 2003*: Verseny és területi fejlődés. Térségek versenyképessége Magyarországon. JATEPress. Szeged. 290–295.
93. *Lengyel I. 2006*: A területi verseny és versenyképesség alapjai. In: Régiók és települések versenyképessége. Szerk: Horváth, Gy. Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja. Pécs. 54.
94. *Lengyel I.–Rechnitzer J. 2004*: Regionális gazdaságtan. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs, 100–101.
95. *Leonard, D. 2002*: Európai Unió. Történet, szervezet, működés. Geomédia szakkönyvek. Budapest. 180–181.
96. *Mackenzie, I. 1997*: English for Business Studies. Cambridge University Press. 30.
97. *Magyarország, 2006*: Központi Statisztikai Hivatal. 59–60.

98. *Miczkiewicz, T.–Radosevic, S.–Varblane, U. 2000: The Value of Diversity: Foreign Direct Investment in Central Europe During Economic Recovery. Working Paper 05/00. Sussex European Institute. University of Sussex. <http://one-europe.ac.uk>*
99. *Mohácsi G. 2001: Kompetencia alapú emberi erőforrás menedzsment. In: Személyzeti/emberi erőforrás menedzsment kézikönyv. Szerk: dr. Poór József, dr. Karoliny Mártonné. Közgazdasági és Jogi Kiadványok. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest. 462.*
100. *Nagy J. 2005: Tudományos együttműködés és régiófejlesztés. Debreceni Szemle. 2005. január. 37. 43–44.*
101. *Nagy J.–Baranyi B. 2005: A Debreceni Egyetem szerepe a regionális fejlődésben. In: Évkönyv 2004–2005. II. kötet. Környezetvédelem, regionális versenyképesség, fenntartható fejlődés c. konferencia előadásai. Szerk: Buday-Sántha A., Erdősi F., Horváth Gy. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola, 203–213.*
102. *Németh, P. 2005: Versenyképesség és a környezetvédelem kapcsolata. Vezetéstudomány XXXVI. 9. 47.*
103. *Nemzeti Akcióprogram, 2006: Nemzeti Akcióprogram a növekedésért és foglalkoztatásért 2005–2008. Nemzeti Fejlesztési Hivatal. 2005. december. 40–42., 60–63.*
104. *Neugart, M.–Schömann, K. 2002: Forecasting labour markets in OECD countries: measuring and tackling mismatches. Cheltenham. Edward Elgar. 23.*
105. *Nieuwenhuis, L. 2004: Making the future: dealing with uncertainty in developing and delivering vocational education and training. In: Identifying skill needs for the future. From research to policy and practice. Cedefop Reference series; 52. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. 64.*
106. *Nunan, D. 1996: The Learner-Centred Curriculum. CUP. Cambridge. 43–45.*
107. *OECD 2001: Educational Policy Analysis. OECD.*
108. *Official Journal, 2006: Official Journal of the European Union. L394/13. 30. 12. 2006. 13.*

109. *OM, 2006*: Oktatásfejlesztési program az NFT II.-ben (2007–2013). Az Oktatási Minisztérium és a társadalmi szervezetek javaslatai. Munkaanyag. 2006. április. 12., 26., 35., 47–48.
110. *Pálmai, E. 2006*: Man spricht Deutsch. hvg. 2006. május 20. 55–63.
111. *Panopoulou, I. 2004*: Early identification of skill needs in Europe. In: Identifying skill needs for the future – From research to policy and practice. Cedefop Reference series. 52. Ed.: Tessaring, M., Luxembourg. 12–13.
112. *Petneki K. 2002*: Az idegen nyelv tanításának helyzete és fejlesztési feladatai. Új Pedagógiai Szemle. 2002/07–08.
113. *Petneki K. 2006*: Mit ér a nyelvtudás, ha nem angol? Modern nyelvoktatás. 2006. szeptember. 52.
114. *Phatak, A.V. 1989*: International dimensions of management. Boston. PWS – Kent. 28.
115. *Piskóti I. 2002*: A régió- és településmarketing koncepciója. In: Régió- és településmarketing. KJK- KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest. 39–45.
116. *Piskóti I.–Schupler H. 2002*: Környezet- és szituációelemzés. In: Régió- és településmarketing. KJK- KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest. 95–98.
117. *Poór J. 1996*: A vállalatok nemzetközivé válása és az emberi erőforrás menedzsment funkciói In: Nemzetközi emberi erőforrás menedzsment funkciói. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest. 27–35.
118. *Rajagopalan, K. 2004*: The concept of 'World English' and its implications for ELT. ELT Journal. April 2004. 115.
119. *Rechnitzer J. 2006*: A Közép- és Délkelet-európai térség az európai regionális politikában. In: Területfejlesztés, agrárium és regionalitás Magyarországon. Szerk.: Baranyi B. Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrum. MTA Regionális Kutatások Központja. Debrecen. 30–31.
120. *Rechnitzer J. 2008*: A regionális fejlődés új erőforrása: a tudás. In: Regionalitás, területfejlesztés és modernizáció az Észak-alföldi régióban. Szerk.: Baranyi B., Nagy J. Debreceni Egyetem Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma MTA Regionális Kutatások Központja. Debrecen. 31. 36. 40.



121. REFLECT, 2002: *Review of Foreign Language and Cultural Training Needs*.  
<http://www.interactint.com/projects.htm>
122. Reynolds, N.–Simintiras, A.–Vlachrou E. 2002: International Business Negotiations: Present Knowledge and Direction for Future Research. *International Marketing Review*. vol. 20. No. 3. 226–261.
123. Rőfi M. 2006: A Debreceni Egyetem regionális szerepe az Észak-alföldi régió versenyképességének megerősítésében. Doktori disszertáció. Interdiszciplináris Agrár-és Természettudományok Doktori Iskola. Debrecen. kézirat. 48. 80.
124. Rudas T. 1993: Kontingencia táblák elemzése. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar. Budapest. Nemzeti Tankönyvkiadó. 71.
125. Sallai J. 2005: A „schengeni folyamat” és a magyar-ukrán, magyar-román határ jövője. In: *Közelítések. A határon átnyúló kapcsolatok kilátásai és a mezőgazdaság regionális kérdései az Európai Unió keleti peremén*. Szerk: Baranyi B. Debrecen. MTA Regionális Kutatások Központja. 64–66.
126. Sallai J. 2008: A magyar-ukrán határ, mint az Európai Unió és a Magyar Köztársaság külső határa. In: *Magyar-ukrán határrégió – együttműködés az Európai Unió külső határán*. Szerk: Baranyi B. MTA Regionális Kutatások Központja. Debrecen. 82.
127. Samuelson, P.A.–Nordhaus, W.D. 1987: *Közgazdaságtan II. Mikroökonómia*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest. 875.
128. Selmeczy I. 2006: Az üzleti szféra felsőfokú végzettségű pályakezdők iránti kereslete, ennek várható alakulása és a pályakezdők tudásával való elégedettség 2005-ben. Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Gazdaság- és Vállalkozáselemző Intézet. 13.  
[http://www.gvi.hu/letoltes/ms/doc/dip\\_0601.doc](http://www.gvi.hu/letoltes/ms/doc/dip_0601.doc) 27–38., 40–44., 51–52.
129. *Strategic Objectives 2005–2009...*, 2005: *Strategic Objectives 2005–2009*. Europe 2010: A Partnership for European renewal Prosperity, Solidarity and Security. European Commission. 17.
130. Sweeney, S. 2003: *English for Business Communication*. Cambridge University Press. 3–4. 35. 45–46.
131. Szabó Gy. 2005: Humán erőforrások. In: *Magyarország régiói. Az Észak-alföldi régió*. Csiszér Kiadó. Debrecen. 156–157.
132. Szany, M. 2003. 'A külföldi tulajdonú cégek Magyarországon: Új fejlődési modell központi szereplői?' *Vezetéstudomány*, XXXIV. 1. szám. 46–52.

133. *Szentessy K. 2004: Az európai gazdaság a XXI. Században.* In: Európai Integrációs alapismeretek. Szerk: Blahó András. Aula Kiadó. Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem. 55–59.
134. *SZIE, 2001: Az Európai gyakorlathoz illeszkedő munkaerő-piaci készségigény felmérés a magyar oktatás-képzés fejlesztése szolgálatában.* Szent István Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Vezetéstudományi Tanszék. 16–20.
135. *Toffler, A. 1990: Power shifts.* New York. Bantam Books.
136. *Tóthné S. G. 2004: A humán erőforrás gazdálkodás elméleti alapjai.* In: Humán erőforrások gazdaságtana. Szerk.: Tóthé Sikora G. Bíbor Kiadó. Miskolc. 55.
137. *Trompenaars, F. 1993: Riding the Waves of Culture: Understanding Cultural Diversity in Business.* Nicholas Brealy Publishing Ltd. London.
138. *Wiwczarowski, T. B. 2003: A magyarországi felsőfokú szaknyelvoktatás diszciplínák közötti integrátori szerepének elhanyagolt volta.* NyelvInfo. 2003/3. 3–10.
139. *Zádor M. 2003: A nemzetközi gazdasági kibontakozás strukturális feltételrendszere az OECD erőközpontokban és az Európai Unió várható pozíciója.* Bővülő Európa. Tények és tanulmányok. MEH. Európai Integrációs Iroda. Ecostat Gazdaságelemző és Informatikai Intézet. Budapest. 2003. december. 103–105., 134–135.
140. *Zoltayné P. Z. 2002: A magyar menedzserek versenyképessége.* In: Vállalati versenyképesség a globalizálódó magyar gazdaságban. Akadémiai Kiadó. Budapest. 31.
141. *Zsubrinszky Zs. 2006: Angol nyelvi szükségletek a munkahelyen.* Modern Nyelvoktatás. XII/3–4. 89–90.
142. (net1) Reformok az oktatásban 2002–2006.  
<http://www.om.hu/main.php?foldrID=1340>
143. (net 2) [http://hu.wikipedia.org/wiki/Mandarin\\_nyelv](http://hu.wikipedia.org/wiki/Mandarin_nyelv)

## 10. MELLÉKLETEK

### Munkaadói kérdőív

#### Felmérés az Észak-alföldi régió intézményeinek és vállalkozásainak pályakezdő diplomás szakemberekre vonatkozó igényei iránt, végzettség, szakképzettség, készségek és idegen nyelvi ismeretek vonatkozásában

Ez a felmérés a Debreceni Egyetem idegen-nyelvi oktatásfejlesztési programjának része. Köszönettel vennénk, ha munkánkat a kérdőív kitöltésével segítené. A kapott válaszokat bizalmasan kezeljük, azok kizárólag összesítve kerülnek feldolgozásra és publikálásra. Kérjük, hogy mind a négy részt töltsse ki és e-mailen a [hajdu@agr.unideb.hu](mailto:hajdu@agr.unideb.hu), vagy postán Hajdú Zita, Agrárszaknyelvi és Kommunikációs Tanulmányok Tanszék, DE ATC, Debrecen, Böszörményi u. 138, 4032 címre legyen szíves visszaküldeni.

#### 1. RÉSZ: Az intézmény/vállalat adatai

1. A cég/intézmény neve:	
2. Székhelye: (Kérjük, hogy kistélepülés esetén a megyét is jelölje!)	
3. Tevékenységi köre:	
4. Foglalkoztatottak száma:	
5. Foglalkoztatottakon belül a diplomások száma:	
6. Évente újonnan felvett dolgozók száma: (átlagosan)	
7. Az évente újonnan felvettekből a friss diplomások száma: (átlagosan)	
8. Az Önök intézménye/cége	költségvetési intézmény magyar tulajdonban lévő cég, külföldi tulajdonban lévő cég, részben külföldi tulajdonban lévő cég, nagyvállalat/kis/középvállalat non-profit szervezet ( A megfelelőt kérjük aláhúzni!)
9. Az intézmény/cég tevékenységének kb. hány százaléka idegennyelv-igényes feladat?	
10. Intézményüknél/cégüknél a napi munka során mely idegen nyelveket használják? (Kérjük fontossági sorrendben sorolja!)	1. 2. 3. 4. 5.
11. Új piaci /üzleti/együttműködési lehetőségek szempontjából mely ma még nem használt idegen nyelv ismerete lenne hasznos az Önök intézménye/cége számára? (Kérjük fontossági sorrendben sorolja!)	1. 2. 3. 4. 5.

## 2. RÉSZ: A frissen végzett diplomásokra vonatkozó igények

12. Az elmúlt három évben milyen végzettséggel alkalmaztak friss diplomást?	Egyetem Főiskola ( A megfelelőt kérjük aláhúzni!)
13. Az elkövetkező egy évben milyen végzettségű friss diplomást terveznek alkalmazni?	Egyetem Főiskola ( A megfelelőt kérjük aláhúzni!)
14. Az elmúlt három évben milyen szakképzettségű friss diplomást vettek fel? (Kérjük amennyire lehetséges konkrét szakképzettséget írjon: pl: informatikus, szociológus, pénzügyi szakember, növényvédő agrármérnök, gépészmérnök, stb.)	
15. A következő egy évben milyen szakképzettségű friss diplomásra lenne igény az Önök cégénél? (A felmérés szempontjából a szakképzettségre vonatkozó igény lényeges, így kérjük akkor is válaszoljon, ha a költségvetésük nem teszi lehetővé új dolgozók felvételét!) (Kérjük amennyire lehetséges konkrét szakképzettséget írjon: pl: informatikus, szociológus, pénzügyi szakember, növényvédő agrármérnök, gépészmérnök, stb.)	
16. Az alábbi készségek/ismeretek közül melyeket tartja fontosnak az Önök által alkalmazott pályakezdő diplomások munkakörében? (A megfelelő(ke)t kérjük aláhúzni és fontosságukat 1–5 skálán értékelni! 5= elengedhetetlen, 4= nagyon fontos 3= fontos 2= valamennyire fontos 1= nem fontos)	döntéshozó képesség, 1–2–3–4–5 szervezési képesség, 1–2–3–4–5 motivációs képesség, 1–2–3–4–5 csapatépítő képesség, 1–2–3–4–5 csapatmunkában való aktív részvétel, 1–2–3–4–5 kommunikációs készségek, 1–2–3–4–5 problémamegoldó készség, 1–2–3–4–5 rábeszélő képesség, 1–2–3–4–5 előadói képesség, 1–2–3–4–5 informatikai ismeret, 1–2–3–4–5 egyéb (kérjük részletezze):
17. Mely idegen nyelv(ek) és milyen fokú ismeretét követelik meg a frissen végzett diplomásoktól? (Kérjük fontossági sorrendben sorolja!)	Nyelv <u>Alap/Közép/Felsőfok</u> 1. 2. 3. 4. 5.
18. Ön mennyire tartaná fontosnak, hogy a leendő munkaadókkal egyeztetett tananyagok beépüljenek a felsőfokú képzések rendszerébe? (Kérjük 1 és 5 között értékelje! 5= elengedhetetlen 4= nagyon fontos 3= fontos 2= valamennyire fontos 1= nem fontos)	

<p>19. Az alábbi készségek/ismeretek közül melyeket hiányolja leginkább a frissen végzett diplomások esetében? (A megfelelő(ke)t kérjük aláhúzni és a hiányosság mértékét 1–5 skálán értékelni, 5= teljesen hiányzik 4= rendszerint hiányzik 3= gyakran hiányzik 2= néha hiányzik 1= nem hiányzik)</p>	<p>döntéshozó képesség, 1–2–3–4–5 szervezési képesség, 1–2–3–4–5 motivációs képesség, 1–2–3–4–5 csapatépítő képesség, 1–2–3–4–5 csapatmunkában való aktív részvétel, 1–2–3–4–5 kommunikációs készségek, 1–2–3–4–5 problémamegoldó készség, 1–2–3–4–5 rábeszélő képesség, 1–2–3–4–5 előadói képesség, 1–2–3–4–5 idegennyelv ismeret, 1–2–3–4–5 informatikai ismeretek, 1–2–3–4–5 egyéb (kérjük részletezze):</p>
--	---

### 3. RÉSZ: A frissen végzett diplomások kiválasztása

20. Milyen gyakorisággal használják az alábbi módszereket a friss diplomásokkal történő kapcsolatfelvételre?

*Kérjük írjon X-et a megfelelő négyzetekbe!*

**0** = soha, **1** = nagyon ritkán, **2** = alkalmanként, **3** = gyakran, **4** = rendszerint

	0	1	2	3	4
1. Részvétel egyetemeken és főiskolákon rendezett állásbörzéken					
2. Informális csatornákon, személyes ismeretségeken keresztül					
3. Országos és helyi újságokban elhelyezett álláshirdetések útján					
4. Internetes hirdetésekkel					
5. Karrier központokkal történő konzultációval					
6. Személyzeti tanácsadó cégek segítségével					
7. Gyakornoki állások felkínálásával					

21. (a.) Hogyan győződnek meg arról, hogy az Önöknél jelentkező munkát kereső fiatal diplomások rendelkeznek-e az Önök által elvárt nyelvi ismeretekkel?

*Kérjük írjon X-et a megfelelő négyzetekbe!*

	A nyelvi készségek ellenőrzésének módjai	
1.	Az idegennyelv-tudást nem ellenőrizzük	
2.	A nyelvvizsga bizonyítvány megtekintésével	
3.	A kiválasztási folyamat bizonyos részei idegen nyelven történnek	
4.	Egyéb módon. (Kérjük részletezze!)	

(b) Amennyiben a 21 (a)/3. pontot bejelölte, a kiválasztási folyamat során milyen módszerrel ellenőrzik a jelölt nyelvtudását?

A jelölteknek		
1.	Az adott idegen nyelven kell önéletrajzukat és a kísérő levelet benyújtaniuk	
2.	A felvételi beszélgetés részben idegen nyelv(ek)en zajlik	
3.	Egy szöveget kell szóbeli és/vagy írásos formában idegen nyelvről magyarra (illetve fordítva) lefordítaniuk	
4.	Szakmai levelezésbeli jártasságukat kell bizonyítaniuk	
5.	Egy munkacsoport tagjaként problémamegoldó feladatban vesznek részt	

22. Egy adott pozícióra történő munkaerő kiválasztásnál mely, az idegennyelv-tudással kapcsolatos, alábbi kritériumok befolyásolják döntését? *Kérjük írjon X-et a megfelelő négyzetekbe!*

A döntést befolyásoló tényezők		
1.	A megfelelő szintű szakmai tudás fontosabb mint a magas szintű nyelvtudás	
2.	A magas szintű nyelvtudás éppolyan fontos, mint a megfelelő szintű szakmai tudás	
3.	A valódi nyelvtudás fontosabb, mint a nyelvvizsga bizonyítványok	
4.	Egy nyelv magas szintű ismerete fontosabb, mint két nyelv középszintű tudása	
5.	Figyelembe vesszük a szaknyelvi ismereteket	

#### 4. RÉSZ: Munkahelyi idegennyelv-használat

23. Ön szerint jelenleg mely készségekre van leginkább szükségük a pályakezdő diplomásoknak?

0 = nem szükséges, 1 = esetleg hasznos, 2 = hasznos, 3 = nagyon hasznos, 4 = feltétlenül szükséges

Idegennyelvi készségek		0	1	2	3	4
1.	Magas szintű általános idegennyelvtudás					
2.	Magas szintű szaknyelvtudás					
3.	A fenti kettő kombinációja					
4.	Jó tárgyalási készség					
5.	Interkulturális kommunikációs készség					
6.	Magabiztosság és kezdeményező-készség az idegennyelv használatában					

24. Mely készségek hiányoznak leginkább az Önöknél alkalmazottak nyelvismeretéből?

Idegennyelvi készségek		
1.	Magas szintű általános idegennyelvtudás	
2.	Magas szintű szaknyelvtudás	
3.	A fenti kettő kombinációja	
4.	Jó tárgyalási készség	
5.	Interkulturális kommunikációs készség	
6.	Magabiztosság és kezdeményező-készség az idegennyelv használatában	

25. (a) A munkával kapcsolatos feladatok közül mely területeken kell a pályakezdő diplomás munkatársaknak a leggyakrabban idegen nyelvet használniuk?

*Kérjük írjon X-et a megfelelő négyzetekbe!*

	<b>Munkafeladatok</b>	
1.	Részvétel üzleti/szakmai értekezleteken	
2.	Kollégákkal/ügyfelekkel, munkával kapcsolatos problémák megbeszélése	
3.	Részvétel tárgyalásokon	
4.	Fordítás, tolmácsolás	
5.	Telefonálás	
6.	Szakmai előadás tartása idegen nyelven	
7.	Napi kapcsolattartás kollégákkal	
8.	Szakmai jelentések, javaslatok és feljegyzések fordítása, értelmezése	
9.	Hivatalos, üzleti levelek olvasása, értelmezése	
10.	Szakmai jelentések, javaslatok és feljegyzések írása	
11.	Hivatalos, üzleti levelek írása	
12.	Pályázatok készítése	

(b). Munkaterület szerint:

*Marketing/Kereskedelem (M/K), Műszaki/Termelés (M/T), Pénzügy/Számvitel (P/Sz), Emberi Erőforrás Gazdálkodás (EEG), Logisztika (L), Projekt menedzsment (P)*

	<b>Munkafeladatok</b>	<b>M/K</b>	<b>M/T</b>	<b>P/Sz</b>	<b>EEG</b>	<b>L</b>	<b>P</b>
1.	Részvétel üzleti/szakmai értekezleteken						
2.	Kollégákkal/ügyfelekkel, munkával kapcsolatos problémák megbeszélése						
3.	Részvétel tárgyalásokon						
4.	Fordítás, tolmácsolás						
5.	Telefonálás						
6.	Szakmai előadás tartása idegen nyelven						
7.	Napi kapcsolattartás kollégákkal						
8.	Szakmai jelentések, javaslatok és feljegyzések fordítása, értelmezése						
9.	Hivatalos, üzleti levelek olvasása, értelmezése						
10.	Szakmai jelentések, javaslatok és feljegyzések írása						
11.	Hivatalos, üzleti levelek írása						
12.	Pályázatok készítése						

26. A külföldi partnerekkel való kapcsolattartás során (pl. telefon, e-mail, fax), és/vagy többnyelvű munkacsoportok tevékenysége során felmerülnek-e kommunikációs zavarok?

Igen

Nem

27.. Ha **igennel** válaszolt, kérjük jelölje, hogy a kommunikációs zavart milyen gyakorisággal idézik elő az alábbi okok.

**0** = soha **1** = ritkábban, mint havonta **2** = havonta **3** =hetente **4**=naponta/kétnaponta

	<b>A kommunikációs zavarok okai</b>	<b>0</b>	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>
1.	Hiányos nyelvtudás					
2.	Szaknyelvi terminológiai különbségek					
3.	Kultúrák közti különbségek					

28. Van-e bármilyen egyéb észrevétele a fiatal diplomások munkájával, felkészültségével kapcsolatban, amit az egyetemi/főiskolai képzés során célszerű lenne figyelembe venni?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

***Köszönjük, hogy időt szánt a kérdőív kitöltésére !***



